รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

นวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการท่องเที่ยววิถีไทย

Innovation and Creativity of Local wisdoms and Thainess: the perspectives from our next generation

โดย ดร. พรรณี พิมาพันธุ์ศรี และคณะ
บริษัท เพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด

พฤศจิกายน 2559

เลขที่สัญญา RDG5850097

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

นวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการท่องเที่ยววิถีไทย

Innovation and Creativity of Local wisdoms and Thainess: the perspectives from our next generation

คณะผู้วิจัย

ดร. พรรณี พิมาพันธุ์ศรี

ดร. อุดม หงส์ชาติกุล

สังกัด

มหาวิทยาลัยบูรพา

บริษัท เพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด

ชุดโครงการ แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Mechanisms for Tourism with Thainess: a Multi-Stakeholder Participation and Community based Approach

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยนี้จัดทำเพื่อให้เกิดกรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยที่ชัดเจนขึ้น ฐานการคิดเรื่องวัฒนธรรมและวิถีความเป็นไทยได้นำมาใช้ในการท่องเที่ยว การสอดประสานให้เกิดคุณค่าและมูลค่ามีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่เรื่องความเป็นไทย เสน่ห์ไทย แบบไทยๆ กลายเป็นกลไกในการขับเคลื่อนความโดดเด่นและนำมาใช้สร้างความแตกต่างให้กับการท่องเที่ยวไทย เพื่อนำสู่การเปลี่ยนผ่านการท่องเที่ยวแบบเดิม ที่มักมุ่งเน้นการเสพวัฒนธรรมอย่างผิวเผิน สู่การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและซาบซึ้ง

คณะนักวิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการสืบค้นความเป็นไทย และให้แรงใจสนับสนุนความกล้าในการทำให้คนท่องเที่ยว ทั้งที่มีส่วนเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และภาคประชาสังคม ได้ตระหนักว่า ความเป็นไทยจะไปไกลได้ หากเราร่วมทำงานและร่วมเปิดใจ เปิดกว้างให้เกิดการสร้างสรรค์ อย่างรู้ที่มา เมื่อการพัฒนาเกิดจากรากที่หยั่งรู้ถึงอดีต (วัฒนธรรม วิถีชีวิตตามประวัติศาสตร์) ทุกความคิดทุกการสร้างสรรค์ที่มีความร่วมสมัยจะมีคุณค่าและมูลค่าเมื่อเราเหลียวหลังเห็นราก เพราะมีที่มา มีจุดยืนบนความหนักแน่นของความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความร่วมสมัยของการท่องเที่ยววิถีไทย และที่สำคัญยิ่ง คนรุ่นใหม่จะมองเห็นอนาคตของความเป็นวิถีไทยตามแบบที่เหมาะสมกับโลกที่พวกเขาจำเป็นต้องธำรงอยู่ได้ในอนาคต

คณะนักวิจัย เป็นอีกหนึ่งเสียงที่จะสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยที่ดีต้องมีนวัตกรรม นำพาให้เกิดความกล้าที่จะคิด พร้อมที่จะใช้วิธีวิจัยเป็นเครื่องมือในการสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบ ขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่จัดสรรทุนสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยนี้ขึ้น

การท่องเที่ยวก้าวไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ
ความเป็นไทยจะไปไกล ได้แค่ไหน กับ เสน่ห์ กิน ถิ่นไทย
คณะนักวิจัย
2559

บทสรุปผู้บริหาร

แผนงานวิจัยชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจองค์ประกอบสำคัญของวิถีไทย ด้วยการนำท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล ร่วมขับเคลื่อนประเทศให้สามารถสร้างมูลค่าจากฐานรากได้ การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ให้ถึงชุมชนอย่างเท่าเทียมการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนได้เองอย่างเป็นระบบ ประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างครบถ้วน ด้วยการให้ความสำคัญการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำพาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้นโครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิดบนหลักการที่ว่าแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จักนำวิถีไทยจากรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนา อนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) ตามพลวัตของเวลา

งานวิจัยนี้ร่วมสร้างยุวนักวิจัย ต้นแบบ ในการสืบสานวิถีไทยและสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยศิลปพื้นบ้านในการนำเสนอเรื่องราว ตามแนวคิด “เสน่ห์ กิน ถิ่น ไทย” โดยได้เปิดรับสมัครนักวิจัยที่เป็นเยาวชนซึ่งในงานวิจัยนี้เรียกว่า ยุวนักวิจัย ร่วมในการทดลองทำและนำเสนอต้นแบบการแสดงศิลปะไทย ในการสื่อความหมายวิถีไทยและเรื่องราววัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เสนอแนะต้นแบบตัวอย่างการออกแบบรูปแบบและกระบวนการท่องเที่ยวโดยเยาวชน จากการศึกษาค้นหากลุ่มตัวอย่างพบกลุ่มเยาวชนผู้นำที่มีทักษะและความพร้อมในการนำเสนอศิลปะ วัฒนธรรม ร้อยเรียงเรื่องราวจากความเป็นท้องถิ่น โดยประกาศรับสมัครและประกาศผลการคัดเลือกในเฟสบุ๊คโครงการคนไท มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางสาวกัญรวี ทรัพย์ทวี (วิว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันทิตพัฒนศิลป์

2. นางสาวปวีณา แซวจันทึก (แนนซี่) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์

3. นางสาวจุฑาภัทร ทัพกิจ (มิกซ์) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาศีตศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี

4. นายปรัชญา นันธชัย (ซัน) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาเครื่องสายไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

5. นายสาวิน มูลธิมา (บอม) - นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

6. นายวรเทพ คำวงษา (โอ) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

7. นางสาวสุกานดา สุวรรณประภา (กาย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

8. นางสาวพศิกา ปาละตึง (มิ้ว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

9. นางสาวอาริยา ชลินทรวกุล (ขนุน) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

10. นางสาวจันทร์ฉาย เฟื่องฟู (ก้อย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

พื้นที่ที่ 1 เป็นพื้นที่พิเศษที่มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านไร่กองขิง

พื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

พื้นที่ที่ 3 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลผู้วิจัยจึงเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากการระดมความคิดเห็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบเข้มงวดพอประมาณ โดยผู้วิจัยที่ทำการสัมภาษณ์ข้อคำถามในกรอบการคิดเรื่องการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและแนวทางการสอดประสานวิถีไทยไปกับการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว โดยเลือกจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ร่วมระดมความคิดเห็นจำนวน 12คนที่จะติดตามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือการสังเกตระหว่างการระดมความคิดเห็นคือ การสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 46) เพื่อนำไปประกอบการพิจารณากับข้อมูลที่ได้รับจากผู้ถูกสัมภาษณ์ ใช้ร่วมสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในกรณีนี้เป็นการสังเกตพลวัตของการระดมความคิดเห็น พฤติกรรมและรูปแบบการระดมความคิดเห็นที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ร่วมคิด ร่วมวางแผนได้อย่างครบถ้วน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การแสวงหาความรู้ภายใต้การดำเนินการของ นักปฏิบัติที่กลายมาเป็นนักวิจัย หรือผู้ซึ่งทำงานเป็นหุ้น ส่วนกับนักวิจัย เพื่อตรวจสอบประเด็นและปัญหาในสถานที่ทำงานของตนเอง

เป็นการนำความคิดไปปฏิบัติผ่านกระบวนการที่ เป็นวงจร ซึ่งแต่ละวงจะขึ้นกับวงก่อนหน้า การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ใช่วิธีการวิจัยบริสุทธิ์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และนักวิจัยสามารถใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นทั้งการวิจัยและการปฏิบัติการ (Holloway, 2010)

การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เป็นการศึกษาตัวแปร โดยการควบคุม โดยมุ่งวิจัย และสังเกตผลที่เกิดขึ้นซึ่งในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental Designs) เป็นการออกแบบการทดลองที่ไม่มีการสุ่ม หรือไม่มีกลุ่มควบคุม มีเพียงการทดลองเพียงกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว

การวิจัยนี้ใช้กรอบการคิด 8D คือ การเริ่มจาก การกำหนดหัวข้อเป้าหมายเป็นการปักธงปลายทางแบบกว้างเพื่อไม่ให้ทำให้ความคิดถูกจำกัดกรอบเกินไป (Define) แล้วจึงร่วมกันค้นหา สืบค้นของดี ของเด่น จุดแข็ง ความภาคภูมิใจ (Discovery) เมื่อตระหนักรู้ว่าเราทำได้เพราะมีของดีมีความภูมิใจ ร่วมกันสร้างฝันเพื่อเป็นการจุดประกายหาแนวคิดใหม่ สรรสร้างจากของดี ของเด่น (Dream) หากเรากล้าฝันเราจะกล้าทำ การเห็นภาพอนาคตที่เหนือจริงจะทำให้การคิดเปิดกว้างหลุดจากความคิดว่า อะไรก็ทำไม่ได้ เป็น อะไรก็ทำได้ แล้วจึงรวมกันกำหนดทิศทาง (Direction) ร่วมกันเลือกจากฝันที่มีจัดเข้ากรอบและร่วมออกแบบวิธีในการก้าวต่อ (Design) ได้แล้วจึงกำหนดแผนลงมือทำ ทำได้ทีละก้าว (Destiny) มาร่วมกำหนดวันฉลองความสำเร็จที่ละก้าว (Dance) แล้วกระบวนการก็เริ่มจัดกรอบกันต่อไปได้

การประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการระดมความคิดเห็นและการสัมภาษณ์จะใช้การจับประเด็นด้วยการหาประเด็นที่พบ เรียกว่า Content analysis คำ ถือเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสภาพของข้อมูล และการนับคำซ้ำ ๆ ในผลที่ได้โดยการหาแก่นเรื่อง (Themes) ซึ่งการทำ Content Analysis นั้นเป็นการวิจัยที่หาความสำคัญไม่ใช่เฉพาะแต่ Manifest content แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง Latent content ด้วย การวิเคราะห์ทั้งสองแบบ

Manifest content คือ ข้อความที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจนเป็นไปตามคำที่ปรากฏ และใช้การวิเคราะห์โดยนัยหรือการตีความหมายที่เรียกว่า Latent content คือ ความหมายโดยนัย เช่น คนไทยใจดี (Kind) ใจดีอย่างไร เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์นี้จึงต้องมีการกำหนดรหัส (Coding) โดยแผนการกำหนดรหัสของการทำ Content Analysis นั้นแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ การออกแบบตารางลงรหัส (Designing a coding schedule) และการออกแบบวิธีการลงรหัส (Designing a coding manual) โดยนำการทบทวนเอกสารวิจัยที่ผ่านช่วยเป็นแนวทางในการออกแบบการลงรหัสนี้ เพื่อหาคำหลักหรือแก่นเรื่องที่นักท่องเที่ยวและผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึงการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยววิถีไทย และการสร้างสรรค์อาหารไทยอย่างมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนของชุมชนบ้านไร่กองขิงที่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจของเพียงมาใช้และดำเนินรอยตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้มีความพยายามที่ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเด็กๆ ดังที่แม่หลวงสุพรรณ

อินทะชัย ได้แสดงทรรศนะว่า คณะกรรมการทุกคน สมาชิกทุกคน ลูกบ้านทุกคน มีความสำคัญ และ “ทุกคนเป็นตัวจริงของผู้ขับเคลื่อน” เพราะถ้าไม่มีกลุ่มคนกลุ่มนี้ แม่หลวงก็ไม่สามารถผลักดันให้กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นได้

ความพยายามในการผลักดันในเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้เกิดกลุ่มทำงานต่างๆ มากมาย ซึ่งบางกลุ่มอาจจะมีสมาชิกหน้าเดิมๆ แต่ได้รับมอบหมายหน้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งกลุ่มทำงานต่างๆ เหล่านั้นประกอบด้วยกลุ่มสำคัญๆ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาบ้านไร่กองขิง ได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาเรื่องของเศรษฐกิจของชุมชน โดยกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมถึงเยาวชนผู้ที่ถือว่าเป็นกำลังสำคัญในอนาคต ออมเงินของตนเองและสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการต่อยอดเงินออกนั้น เช่น กิจกรรมรวมซื้อ หรือกิจกรรมเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น เมื่อมีรายได้ทางกลุ่มก็จำนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ต่อไป เช่น สวัสดิการชุมชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การให้ทุนการศึกษา หรือการให้เงินช่วยเหลือสมาชิกเมื่อจำเป็น

กลุ่มรักษ์บ้านเกิด ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนทำสำคัญกลุ่มหนึ่ง สมาชิกในกลุ่มมีหน้าทำสำคัญ ดังนี้ 1) พิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม สมาชิกในกลุ่มมีหน้าร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งทางผู้นำชุมชนได้มีการชักชวนในเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน สร้างกิจกรรมเก็บขยะในชุมชนเพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักษาบ้านเกิดให้กับเยาวชน 2) สืบสานวัฒนธรรมล้านนาให้เป็นที่รู้จักแก่คนรุ่นหลัง โดยการฝึกสอนให้มีความรู้เกี่ยวกับการแสดงตีกลองสะบัดชัย การฟ้อนดาบและการร่ายรำแบบล้านนา เพื่อจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและเพื่อเป็นการสืบทอดให้เยาวชนได้รู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา

การจัดให้มีกลุ่มทำงานต่างๆ เหล่านี้เป็นการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกและยังเป็นการป้องกันให้ไม่ให้ภาระงานต่างๆ ต้องตกไปอยู่กับภายใต้ความรับผิดชอบของคนเพียงคนเดียวหรือเพียงกลุ่มเดียว อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนบ้านไร่กองขิงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพ่อหลวง ที่ต้องการให้ทุกคนในชุมชนรวมถึงเยาวชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบให้หน้าที่ต่างๆเพื่อความยั่งยืน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม จากการศึกษาพบว่าในพื้นที่ไม่มีผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลักคือ ครูปรีชา ที่ทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายงานให้กับคณะทำงาน มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเท่านั้น โดยการขอความร่วมมือให้เข้ามาร่วมในโครงการต่าง ๆแต่ไม่ได้การตอบรับมากนัก จากประสบการณ์ในอดีต ทำให้ชุมชนเรียนรู้ว่ายังขาดศักยภาพด้านใด การหาภาคีร่วมจากภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงเปรียบเสมือนการสร้างทางด่วน ชุมชนไม่ต้องเดินเองทั้งหมดเหมือนเช่นที่ผ่านมา เป็นการรวมตัว Projected Community Relations กล่าวคือ ในการทำงานแต่ละโครงการจะไม่ผูกติดกับบุคคลหรือสถานที่ แต่ดูตามความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน โดยมีครูปรีชา เป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการ โดยมีการทำข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน และหากกระบวนการใดไม่ได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย คณะทำงานจะหยุดกิจกรรมนั้นทันที ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการสานเสวนา (Dialogue) กันมาก มีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง และมีการสร้างกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อเป็นช่องทางในการปรึกษาหารือระหว่างการดำเนินงาน

จากประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีต ทำให้ครูปรีชาต้องหันกลับมาทบทวนข้อผิดพลาด ในครั้งนี้ครูปรีชาได้ใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ ดังนี้

1. เสาะหาและชักชวนคนในชุมชนแบบระบุตัวบุคคล ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่ โดยครูปรีชาได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับโครงการ ผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการของหน่วยงานท้องถิ่น โดยให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานร่วมกัน สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้ง อธิบายแผนการการดำเนินงานและเป้าหมายให้มีความชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม จากการศึกษา สามารถแบ่งคนเป็นสองกลุ่มคือ คนในชุมชนที่มีความต้องการและตั้งใจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและกลุ่มคนที่ขาดโอกาสในการทำมาหากิน ครูต้องสร้างแรงจูงใจให้คนเหล่านี้ให้มาช่วยทำงาน โดยหาที่อยู่ ที่กิน และให้ทุนการศึกษาสำหรับคนที่มีลูก

2. เปิดรับพันธมิตรใหม่จากภายนอกภาคีที่มีความเชี่ยวชาญในด้านที่ที่ชุมชน เช่น ด้านการตลาด ด้านการวิจัย ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ รูปแบบดังกล่าว เป็นการสร้างเครือเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue Network) กล่าวคือ เป็นการรวมตัวโดยใช้ประเด็นของกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเป้าหมายหลัก มองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในกิจกรรมนั้น ๆ และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (พระมหาสุทธิตย์ อาภากโร, 2547)

สำหรับ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ก้าวสู่สภาวะสังคมเมืองใหญ่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อประกอบอาชีพและตั้งรกรากที่จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมเยือนจังหวัดไม่ขาดสาย ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการก้าวเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เป็นการยากที่จะรวบรวมการจัดการให้อยู่ภายใต้กลุ่มหรือองค์กรเพียงองค์กรเดียว และการรอความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางส่วนกลางหรือทางจังหวัดเพียงอย่างเดียวก็พลอยจะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ค่อนข้างช้า ดังนั้น คนเชียงใหม่จึงได้เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มทำงานเล็กๆ ภายในพื้นที่ของตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนของตนและสานต่อไปยังเยาวชนรุ่นหลัง

ความหลากหลายในเรื่องของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดกลุ่มทำงานการท่องเที่ยวที่กระจายตัวกันอยู่ทั่วจังหวัดเชียงใหม่ และแต่ละกลุ่มก็ต่างทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของชุมชนของตน จากข้อค้นพบของการวิจัยสามารถจัดกลุ่มได้สามกลุ่มหลัก ๆ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีการทำงานจะแยกกันเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้และเมื่อใดที่จำเป็นจะต้องมีการทำงานร่วมกันได้ก็สามารถทำได้เช่นกัน

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมจะทำเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือองค์กรตนเองเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนหรือองค์กรด้วยการใช้ทรัพยากร ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่มาบริหารจัดการเพิ่มมูลค่าทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ดังเช่น การทำงานของเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนช่างและวัดในเวียงเชียงใหม่ โดยได้รับการช่วยเหลือบ้างเป็นครั้งคราวจากหน่วยงานอื่นๆ อาทิ อบจ. และโรงเรียนอาชีวะที่ตั้งอยู่ในชุมชน โดยมีการฝึกให้เยาวชนที่เป็นนักเรียนเป็นมัคคุเทศน์น้อยนำเที่ยวตัวเมืองเชียงใหม่โดยมีผู้ใหญ่เป็นพี่เลี้ยง และวัดศรีสุพรรณรูปแบบการมีส่วนร่วมจะทำในลักษณะส่งเสริมอาชีพให้ชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่และเยาวชนในชุนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีรูปแบบการประสานทั้งที่เป็นทางการและเป็นการส่วนตัว

ผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงทดลอง สังเกตการ และการสัมภาษณ์เยาวชนและยุวนักวิจัย สามารถสรุปกระบวนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่มีมูลค่าเพิ่มโดยการที่มีเยาวชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ โดยมีความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชนและนอกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถ่ายทอดภูมิความรู้และวิถีชุมชนในด้าน ศิลปะ ธรรมชาติ ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้กลายเป็นเยาวชนที่สามารถพาคนท่องเที่ยวในชุมชนนั้นได้ในงานวิจัยนี้เรียกว่า “เด็กพาเที่ยว” เมื่อมีเยาวชนกลุ่มที่สองที่เรียกว่า “เด็กไปเที่ยว” เข้ามาเที่ยวในชุมชน ด้วยความที่ทั้งสองฝ่ายเป็นเยาวชนจึงทำให้เด็กไปเที่ยวสามารถ “เปิดใจ” ที่จะรู้ได้ง่ายเพราะมีการสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน (การสื่อสารในวัยใกล้เคียงกัน) และจะเริ่มมีการ “แบ่งปัน” ความรู้ โดยที่เด็กไปเที่ยวก็จะแบ่งปันความรู้เรื่องนอกชุมชนให้เด็กพาเที่ยวฟัง เด็กพาเที่ยวนั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนผ่าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตให้เด็กไปเที่ยวฟังได้ทำให้เกิดกระบวนการ “เรียนรู้”โดยจุดเน้นของ “เด็กพาเด็กเที่ยว” นี้เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนและต่อยอดโดยเยาวชนสู่นักท่องเที่ยว สร้างให้เกิดความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวางนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ (Co-creation) ซึ่งทั้งหมดนั้นเริ่มจากคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก ชุมชนต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำทางความคิด และทางการปฏิบัติได้ จึงจะสามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้

จากการทำงานกลุ่มร่วมกันของยุวนักวิจัยที่ได้เข้าไปทดลองใช้ชีวิตอยู่กับคนในชุมชนเพื่อเรียนรู้และได้ออกแบบการสื่อความหมายภูมปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชนแต่ละแห่งนั้น สิ่งที่ได้ออกมาคือ การแสดงที่สะท้องถึงวิถีชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ ของชุมชนนั้นโดยมีทั้งการร่ายรำและเพลงที่สะท้อนถึงสิ่งที่พวกเขาเหล่ายุวนักวิจัยได้เรียนรู้มาการสร้างสรรค์บทเพลงและการแสดงประกอบเป็นผลงานที่นับเป็นนวัตกรรมของเยาวชนที่ได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชนอย่างเต็มกระบวนการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชน เพื่อ นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมชองเยาวชนในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชน

ผลการวิจัยนำเสนอการส่วนร่วมของเยาวชนในการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนในรูปแบบของกระบวนการขับเคลื่อนการนำวิถีไทยเพื่อสร้างมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีการมุ่งเน้นการถ่ายทอดจากปราชญ์สู่ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน และถ่ายทอดสู่คนภายนอกชุมชนอื่นๆต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการของรูปแบบนี้เกิดจากการเรียนรู้จากภายในชุมชนจากปราชญ์ของท้องถิ่นสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและวิถีเรื่องราวของชุมชน โดยการปลูกฝังให้แบบต่อเนื่องทั้งด้วยการสอนและการปฏิบัติที่ทำสืบต่อกันในชุมชน ซึ่งก่อนให้เกิดความภูมิใจและพร้อมถ่ายทอดให้ผู้มาเยือน หรือที่เรียกว่านักท่องเที่ยว โดยการนำเสนอรูปแบบที่เรียกว่า “เด็กพาเด็กเที่ยว” เมื่อ “เด็กไปเที่ยว” รู้สึกประทับใจและกลับไปที่ชุมชนของตน และหากได้รับการถ่ายทอดความรู้และวิถีชุมชนจากปราชญ์ในชุมชนของตนก็จะกลายมาเป็น “เด็กพาเที่ยว” ต่อไป “เด็กพาเที่ยว” จากชุมชนหนึ่งก็จะไปเป็น“เด็กไปเที่ยว” ในอีกชุมชนหนึ่งต่อไปด้วย ซึ่งนับเป็นการ “สืบสาน” ให้การท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่นได้ถูกถ่ายทอดและเรียนรู้ต่อๆกันไปอย่างไม่สิ้นสุด นอกจากนี้แล้วสื่อที่เด็กสร้างไว้จะมีส่วนในการร่วมเป็นต้นนำของการรักษาไว้ซึ่งวิถีไทยอีกเรื่อยไป ก่อให้เกิดการถ่ายทอด เล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนสู่คนภายนอก และเกิดความประทับใจ และมุ่งไปสู่การถ่ายทอดสู่คนภายนอกอีกต่อไปและต่อไป เกิดการบอกต่อนอกชุมชน คนในชุมชนอื่นเกิดความสนใจและเข้ามาสัมผัส และเป็นผู้บอกต่อได้เช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีการสื่อสารต่อกันจากในชุมชนสู่นอกชุมชนต่อไปในรูปแบบต่างๆก็จะเกิดความสนใจ ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาชุมชนของตนเพื่อเตรียมต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเหมาะสม สม่ำเสมอ จึงเกิดการพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป

คำสำคัญ:การท่องเที่ยวโดยชุมชน, วิถีไทย, การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการท่องเที่ยว, การสร้างความร่วมมือ, เยาวชนและนวัตกรรม

Abstract

This research aims to investigate how to create youth engagement in value creation of community-based tourism with Thainess. Particularly, youth engagement in designing an interpretation of local wisdoms for promoting creative community-based tourism is focused in the study.

Findings of the research present a pattern of youth engagement in innovative and creative value creation in community-based tourism. The pattern shows effective procedures to continuously transmit knowledge from elder savants to local and outsider young generation. The procedures begin with creating awareness of values and identities in communities among young generation and fostering them by continually teaching and encouraging them to be proud of community identities and to accompany and guide tourists within communities. In the study, the model is presented as “Children Bring Children to Travel” describing how to attract more number of youths in other communities to learn and succeed local wisdoms by youths themselves and repeat this cyclic process. Young generation is considered as the leader to promote community-based tourism to others and succeed local wisdoms by innovating interpretation of visitor experiences

Keywords: Community-based tourism, Thainess, Value Creation, Youth Engagement and Innovation

สารบัญ

หน้า
กิตติกรรมประกาศ ..... ค
บทสรุปผู้บริหาร ..... ง
บทคัดย่อ ..... ญ
Abstract ..... ฎ
บทที่ 1 บทนำ 1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา 1
วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย 2
ขอบเขตของการวิจัย 2
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย 5
ประโยชน์ที่ได้รับ 5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 6
นวัตกรรม การเพิ่มมูลค่าและคุณค่า (Value Creation and Innovation) 6
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม 7
วิถีไทย (Thainess) 8
มูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยว (Value Creation) 14
การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainability of Community based Tourism) 17
การท่องเที่ยววิถีไทย 22
รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามแบบแนวคิดเชิงบวก 23
ปรากฏการณ์โหยหาอดีต (Nostalgia) 26
การโหยหาอดีตกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย 27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 28
กรอบแนวคิดในการวิจัย 29
บทที่ 3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย 32
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 34
เครื่องมือที่ใช้การวิจัย 36
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 37

สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัย....39
บทที่ 4 ผลการวิจัย....40
พื้นที่การศึกษา....40
ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก....40
ผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงทดลอง....48
ผลการวิจัยจากการสังเกต....60
สรุปผลการวิจัย....66
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ....67
สรุป อภิปรายผล....68
ข้อเสนอแนะ....74
บรรณานุกรม....75

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย .... **Error! Bookmark not defined.**
ตารางที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่การศึกษา 35

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบวัฒนธรรม 11
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดวิถีไทย 12
แผนภาพที่ 3 สมดุล 3 ด้านของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 21
แผนภาพที่ 4 Working Model..... 23
แผนภาพที่ 5 ที่มาของความต่างเชิงบวก 24
แผนภาพที่ 6 กระบวนการของ Positive Deviance..... 25
แผนภาพที่ 7 แสดงประโยชน์ของการนำ PD มาใช้อย่างต่อเนื่อง 26
แผนภาพที่ 8 กรอบแนวคิดการวิจัย 29
แผนภาพที่ 9 กรอบแนวคิดวิถีไทย 30
แผนภาพที่ 10 สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัย 39
แผนภาพที่ 11 รูปแบบและวิธีการในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การท่องเที่ยววิถีไทย 69
แผนภาพที่ 12 กระบวนการขับเคลื่อนการนำวิถีไทยเพื่อสร้างมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน 71

สารบัญชุดรูปภาพ

หน้า

ชุดรูปภาพที่ 1 เมนูอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เราได้เดินชม ลงมาสู่ขันโตกอันน่ารับประทาน..... 49
ชุดรูปภาพที่ 2 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง..... 52
ชุดรูปภาพที่ 3 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง (ต่อ) 52
ชุดรูปภาพที่ 4 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง (ต่อ) 53
ชุดรูปภาพที่ 5 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด แม่กลอง 55
ชุดรูปภาพที่ 6 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด แม่กลอง (ต่อ)..... 56
ชุดรูปภาพที่ 7 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่..... 57
ชุดรูปภาพที่ 8 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่..... 58
ชุดรูปภาพที่ 9 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่ (ต่อ) 59
ชุดรูปภาพที่ 10 ภาพตัวอย่างจากสมุดบันทึกของยุวนักวิจัย..... 61
ชุดรูปภาพที่ 11 ยุวนักวิจัยชมการสาธิตการขึ้นตาล..... 62
ชุดรูปภาพที่ 12 ยุวนักวิจัยร่วมสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว..... 62
ชุดรูปภาพที่ 13 ยุวนักวิจัยและเยาวชนลงพื้นที่จำหน่ายน้ำตาลมะพร้าว เชียงใหม่..... 62
ชุดรูปภาพที่ 14 ยุวนักวิจัยและเยาวชนเชียงใหม่..... 63
ชุดรูปภาพที่ 15 สาธิตการลงรักปิดทอง..... 63
ชุดรูปภาพที่ 16 ยุวนักวิจัยและเยาวชนเชียงใหม่เรียนรู้เรื่องราวความเกี่ยวพันของวิถีชีวิตกับศาสนา 64
ชุดรูปภาพที่ 17 เรียนรู้การปรุงที่มาของแกงโฮะ 65
ชุดรูปภาพที่ 18 สาธิตศิลปะการฟ้อนเจิง 65
ชุดรูปภาพที่ 19 ทีมยุวนักวิจัย..... 72
ชุดรูปภาพที่ 20 การสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น 73

บทที่ 1
บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

วัฒนธรรมไทยเป็นมรดกที่สำคัญ เป็นทุนทางสังคมและก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของความเป็นไทยดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้บรรจุความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ คนไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป พร้อมทั้งมีบทบาทในการพัฒนาวัฒนธรรมให้เข้ากันกับกาลสมัย การอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับการปลูกฝังไว้กับเยาวชนผู้ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตของชาติ เพื่อการเสริมสร้างความรักและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงามและรักที่จะรักษาและสืบทอด

เยาวชนตามความหมายขององค์กรสหประชาชาติ คือผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี เยาวชนเป็นทั้งสมาชิกของครอบครัวและสมาชิกของสังคม เยาวชนที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต จึงได้รับการคาดหวังต่อบทบาทที่เยาวชนพึงปฏิบัติเช่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นผู้รับการพัฒนาและดำเนินการพัฒนา เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม เป็นต้น การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ดำเนินบทบาทของการเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์หรือบทบาทของผู้พัฒนาอย่างจริงจังและเพิ่มเติมจากบทบาทของผู้รับการพัฒนา จะทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหา (Problem-solving Process) และกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Process)ในท้องที่ อันจะนำมาซึ่งแนวความคิดใหม่ หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วนำมาใช้ในรูปแบบใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเยาวชนเองและต่อสังคม

นอกเหนือจากการที่ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแล้ว การท่องเที่ยวยังมีส่วนในการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยโดยในปี 2558 นี้ประเทศไทยนำเรื่องการท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนและจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อชุมชนอย่างครบถ้วนจึงมีความสำคัญยิ่งการจะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำพาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชนเพื่อชุมชนและจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบจำเป็นต้องรู้จักนำวิถีไทยจากรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มคงไว้ซึ่งความเป็นไทยจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนาอนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับนวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์ที่มาจากเยาวชนในท้องที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน

รูปแบบนวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะได้จากการดำเนินโครงการวิจัยนี้ จะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยและจะช่วยสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในภาพรวมแผนควรเป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในระดับนโยบายระดับปฏิบัติการโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการบริการตามวิถีของชุมชนและเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกแล้วอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจอย่างไม่รู้ลืมให้กับนักท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ๆในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลอย่างสูงสุดต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1. เพื่อค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง

2. เพื่อเสนอแนะกระบวนการในการนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของเยาวชนในการพัฒนาให้การเกิดมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆ

3. เพื่อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่จะช่วยออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1.ด้านเนื้อหา

1.1 กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการนวัตกรรมเป็นกระบวนแห่งการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ การค้นหา การเลือกสรร การนำไปปฏิบัติ จนถึงการเรียนรู้ โดยจุดเริ่มต้นของการเกิดนวัตกรรม เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก (วุทธิศักดิ์ โภชนุกูล, 2557) เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดที่รวบรวมขึ้นมาเพื่อเลือกสรรแนวคิดที่โดดเด่นไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับการนำแนวคิดที่ได้รับการคัดสรรไปปฏิบัติยังประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ อีก 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับถ่ายทอดแนวคิดใหม่ การนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติอาจจำเป็นต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving) เป็นเครื่องมือช่วยในการนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ หลังจากนั้น จึงเป็นการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่ได้นำไปทดลองปฏิบัติจริง และการรักษาสภาพการยอมรับนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนวัตกรรม คือ การสรุปการเรียนรู้จากกระบวนการนวัตกรรมตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาวิธีการจัดการสำหรับกระบวนการนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

นวัตกรรมหมายถึงการใช้ประโยชน์จากความแปลกใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือการปรับปรุงสถานะ การแข่งขันของบริษัท นวัตกรรมจะขึ้นอยู่กับผลของการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ชุดใหม่ ระบบนวัตกรรมอาจได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างและการนำนวัตกรรมไปใช้ (Nordic Innovation Center, 2005) งานสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation) เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางสังคมบนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันของผู้ผลิตและผู้บริโภค (Piller, Ihl & Vossen, 2010) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณค่าทางการตลาดในหลายอุตสาหกรรม หนึ่งในนั้นคืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการรับรู้ข้อมูลความต้องการทางการตลาดและรูปแบบการบริโภคของลูกค้า

1.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Co-Creation คือการ "ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์" ไปด้วยกัน กระบวนการ Co-Creation Marketing คือการรังสรรค์ร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เรียกว่าเป็นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัตินั้น จะเกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นลูกค้าขององค์กรเป็นหลัก ซึ่งจริงๆ แล้วบุคคลที่ถือว่าเกี่ยวข้อง หรือมีความสัมพันธ์กับองค์กรนั้นมีมากกว่าเพียงแค่ลูกค้า แต่เป็นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการ (Stakeholder) ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ผู้ถือหุ้น ลูกค้า บุคลากรและคู่ค้า กระบวนการ กระบวนการ Co-Creation นั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งตัวองค์กรเองและต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ ด้วย โดยองค์กรก็จะได้รับมุมมองใหม่ๆ รวมทั้งอาจจะได้ช่องทางใหม่ๆ ในการเติบโต และแนวทางใน

การลดต้นทุน สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร ก็จะสามารถพัฒนาหรือยกระดับประสบการณ์ที่ได้รับและรู้สึกถึงคุณค่า หรือความสำคัญของตนเองต่อองค์กรมากขึ้น

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับแนวคิด Co-creation มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณภาพท่องเที่ยวไทย ให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยการคงไว้ซึ่งสมดุลประโยชน์ 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มี 5 แนวทาง คือ 1) เลิกเสียที "เที่ยวไทยเพราะราคาถูก" 2) หยุด "รวยกระจุก จนกระจาย"3) เดินหน้าสู่ "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" 4) ต้อง "พัฒนาคน" และ 5) ต้อง "รับฟังกันมากขึ้น"2. แนวทางการสืบทอดทรัพยากรท้องถิ่นและแนววิถีไทย

2. ด้านประชากร

การศึกษาเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการค้นหากระบวนการการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากหลากหลายมิติ โดยมิได้ให้ความสำคัญกับจำนวนหรือความเป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย (Representatives of the Population) ที่จะศึกษาแต่อย่างไร โดยธรรมชาติของการศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งหวังที่เนื้อหาเป็นสำคัญ ดังนั้นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นการกำหนดตามความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาและความเป็นผู้รู้ในเรื่องที่กำหนด วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเจตนาในการเลือกตัวอย่างไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ในกรณีนี้คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นหรือคนรุ่นใหม่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องการท่องเที่ยว โดยมีมิติครอบคลุมดังต่อไปนี้ กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี มีประวัติดี จิตอาสา มีภาวะความเป็นผู้นำ ไม่จำกัดเพศ จำนวนพื้นที่ละ 10-15 คน ที่มีใจ รักษ์ความเป็นไทย พร้อมสืบสาน และ มีอายุ 16-25 ปี มีพื้นฐานความสามารถด้านศิลปะ มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่นโดยการประชาสัมพันธ์ในเฟสบุ้คของโครงการคนไท

จากการศึกษาค้นหากลุ่มตัวอย่างพบกลุ่มเยาวชนผู้นำที่มีทักษะและความพร้อมในการนำเสนอศิลปะวัฒนธรรม ร้อยเรียงเรื่องราวจากความเป็นท้องถิ่น จากการสร้างเยาวชนในโครงการไร้รากไร้เรา ของมูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศไทย กลุ่มผู้นำเยาวชนนี้ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือก เสริมสร้างศักยภาพ มาเป็นเวลาติดต่อกัน 4 ปี ได้ร่วมกันค้นหาศิลปะการแสดงที่สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นโดยได้จัดให้มีการพา นักเรียนนักศึกษา ทำงานในพื้นที่ไปเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน พร้อมทั้งเรียนรู้วิถีชีวิตของศิลปินท้องถิ่น เพื่อสืบสานรากเหง้าที่ฝังลึกมายาวนาน โครงการวิจัยนี้จะนำผลผลิตนี้มาต่อยอดให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่เชื่อมต่อสู่การท่องเที่ยวให้ได้อย่างชัดเจนขึ้น

3.การคัดเลือกพื้นที่การศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณา เลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

พื้นที่ที่ 1 เป็นพื้นที่พิเศษที่มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านไร่กองขิง

พื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

พื้นที่ที่ 3 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ เชียงใหม่

การกำหนดเกณฑ์เพื่อนำมาพิจารณาเลือกพื้นที่ในการศึกษาได้กำหนดจากแนวทางการเลือกพื้นที่ตามแบบการใช้กรณีศึกษา (case study)ไม่ได้มุ่งให้เกิดตัวแทน(representation)ของพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย จึงไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นปริมาณจำนวนที่เป็นตัวแทนพื้นที่ แต่เป็นการเลือกให้เกิด representation ของหัวข้อ แนวทาง ทฤษฎีที่กำลังเป็นโจทย์การศึกษาวิจัย(theory)

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. วิถีไทย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย วิถีไทย จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจัดอยู่ในรูปแบบต่างๆเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน รวมไปถึงละคร ระบำ การเล่นของเด็กศิลปะ สถาปัตยกรรม และงานฝีมือนิทาน ตำนาน ประวัติ เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย ความเชื่อ โชคลาง ภาษา วรรณกรรมงาน อาชีพ เครื่องมือทำมาหากินการท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจรวมถึงอาหารและเครื่องนุ่งห่ม(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2547)

2. การร่วมคิด (Co-creation) หมายถึง การร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมุมที่กว้างขึ้น เพื่อได้มาซึ่งการสร้างสรรค์จากแนวคิดที่หลากหลายมากขึ้น คุณค่าที่เกิดจากการรังสรรค์ของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องนั้นจะทำให้มูลค่าของการรังสรรค์นั้นมากขึ้นตามไปอีกด้วย(Prahalad & Ramaswamy, 2004)

เยาวชนหมายถึง กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี ไม่จำกัดเพศ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เชิงวิชาการ นำเสนองานและแลกเปลี่ยนตลอดการทำงานวิจัยใช้รูปแบบการดำเนินงานวิจัยที่สร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อมต่อกับทีมงานวิจัยระดับสากล

2. เครือข่ายการทำงานของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ใช้เครื่องมือ สุนทรียสาธก หรือ Appreciative Inquiry (AI) จากผลการศึกษาในการสร้างสรรค์วิถีไทยในเรื่องอื่นๆ

3. เชิงพาณิชย์ นำผลการศึกษาที่ประยุกต์ใช้จริงจากกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์ของเยาวชน สู่การเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวได้ตามแบบวิถีไทย

4. เชิงสังคม ใช้ผลการสร้างกลุ่มเยาวชนต้นแบบ ส่งเสริมให้เห็นการสืบค้นรากและวิถีไทย เพื่อรณรงค์การมีส่วนร่วมให้กว้างขว้างขึ้น

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบงานวิจัยของรูปแบบแนวคิดเชิงบวกหรือ “สุนทรียสาธก” (Appreciative Inquiry: AI) ซึ่งเป็นการตั้งคำถามเชิงบวก กรอบการคิด 8D คือ การเริ่มจาก การร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Define) ค้นหาของดีและของเด่น (Discovery) จุดประกายแนวคิดใหม่ (Dream) ออกแบบแผน (Design) กำหนดทิศทาง (Direction) วางแผนดำเนินงาน (Destiny) ลงมือทำ (Dance) โดยทุกกระบวนการมีการร่วมกันเสวนาอย่างต่อเนื่อง (Dialogue) อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Wisansing and Hongchatikul, 2012)

เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

1.นวัตกรรม การเพิ่มมูลค่าและคุณค่า
2.ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
3.วิถีไทย (Thainess)
4.มูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยว (Value Creation)
5.การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
6.การท่องเที่ยววิถีไทย
7.รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามแบบแนวคิดเชิงบวก
8.ปรากฏการณ์โหยหาอดีต (Nostalgia)
9.การโหยหาอดีตกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย
10.กรอบแนวคิดในงานวิจัย

นวัตกรรม การเพิ่มมูลค่าและคุณค่า (Value Creation and Innovation)

กระบวนการนวัตกรรมเป็นกระบวนแห่งการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ การค้นหา การเลือกสรร การนำไปปฏิบัติ จนถึงการเรียนรู้ โดยจุดเริ่มต้นของการเกิดนวัตกรรม เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก (วุทธิศักดิ์โภชนุกูล, 2557) เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดที่รวบรวมขึ้นมาเพื่อเลือกสรรแนวคิดที่โดดเด่นไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับการนำแนวคิดที่ได้รับการคัดสรรไปปฏิบัติยังประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ อีก 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับถ่ายทอดแนวคิดใหม่ การนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติอาจจำเป็นต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving) เป็นเครื่องมือช่วยในการนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ หลังจากนั้น จึงเป็นการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่ได้นำไปทดลองปฏิบัติจริง และการรักษาสภาพการยอมรับนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนวัตกรรม คือ การสรุปการเรียนรู้จากกระบวนการนวัตกรรมตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาวิธีการจัดการสำหรับกระบวนการนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

นวัตกรรมหมายถึงการใช้ประโยชน์จากความแปลกใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือการปรับปรุงสถานะ การแข่งขันของบริษัท นวัตกรรมจะขึ้นอยู่กับผลของการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ชุดใหม่ระบบนวัตกรรมอาจได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างและการนำนวัตกรรมไปใช้ (Nordic Innovation Center, 2005) งานสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation) เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางสังคมบนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันของผู้ผลิตและผู้บริโภค

(Piller, Ihl & Vossen; 2010)เป็นทฤษฎีที่ได้รับการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณค่าทางการตลาดในหลายอุตสาหกรรม หนึ่งในนั้นคืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการรับรู้ข้อมูลความต้องการทางการตลาดและรูปแบบการบริโภคของลูกค้า

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การสร้างสรรค์ที่จะสามารถส่งผลกระทบด้านบวกในวงกว้างนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการสร้างสรรค์ของคนเพียงคนเดียว หรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆจึงควรจะได้มีโอกาสร่วมสร้างสรรค์ด้วยเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกันและเกิดได้อย่างยั่งยืน

ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ หรือที่เรียกว่า Co-creation เป็นแนวคิดทางการตลาดแนวใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมซึ่งเป็นแนวคิดที่มองเห็นว่าในปัจจุบันนั้นมีทางเลือกเกิดขึ้นมากมายให้ผู้คนในยุคปัจจุบันจับจ่ายใช้สอย เลือกกิน เลือกใช้ รวมถึงเลือกท่องเที่ยวได้อย่างมากมาย แต่ความมากมายเหล่านั้นก็ยังไม่สามารถสนองตอบความพึงพอใจของผู้บริโภคได้เป็นที่เพียงพอ ดังนั้นในฐานะผู้ประกอบการจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด ซึ่งหากกล่าวในมุมของการตลาดนั้นอาจมีส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ผลิต หรือฝ่ายเจ้าของกิจการ (company) และฝ่ายผู้บริโภค หรือฝ่ายลูกค้า (customer) ดังนั้นทางการตลาด เจ้าของกิจการจึงปรับกลยุทธ์ให้ลูกค้าเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกผูกพันกับสินค้าและเป็นการสร้างสรรค์ความพึงพอใจร่วมกันเพื่อเพิ่มยอดการขายให้มากขึ้นแต่อย่างไรก็ตาม หากมองฝ่ายผู้ผลิต หรือฝ่ายเจ้าของกิจการ ในมุมที่มากกว่าการขายสินค้าเพียงอย่างเดียวนั้น ผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องที่ควรได้รับการคำนึงถึงนั้นก็อาจจะมากกว่าเพียงแค่ฝ่ายผู้บริโภค หรือฝ่ายลูกค้าเพียงอย่างเดียวเช่นกัน จึงจำเป็นต้องหมายรวมถึงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับประโยชน์จากการบริการ หรือจากสินค้า หรือจากสิ่งที่ผู้ผลิตแต่ละแห่งนั้นผลิตขึ้น ซึ่งสามารถเรียกฝ่ายต่างๆเหล่านี้ได้ว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจการนั้นๆ (Steak holder) ซึ่งก็หมายถึง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและได้รับประโยชน์จากกิจการนั้นๆในรูปแบบต่างกัน

ดังนั้น Co-creation หรือการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบจึงน่าจะมีประโยชน์มากขึ้นหากสามารถมองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมุมที่กว้างขึ้น เพราะจะได้การสร้างสรรค์จากแนวคิดที่หลากหลายมากขึ้น คุณค่าที่เกิดจากการรังสรรค์ของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องนั้นจะทำให้มูลค่าของการรังสรรค์นั้นมากขึ้นตามไปอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นการตอกย้ำว่าผู้สร้างสรรค์หรือรังสรรค์สิ่งที่กลุ่มเป้าหมายต้องการจึงไม่ใช่เพียงแค่หน้าที่ของผู้ผลิตเพียงอย่างเดียว ผู้รับหน้าที่จึงต้องกลายเป็นของทุกส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันเสนอความคิดเสนอความสร้างสรรค์เพื่อผลที่ออกมาจะพอใจทุกฝ่ายมากที่สุด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนั้นไม่ใช่กระบวนการที่มองเพียงแค่ “ลูกค้าคือพระเจ้า” เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มุ่งเน้นไปถึง “การสร้างสรรค์คุณค่าเพื่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกัน” ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเสียมากกว่า

เมื่อมองถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Steak holder) ของภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นส่วนที่ค่อนข้างซับซ้อน เนื่องจากต้องมีสินค้าและบริการของหลายภาคส่วนที่เกิดขึ้นและนำมาประกอบกันขึ้นจึงเกิดเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ดังนั้นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบจึงเป็นกระบวนการที่เหมาะอย่างยิ่งที่จะนำมาพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยให้มีการพัฒนา ซึ่งจะไม่เพียงพัฒนาเท่านั้นแต่จะยังพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการสร้างความพอใจจากทุกฝ่ายและทุกฝ่ายจะเกิดความยินดีที่จะร่วมมือและพัฒนาไปพร้อมกัน

จากแนวคิดของ Co-creation ซึ่ง C.K. Prahalad & Venkat Ramaswamy (2004) ที่ว่า Co-creation เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความร่วมมือ (joint) ในการเพิ่มคุณค่าโดยผู้ผลิตและผู้บริโภค มากกว่าการ

พยายามทำให้ผู้บริโภคพึงพอใจอยู่เพียงฝ่ายเดียว เป็นการร่วมสร้างประสบการณ์ของกันและกันให้เหมาะกับบริบทของทุกฝ่าย ซึ่งเมื่อมีหลากหลายฝ่ายประสบการณ์ส่วนบุคคลของแต่ละคนท่ามารังสรรค์ร่วมกันนั้นก็จะทำให้ข้อมูลหลากหลายและมีประโยชน์ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่แล้วนั้นยังเป็นการนิยามปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกด้วย

ดังนั้นสิ่งที่สำคัญเมื่อทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการคิด ในการสร้างข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้วนั้น ก็จะนำมาซึ่งความยินดีที่จะร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ เพราะความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งที่จะเกี่ยวข้องในเรื่องราวที่เกิดขึ้น (involve) ดังนั้นจึงเป็นแนวทางที่ดียิ่งหากนำแนวคิด Co-creation มาปรับใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณภาพท่องเที่ยวไทยให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งยังสามารถที่จะยังคงไว้ซึ่งสมดุลประโยชน์ 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมนั้น เนื่องจากสามารถให้บุคลกรที่เกี่ยวข้องใน 3 มิตินั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดคุณภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้โดยอาศัย5 แนวทาง คือ 1) เลิกเสียที "เที่ยวไทยเพราะราคาถูก"2) หยุด "รวยกระจุก จนกระจาย"3) เดินหน้าสู่ "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" 4) ต้อง "พัฒนาคน" และ5) ต้อง "รับฟังกันมากขึ้น"

ดังที่กล่าวข้างต้นว่าทุกภาคส่วนต้องประสานความร่วมมือกันเพื่อเกิดเป็นการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นการบูรณาการจากการทำงานในทุกภาคส่วนดังนั้นการเชื่อมโยงความคิด เจตนารมณ์ จากความเกี่ยวข้องจึงเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งแม้ท้ายที่สุดนั้นจะเป็นการตัดสินใจนำข้อมูลไปใช้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่ก็ยังคงเป็นข้อมูลที่มาจากความพึงพอใจของทุกฝ่าย มิใช่การทำให้ทุกฝ่ายพึงพอใจ ดังนั้นจึงเป็นหนทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างดี และในส่วนที่สำคัญคือ เป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน น่าจะหลีกไม่พ้นความต้องการให้มีผู้ที่ร่วมสืบทอดแนวคิดและร่วมพัฒนาไปแบบรุ่นสู่รุ่นด้วยเช่นกัน ดังนั้นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในครั้งนี้จึงไม่สามารถละทิ้งเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดในรุ่นต่อไปเพื่อตอบสนองความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นนอกจากผู้ที่ทำงานในทุกภาคส่วนจะมาร่วมบูรณาการประสบการณ์ให้เกิดเป็นความสร้างสรรค์นั้น กลุ่มเยาวชนจึงเป็นหน่วยที่สำคัญยิ่งที่จะร่วมในกระบวนการนี้ไปพร้อมกันเพื่อให้พวกเขาได้ยังคงภูมิใจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่จะได้รับการสืบสานต่อไปด้วยตัวพวกเขาเอง

วิถีไทย (Thainess)

วิถีไทย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย วิถีไทย จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจัดอยู่ในรูปแบบต่างๆเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน รวมไปถึงละคร ระบำ การเล่นของเด็กศิลปะ สถาปัตยกรรม และงานฝีมือนิทาน ตำนาน ประวัติ เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย ความเชื่อ โชคลาง ภาษา วรรณกรรมงาน อาชีพ เครื่องมือทำมาหากินการท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจรวมถึงอาหารและเครื่องนุ่งห่ม(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2547)การทำความเข้าใจและหากรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยมีความจำเป็นต้องทบทวนกรอบทฤษฎีเรื่อง องค์ประกอบของวัฒนธรรม ซึ่งมีนิยามอยู่อย่างกว้างขว้าง จากการทบทวนงานวรรณกรรมในแนวกว้างนี้พบว่า การถกประเด็นเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมักให้คำจำกัดความไว้กว้างและครอบคลุมหลากหลายมิติ จากผลการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัยโดย ดร. นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุลและคณะ (2557) ได้รวบรวมความซับซ้อนเรื่องวัฒนธรรมไว้อย่างครบถ้วน กล่าวไว้

ว่า วัฒนธรรม (Culture) เป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีรากมาจากคำว่า Cultivare ซึ่งหมายถึง การไถพรวนแผ่นดิน และยังหมายถึงการบ่มเพาะ ประณีต ดีงาม อุดมสมบูรณ์ การทำให้เสร็จสมบูรณ์ คำว่าวัฒนธรรมในภาษาอังกฤษใช้ในความหมายการบ่มเพาะจิตใจและกิริยามารยาท เมื่อมองคำว่าวัฒนธรรมในความหมายเชิงมานุษยวิทยาก็จะมีความหมายที่กว้างกว่า คือหมายถึงแบบแผนชีวิตร่วมของคนชาติต่างๆ หรือบางทีก็แคบลงมาเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มต่างๆ รวมความถึง ความคิด แบบแผนประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่เฉพาะที่เป็นทางการหรือเป็นของสูง ของสวยงามอย่างเดียว (อ้างถึง ธีรยุทธ บุญมี, 2546) โดย William (1977) เคยตั้งข้อสังเกตว่า ในบรรดาคำศัพท์ทางวิชาการทั้งหมด คำว่าวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในคำที่ซับซ้อน หลากหลาย และนิยามได้ยากที่สุดคำหนึ่งในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ในงานวิจัยเดียวกัน ดร. นำชัยยังสรุปไว้ด้วยว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2502/2525) ทรงนิพนธ์ไว้ว่า เมื่อแรกคำว่า Culture นั้นเป็นคำที่ยืมภาษาต่างประเทศมาใช้ แต่ดัดแปลงตัวสะกดให้เข้ากับลักษณะเด่นทางภาษาของไทย แปลตามรูปสันสกฤตคือ “พฤทธิธรรม” แต่ยังไม่เป็นที่พอใจเพราะคำนั้นหนักเกินไป และผู้อื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ในเวลาต่อมาจึงได้เปลี่ยนไปใช้คำว่าวัฒนธรรมแทนเพราะความหมายของคำนั้น นอกจากคำนึงถึงความหมายตามมูลศัพท์แล้ว ยังมีความหมายนิยมใช้อีกด้วย ต่อมา พระยาอนุมานราชธน (2531) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ธรรมอันเป็นความเจริญเป็นวิถีหรือทางดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่ หรือมีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆ ที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือทำขึ้น อันมีลักษณะปรากฏออกมาให้เห็นได้ในของชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปะวรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครองเหล่านี้เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอกมิใช่ตัวแท้ของวัฒนธรรม เพราะแท้ที่จริงแล้วตัววัฒนธรรมนั้นซ่อนอยู่ภายใน ไม่อาจมองเห็นได้โดยง่าย

จากหนังสือ Very Thai โดยนักเขียน Phillip Cornwell-Smith(2013) ได้สะท้อนความคิดเรื่องความเป็นไทยๆ ไว้สอดคล้องกันคือ ลักษณะวัฒนธรรมไทยต้องศึกษาให้เข้าใจลงลึกให้ทะลุผ่านเพียงแค่การเห็นจากการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ หรือที่เรียกว่า Bricolage(the science of bricolage “reads” objects as signs) การมองความเป็นไทยหรือวิถีไทยจากความเป็นปัจจุบันที่พบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตต้องวิเคราะห์วัฒนธรรมที่ฝังในสิ่งที่พบเห็นได้ด้วยตา หากจะเข้าใจความเป็นไทยได้อย่างแท้จริงต้องเข้าใจที่มาความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ประเพณี และอื่นๆที่เป็นมวลสารอันเป็นที่มาของการแสดงออกต่างๆนั้น ประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญคือ ความร่วมสมัยของวัฒนธรรมเหล่านี้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ทำให้เกิดประเภทหรือรูปแบบวัฒนธรรมสำหรับคนชั้นสูงหรือที่เรียกว่า high/elite culture ในขณะซึ่งสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปคนส่วนใหญ่เข้าถึงและใช้ชีวิตอยู่กับมันทุกๆวัน สิ่งเหล่านี้เรียกว่า popular culture คำว่า popular มาจาก population คือวัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่วิถีของประชากร ระหว่างปี ค.ศ 1950 ได้มี pop culture เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายจนมี pop music pop art เป็นต้น วัฒนธรรมที่มีการสร้างสรรค์ให้เหมาะกับคนรุ่นใหม่ มีพลวัตตามกาลเวลา หากเปรียบเทียบในเชิงการสร้างสรรค์ ต่อยอด popular culture คือความเป็นปัจจุบันร่วมสมัย ในขณะที่ popculture ข้ามผ่านพ้นความเป็นปัจจุบันมีการสร้างสรรค์ให้เห็นนวัตกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยบ้างแล้ว มีการตั้งข้อสังเกตเรื่องการสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมจากการสะท้อนจากมุมมองนักเขียนต่างชาติ (อ้างถึงใน Cornwell-Smith 2013) ว่าวัฒนธรรมไทยมีข้อจำกัดในการสร้างสรรค์ เนื่องจากเรามีวัฒนธรรมที่ต้อง ทำตามบรรทัดฐาน (Conformity) ทำให้การสร้างสรรค์วัฒนธรรมของเรามักมาจากการนำเข้า มากกว่าจะพัฒนาสร้างสรรค์จากความเป็นไทยของเราเอง

“....because anything ahead of the curve tends to have been imported rather than created from within due to Thai social stricture against innovation and non-conformity” (ibid)

ในวงวิชาการการท่องเที่ยวมักไม่ถกเรื่องวัฒนธรรมนี้ในเชิงลึก แต่มุ่งให้ความสำคัญกับการนำเสนอวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาความแตกต่างที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ของการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural assets) นี้ จากการทบทวนและวิพากษ์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนี้ พบว่า การเข้าใจ วิถีไทย จำเป็นต้องมีการคิดเรื่องวัฒนธรรมไทยในเชิงลึก และในที่นี้ วิถีไทยที่ใช้ทั่วไป ในทางวิชาการย่อมหมายถึง วัฒนธรรมที่มิใช่เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของคนไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย วัฒนธรรมเป็นวิถีที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชาติอันยาวนาน จึงมีศิลปะวัฒนธรรมอันมากมายที่ต้องอนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอดให้คงความเป็นมรดกคู่ชาติ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรม คือ พิมพ์เขียว (รูปแบบที่กำหนดไว้) สำหรับชีวิตความเป็นอยู่ที่สังคมมนุษย์ต้องมีส่วนร่วม ทั้งนี้รวมถึงเรื่องของสัญลักษณ์ ความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม ประเภทของวัฒนธรรมในสังคมของมนุษย์อาจแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ตลอดจนเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันลักษณะของวัฒนธรรม ในสังคมมนุษย์หนึ่งๆ หากเป็นสังคมเล็กอาจประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เดียว วัฒนธรรมเดียว มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน แต่ในสังคมใหญ่ย่อมมีความสลับซับซ้อนไปด้วยหลายชาติพันธุ์มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สังคมใดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของพื้นที่ วัฒนธรรมของพวกเขาก็จัดว่าเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคนจำนวนน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นอนุวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมรอง เช่น ประเทศไทยมีชาวไทยเป็นชนกลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของประเทศ วัฒนธรรมของชนชาติไทยจึงจัดเป็นวัฒนธรรมหลัก ภาษาที่ใช้ในราชการ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม จึงถือของชนชาติไทยเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมจีน ชาวมุสลิม ชาวลาว เขมร กุย เป็นต้น ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทย ล้วนถูกจัดเป็นวัฒนธรรมรองเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นชนกลุ่มน้อยนั่นเอง แต่เนื่องด้วยชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนานและร่วมกันช่วยพัฒนาประเทศชาติ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมบางอย่างที่หลายกลุ่มชนหลายเชื้อชาติได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เช่น ภาษาที่ใช้ มารยาทในการเข้าสังคม การจัดงานร่วมกันของทางราชการ การปฏิบัติและข้อห้ามข้อควรทำต่างๆ ล้วนจัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากลได้ ดังนั้นในสังคมขนาดใหญ่ วัฒนธรรมที่ประกอบกันอยู่นั่น คือ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง และวัฒนธรรมสากล สำหรับงานวิจัยนี้ กรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญตามฐานคิดดังกล่าวข้างต้นและรวบยอดเป็นองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้

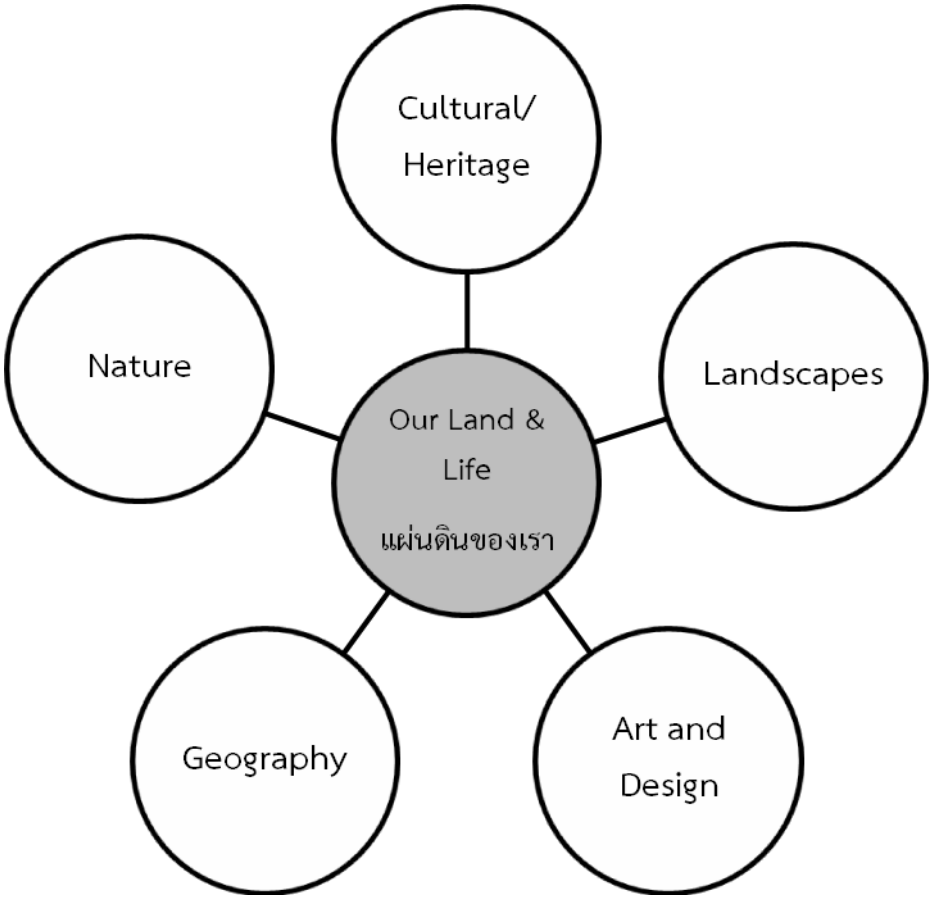

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่างๆ ที่เข้ามากระทบการที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้าๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่งการจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้ วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วย วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึกครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความเชื่อระบบความคิดของสังคมมนุษย์ ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปในรายละเอียดทุกแง่ทุกมุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งนี้โดยไม่ลืมที่จะดูสิ่งแวดล้อมในสภาวะและสถานการณ์ของ ช่วงนั้นๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แปรเปลี่ยนไปในรูปใดทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่งๆ อย่างถ่องแท้นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังที่ Boas แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้โดยสามารถสรุปเป็นกรอบคิดเรื่องวิถีไทยจำเป็นต้องครอบคลุม 3 มิติหลักคือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ ดังภาพประกอบนี้

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดวิถีไทย

การมองวิถีไทยผ่านแกนสามเสาหลักนี้ จะสามารถเห็นการเชื่อมต่อของวัฒนธรรมไทยที่มีความเฉพาะตามวิถีพื้นถิ่น การดำรงชีวิตจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติที่คนท้องถิ่นต้องอยู่ร่วมกันได้ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มี ที่เป็นการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติจึงเป็นเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ที่มีและดำรงมา ดังตัวอย่างบ้านเรือนในรูปทรงที่ออกแบบให้เข้ากับลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศการแต่งกายที่สะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น ศิลปะที่มีในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นการแสดงออกให้เห็นถึง วิถีชีวิต และธรรมชาติที่คนอยู่กับธรรมชาติได้อย่างลงตัว ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นจากความเข้าใจความหลากหลายที่มีใน ธรรมชาติ วิถีชีวิต และหลากหลายทางศิลปะเป็นการแสดงออกให้เห็นเรื่องราวเหล่านั้น ดังที่เห็นจากการให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ต่างๆ ดังนี้

พระยาอนุมานราชธน (2531)กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง ธรรมอันเป็นความเจริญ เป็นวิถีหรือทางดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่ หรือมีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆ ที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือทำขึ้น อันมีลักษณะปรากฏออกมาให้เห็นได้ในของชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปะวรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครองเหล่านี้เป็นต้นจึงนำมาซึ่งการให้ความหมายของ วัฒนธรรมไทย ว่าหมายถึงการประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบแผนของสังคม ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของคนไทยที่คิดขึ้นเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และมีรูปแบบเป็นที่ยอมรับกันภายในสังคม วัฒนธรรมไทยมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองในสังคมไทย

วัฒนธรรมก่อเกิดจากวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งก่อให้เกิด ภูมิปัญญา (Wisdom) คือภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต หมายถึงความรู้ ความสามารถ ความจัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม และ

วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา รวมถึงความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์ หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน ที่เรารู้จักกันในชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึงแกนหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขวิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ไข ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน โดยมีการอบรม สั่งสอน และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน จากธรรมชาติแวดล้อม ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานานซึ่งสุดท้ายก่อให้เกิดเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)อันหมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อมซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกออกไป 3 ลักษณะ คือภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติล้อมรอบภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มี ลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเองจนเกิดหลอมรวมเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ไขปัญหาของการดำรงชีวิตภูมิปัญญามีกระบวนการคิดที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านี้ จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิด ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม แล้วสามารถสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุดโดยมีปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญาไทยคือความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้นและประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือ ประสบการณ์ใหม่ได้การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาสู่การจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวมีได้อย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การนำวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์มาผนวกรวมนำไปสู่การนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามแบบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่เชื่อว่าการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการมาจากการนำความคิดสร้างสรรค์มาเติม เสริม ต่อยอดจนทำให้เกิดความแตกต่าง ยากที่จะมีใครเลียนแบบได้ การแข่งขันกันด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์กลายเป็น อาวุธสำคัญที่ก่อให้เกิด ความได้เปรียบทางการตลาด งานการท่องเที่ยวได้นำเรื่องราวนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์นี้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความแตกต่างเช่นกัน ในการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่ามีโจทย์ที่ยากคือ การทำอยู่บนความเป็นของแท้ (Authenticity) และการนำเสนอให้มีความเป็นตัวตน (Identity) บนฐานทรัพยากรที่ทรงคุณค่า (Assets) (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ และคณะ, ม.ป.ป.)

มูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยว (Value Creation)

การสร้างตราสินค้าเป็นเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่สำคัญที่มีส่วนช่วยในการสร้างความแตกต่างและเพิ่มความโดดเด่นให้กับสินค้าและบริการ (AMA, 2011) นอกจากนี้การสร้างตราสินค้ายังสามารถเพิ่มหรือลดคุณค่าของผลิตภัณฑ์หนึ่งๆ ได้ ผู้ซื้อเต็มใจจ่ายให้น้อยกว่าถ้าเป็นสินค้าที่ไม่มีตราสินค้า และยินดีจ่ายเงินแพงขึ้นถ้าเป็นสินค้าดังหรือมีคุณค่าทางสังคมสูง (Pike, 2008) ดังนั้น การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวจึงจัดได้ว่าเป็นการสร้างความแตกต่างและเพิ่มจุดแข็งของเมือง (Morgan et al., 2003) เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมทั้งอาจจะดึงดูดแรงงานที่ต้องการย้ายฐานฐาน นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าที่ดีสามารถกำหนดพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดรายได้กับแหล่งท่องเที่ยวได้อีกด้วย (Anholt, 2007; Dinnie, 2008) จากการศึกษาพบว่า การสร้างตราสินค้าท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น สิ่งสำคัญอันดับแรกก็คือความคิดสร้างสรรค์ที่ดีในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการ รวมทั้งการใช้ช่องทางอื่นๆ มาผสมผสานกัน อาทิ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ (Social Network เช่น facebook, twitter, hi5, myspace, etc) การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM) และการตลาดออนไลน์ (E-marketing) เป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรนำข้อมูลของลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาทำการตลาดด้านการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM) ให้กับนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ประทับใจไม่รู้ลืม และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นๆ อีก เมื่อถึงเวลานั้น การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็จะสัมฤทธิ์ผล เศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นก็จะเข้มแข็งและมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร
(สิริมา ศิรมาตยนันท์, 2010; http://www.marketeer.co.th/inside_detail.php?inside_id=2895 - access April 16, 2013)

ลักษณะของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีลักษณะที่โดดเด่นและแตกต่างไปจากสินค้าทั่ว ๆ ไปดังนี้ (จุฑามาศ วิศาลสิงห์ และคณะ, 2557)

1) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่รวบรวมสินค้าและบริการหลากหลายประเภทเข้าด้วยกัน (Amalgams) ทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) หากพูดถึงสินค้าท่องเที่ยวแล้ว โดยทั่วไปเรามักจะนึกถึงทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี อัธยาศัยไมตรีของคนไทย สาธารณูปโภคประเภทต่าง ๆ ฯลฯ

2) ผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวเป็นบริการที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้แต่รู้สึกได้ เช่น ความพอใจ ความสุขใจ ความตื่นเต้น และการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมันเป็นการตัดสินใจที่มักใช้อารมณ์มากกว่าสินค้าประเภทอื่น

3) ผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถจัดส่งให้กับลูกค้าได้ ดังนั้น การที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับบริการทางการท่องเที่ยวนั้นได้ พวกเขาจำเป็นจะต้องเดินทางไปรับผลิตภัณฑ์หรือการบริการนั้นๆ ด้วยตัวเอง ณ แหล่งท่องเที่ยวปลายทางด้วยตนเอง

4) การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการบริการเป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจาก กิจกรรมทางการท่องเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ ดังนั้นเป็นไปได้ว่า ในโรงแรมหนึ่ง ๆ การให้บริการลูกค้าในห้องพัก กและห้องพัก ขจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของแขกนั่นเอง หรือผู้นำเที่ยวที่ทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ 1อาจมีการบรรยายเกี่ยวกับสถานที่ได้อย่างละเอียด พร้อมทั้งยังสามารถสร้าง

ความบันเทิงและเรียกเสียงหัวเราะระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ เพราะมีประสบการณ์ในการดูแลลูกทัวร์มายาวนาน ในขณะที่ผู้นำเที่ยวที่ทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ 2อาจจะคุ้นชินกับการบอกเล่าเกี่ยวกับสถานที่แต่ไม่สามารถแทรกความสนุกสนานเข้าไปได้ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ 1อาจจะประทับใจกับการให้บริการของหัวหน้าทัวร์ของตนมากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มที่ 2

5) การให้บริการของตลาดการท่องเที่ยวไม่สามารถเก็บไว้ใช้ได้ (Perishable) เหมือนกับสินค้าประเภทอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น สายการบินจะต้องใช้ความพยายามในการขายที่นั่งให้หมดทุกเที่ยวบิน เนื่องจากสายการบินไม่สามารถนำที่นั่งว่างบนเที่ยวบินนั้น ไปสมทบรวมหรือยกยอดเพื่อนำไปขายในเที่ยวบินถัดได้ เช่นเดียวกันกับโรงแรมที่พยายามจะขายห้องพักให้หมดทุกห้องทุกคืน เนื่องจากทางโรงแรมไม่สามารถนำห้องพักว่างในคืนนั้น ไปรวมขายในคืนถัดไปได้ และนั่นหมายถึง รายได้ที่จะต้องสูญเสียไปทางธุรกิจ

6) อุปสงค์ของการตลาดการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดและขึ้นลงตามฤดูกาล อีกทั้งความต้องการด้านการท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดมีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง และราคาของผลิตภัณฑ์และการบริการทางการท่องเที่ยวก็จะเปลี่ยนไปตามฤดูกาล

เนื่องจากคุณสมบัติของสินค้าและบริการสามารถลอกเลียนแบบกันได้ ดังนั้นการสร้างตราสินค้าจึงกลายเป็นเครื่องมือหลักของนักการตลาดในการสร้างความแตกต่างให้แก่สินค้าและบริการ การสร้างตราสินค้าสามารถเพิ่มหรือลดคุณค่าของผลิตภัณฑ์หนึ่ง ๆ ได้ ผู้ซื้อเต็มใจจ่ายให้น้อยกว่าถ้าเป็นสินค้าที่ไม่มีตราสินค้าและยินดีจ่ายเงินแพงขึ้นถ้าเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงหรือมีคุณค่าทางสังคมสูง

การสร้างมูลค่าเพิ่ม เสริมความแตกต่าง สร้างเอกลักษณ์

สิริมา ศิรมาตยนันท์ (2010) ได้กล่าวว่า พลังของการสร้างตราสินค้าในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างตราสินค้าของเมืองเป็นหัวข้อที่ได้รับการพูดถึงมากในวงการการท่องเที่ยวในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประโยชน์ของการสร้างตราสินค้าก็คือ การที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นตรารับประกันคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การสร้างตราสินค้าเป็นการสร้างความแตกต่างของเมืองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมทั้งอาจจะดึงดูดแรงงานที่ต้องการย้ายถิ่นฐาน นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าที่ดีสามารถกำหนดพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดรายได้กับแหล่งท่องเที่ยวได้อีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น ฮ่องกงสร้างจุดยืนของตนเองด้วยการนำเสนอตนเองเป็นเมืองแห่งเอเชีย (Asia’s World City) ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ชื่นชอบความทันสมัยของเมืองที่ก้าวไปข้างหน้าพร้อม ๆ กับความเปลี่ยนแปลงของโลก และเป็นเมืองที่สามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวในหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมความเป็นเอกลักษณ์ของอาหาร

การสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว อาจทำได้โดยการเริ่มต้นที่การสำรวจและคัดสรรเอกลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัด กลุ่มจังหวัด เพื่อสร้างและกำหนดภาพลักษณ์ ทางการท่องเที่ยวให้เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ ครอบครัวและฮันนิมูน รวมไปถึงการผลักดันให้งานเทศกาล ประเพณี และกิจกรรมในไทยเป็นงานเทศกาลระดับโลก เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง แห่ผีตาโขน เทศกาลดนตรี และศิลปะ เป็นต้น

การสร้างเอกลักษณ์ เราควรเลือกเอาจุดแข็งด้านใดด้านหนึ่งของประเทศมาส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก เพื่อสร้างให้เป็นจุดเด่นและเอกลักษณ์ที่จะทำให้ผู้คนรู้จักและจดจำ โดยต้องเลือกให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ด้วย

ว่า ต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือนักลงทุนประเภทใด หากต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยว อาจเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามตามธรรมชาติเป็นตัวชูโรง เช่น แนวปะการังเกรตแบริเออร์รีฟของออสเตรเลีย หรือแกรนด์แคนยอนของสหรัฐอเมริกา หรืออาจเลือกจุดเด่นด้านศิลปะวัฒนธรรม เช่น ประเทศฝรั่งเศษที่มีเสน่ห์ของศิลปะวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ หรืองานคาร์นิวัลของบราซิล ขณะที่ประเทศกรีกและอียิปต์มีจุดเด่นที่แหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น เมื่อเลือกจุดเด่นที่จะนำเสนอได้แล้ว ขั้นต่อมาคือ เลือก concept ที่เป็นความคิดรวบยอดของกิจกรรมทั้งหมดที่จะต้องทำเพื่อสร้างตราสินค้าขึ้นมา เช่น การใช้สโลแกนว่า เป็นประเทศที่ปลอดภัย เป็นดินแดนแห่งความสุข หรือชาติที่ประชาชนซื่อสัตย์เชื่อถือได้ ประเทศที่คนมีคุณภาพ และผลิตแต่สินค้าที่มีคุณภาพ เป็นต้น การสร้างตราสินค้าหรือส่งเสริมภาพลักษณ์ไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเสมอไป ถ้ารู้จักดึงกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์เข้ามาช่วย ก็จะประหยัดงบประมาณในการซื้อสื่อ หรือค่าโฆษณาไปได้มาก ประเทศใดที่ต้องการจะสร้างตราสินค้าเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การควบคุมคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญมาก การท่องเที่ยวต้องมีระบบจัดการที่เหมาะสมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและเที่ยวได้อย่างปลอดภัย ขณะเดียวกันก็ต้องดูแลอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวไว้ไม่ให้เสื่อมโทรม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีของชาติด้วย

4.3 การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การสร้างตราสินค้า (Destination Branding) ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย เนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยล้วนมีศักยภาพที่จะสามารถดึงดูดความสนใจและชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาเยี่ยมเยือน การสร้างตราสินค้าให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับความนิยมจากผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและในอุตสาหกรรมบริการเมื่อไม่นานมานี้ เนื่องจากมีการแข่งขันกันมากขึ้นในตลาดการท่องเที่ยว และแต่ละประเทศจำเป็นต้องสร้างเอกลักษณ์หรือภาพลักษณ์ที่จะแสดงออกให้นักท่องเที่ยวได้รู้ ได้เห็น และได้ทราบ อีกทั้งสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นและโดนใจนักท่องเที่ยวในลักษณะที่มีความแตกต่างและแข่งขันได้ อย่างไรก็ตาม การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวมิได้มีมุมมองเพียงแค่สถานที่ท่องเที่ยวหรือวัตถุทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงมโนภาพต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการไปเยี่ยมเยือน อาทิ การบริการ มิตรภาพ วัฒนธรรม อันมีเอกลักษณ์ รวมถึงเสน่ห์ของผู้ให้บริการในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ที่สำคัญจะต้องนึกถึงว่า อะไรในสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถนำมาใช้เป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยอาจจะจัดให้มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยการนำเอาจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ มาเป็นจุดขาย และสื่อสารไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างการเรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (จุฑามาศ วิศาลสิงห์, 2557)

จากการศึกษาพบว่า การสร้างตราสินค้าท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น สิ่งสำคัญอันดับแรกก็คือความคิดสร้างสรรค์ที่ดีในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการ รวมทั้งการใช้ช่องทางอื่น ๆ มาผสมผสานกัน อาทิ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM) และการตลาดออน์ไลน์ (E-marketing) เป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรนำข้อมูลของลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาทำการตลาดด้านการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM) ให้กับนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ประทับใจไม่รู้ลืม และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวยังสถานที่นั้น ๆ อีก เมื่อถึงเวลานั้น การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็จะสัมฤทธิ์ผล เศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นก็จะเข้มแข็งและมีความมั่นคงสามารถพึ่งพาตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainability of Community based Tourism)

ชูกลิ่น อุนวิจิตร (2551) กล่าวว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบเฉพาะตัวและมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป (http://www.mekongtourism.org /sites/default/files/CBT-Handbook-Principles-and-Meanings-by-CBT-I-Thailand_0.pdf) ทั้งนี้นอกจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น ดังนั้น จึงนับได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงของชาติทั้งทางด้านเศรฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงความมั่นคงทางการเมืองอีกด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism)

พจนา สวนศรี (2546: 178-179) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) ไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ *"คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน"*โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ ทั้งนี้ พจนา สวนศรี (2546) ได้จำแนกองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของ CBT ออกเป็น

1) **ศักยภาพของคน** โดยจะต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวและคนที่มาเยี่ยมเยียนชุมชนของตนได้ และคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีและสามารถทำงานร่วมกันได้

2) **ศักยภาพของพื้นที่** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน รวมทั้งสามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

3) **การจัดการ** ชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ มีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชน รู้ว่าพื้นที่ของตนควรจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง ควรจะมีการกระจายและจัดสรรรายได้อย่างไร

4) **การมีส่วนร่วม** เป็นการสื่อความคิดเห็น การถกปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดมีการจัดเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนดำเนินการ มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน มีการสร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตามสำหรับหลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น

ประเด็นสำคัญที่พึงระลึกถึงก็คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนควรได้มีการพินิจพิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร สมาชิกในชุมชนควรได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วม ทั้งการคิดร่วม การวางแผนร่วม การทำกิจกรรมร่วม การติดตามประเมินผลร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันและการได้รับประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ชุมชนต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร เพื่อทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่งและดำเนินการด้านการกำหนดทิศทางนโยบาย การบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน (พจนา สวนศรี, 2546)

พจนา สวนศรี (2546) ได้กล่าวเสริมว่า การพัฒนารูปแบบ เนื้อหาและกิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นจะต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกันของทั้งนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน มีความเป็นธรรมของการกระจายรายได้และการได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเท่าเทียมกันรวมทั้งการมีกฎ มีกติกา และมีมาตรฐานสำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชน ในขณะเดียวกัน ในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยวควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยคนในชุมชน ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน แต่เป็นการพัฒนาคนในชุมชนให้มีบทบาทที่สำคัญในการอนุรักษ์ความเป็นชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนเป็นเหมือนบ้านของตนเองที่คอยต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยความยินดี ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวได้สร้างรายได้ อาชีพ และการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มต่างๆ และเป็นการขยายภาคเศรษฐกิจของไทยให้ขยายตัวมากขึ้น แต่ผลอีกด้านของการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศไทยเช่นเดียวกัน และ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" (Community-Based Tourism) จึงอาจเป็นการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สร้างอาชีพให้ชุมชน และในขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ไปในตัว เพราะ “เขา” (ชาวบ้าน) เหล่านั้นที่เคยเป็นแต่ผู้เฝ้ามองได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการท่องเที่ยวแบบใหม่นี้ ซึ่งเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ และเป็นพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ ตัวตน ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆให้รับรู้ในวงกว้างมากขึ้น(ชัยนุวัฒน์ ปูนคำปีน และชัยพงษ์ สำเนียง, 2012)

ในส่วนของการศึกษาและวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนวีระพล ทองมา (2554) ได้แสดงทรรศนะว่า ผู้วิจัยควรเลือกสถานที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมาส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก และจำเป็นจะต้องพิจารณาในประเด็นต่างๆ อาทิ รายการนำเที่ยว เส้นทางนำเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มาตรการต่างๆ ที่สำคัญที่จะควบคุมไม่ให้การท่องเที่ยวสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม หรือส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมต่อเจ้าบ้าน ยกตัวอย่างงานวิจัยของ ปริวรรต สมนึก (2555) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน กระบวนการจัดการและปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำเอาชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาและมีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ในแบบฉบับของตัวเองมาศึกษาคือ ชุมชนบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านภูมีความชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป้าหมาย 3 ประการ คือ 1) การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของชุมชน 2) การรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนให้สามารถเกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และ 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือน โดยเฉพาะในประเด็นแรกจะเห็นความชัดเจนได้มากที่สุด เนื่องจากว่าชุมชนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวภูไทที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมของตนเองชุมชนโดยมีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นมาอย่างยาวนานโดยไม่ขาดสาย ทำให้สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูได้ง่าย โดยชุมชนบ้านภูได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ และด้วยพลังความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กอปรด้วยความภูมิใจและรักในบ้านเกิดของตนเป็นแรงหนุนให้ชุมชนบ้านภูเป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

การดำรงชีวิตของมนุษย์จำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งมีจำนวนจำกัด ดังนั้น ถ้ามนษย์ใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างสิ้นเปลืองและไม่ได้มีการวางแผนอย่างรอบคอบก็มีโอกาสที่ทรัพยากรทางธรรชาติเหล่านั้นจะหมดสิ้นไปได้ ดังนั้น นักวิจัยหลายๆ ท่านจึงได้เสนอว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงหมายถึง การวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบทั้งในปัจจุบันและอนาคต และในบริบทของการท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก หรือ United World Tourism Organization (UNWTO) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรไว้สำหรับคนรุ่นหลังด้วย (http://sdt.unwto.org/content/about-us-5)

แนวทางการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้ได้กับทุกรูปแบบของการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบ “มวลชน” (Mass tourism) หรือการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Niche Tourism) หรือ การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) (http://sdt.unwto.org/content/about-us-5) ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ที่ไดกล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถใช้ได้กับการทองเที่ยวทั้งกลุมใหญและกลุมเล็ก เพื่อให้สามารถดำรงไวซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความดึงดูดใจอยางไมเสื่อมคลาย และธุรกิจทองเที่ยวควรมีการปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอเพื่อใหไดผลกำไรอยางเปนธรรม รวมไปถึงการมีนักทองเที่ยวเขามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออยางเพียงพอแตมีผลกระทบทางลบตอสิ่งแวดลอม สังคมและวัฒนธรรมอย่างน้อยที่สุดอยางยืนยาว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจัดได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและจะต้องมีมาตรการในตรวจสอบผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมออีกทั้ง การพัฒนาการท่องเที่ยวควรทำควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับรวมไปถึงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และควรเป็นการพัฒนาที่ได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นจากทางภาครัฐหรือภาคเอกชน ทั้งนี้ Mowforth และ Munt (1998) ได้เสนอหลักเกณฑ์สำคัญการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้

1. ความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecological sustainability)ความยั่งยืนของระบบนิเวศจัดเป็นเกณฑ์หลักในการทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืน เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เทคนิคสำคัญในการประเมินผลกระทบและความยั่งยืนของระบบนิเวศได้แก่ การคำนวนหาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA: Environment Impact Assessment)

2. ความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability) ความยั่งยืนทางสังคม หมายถึงความสามารถของชุมชนไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศในการการซึมซับสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวในระยะเวลาสั้นหรือระยาว และความสามารถของสังคมในการยังคงอยู่ได้โดยไม่เกิดปัญหาการประสานกันระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตัวอย่างผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความแตกต่างทางสังคมระหว่างผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวและผู้ที่ไม่ได้รับ การที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนทำงานในระดับล่างและได้ค่าแรงต่ำ การปิดกั้นการเข้าถึงพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เคยเป็นพื้นที่ทำมาหากินของผู้คนในชุมชน การขึ้นราคาสินค้าและบริการ การขึ้นราคาที่ดิน การที่บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้น เป็นต้น

3. ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม (Cultural Sustainability)หมายถึง ความสามารถในการักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นแตกต่างจากที่อื่น การปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวอาจทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป การดัดแปลงวัฒนธรรมโดยการเลียนแบบนักท่องเที่ยวที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่นโดยรวม ผลกระทบทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ยากและใช้เวลานานกว่าจะมองเห็นได้ จึงทำให้ยากที่จะวัดและป้องกันรวมไปถึงการควบคุมผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น การป้องกันการเบี่ยงเบนของวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) หมายถึง ระดับของผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการให้บริการนักท่องเที่ยวที่พอเพียง หรือรายได้ที่ได้รับจากการให้บริการมีความคุ้มค่ากับความสะดวกที่ต้องแลกไปจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมในชุมชน

5. การให้ความรู้และการสื่อสาร (Educational Element) หมายถึง การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจทำได้ในรูปแบบของการเผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์ หรือการสื่อความหมายในรูปแบบอื่นๆ รวมไปถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่คนในท้องถิ่น เช่น พื้นฐานของนักท่องเที่ยว ประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่ สภาพการทำงาน แรงจูงใจในการท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้กับคนในท้องถิ่นและสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Local Participation)ชุมชนต้องมีส่วนร่วม และระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนจัดการและควบคุมการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีความสำคัญยิ่ง หากชุมชนสามารถควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้มาก ชุมชนก็จะสามารถรักษาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนได้

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวจะยั่งยืนได้จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาโดยให้ความสำคัญในการรักษาสมดุลที่เหมาะสมระหว่างมิติทั้ง 3 ของผลกระทบจากการท่องเที่ยว อันประกอบด้วย เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ดังแผนภาพที่ 3

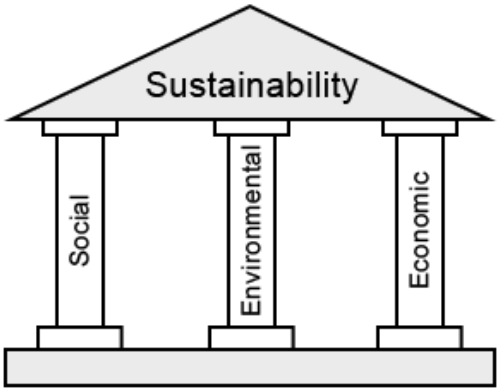

แผนภาพที่ 3 สมดุล 3 ด้านของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มาhttp://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm

1. **ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)** การพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีส่วนช่วยในการสร้างความมั่นคงและเสริมสร้างศักยภาพเศรษฐกิจในระยะยาว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขและลดปัญหาความยากจน มีการกระจายรายได้ไปสู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นธรรม สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันนอกจากนี้ การท่องเที่ยวควรมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนด้วย (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ 2545: ออนไลน์)

2. **ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)**การใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะเดียวกันก็มีการรณรงค์ให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาไปพร้อมๆ กัน (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ 2545: ออนไลน์)

3. **ความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural Sustainability)** การให้ความเคารพในวัฒนธรรมแท้จริง (Authenticity) ของท้องถิ่น การรณรงค์ให้เกิดการอนุรักษณ์มรดกทางวัฒนธรรมและค่านิยมดั้งเดิม ส่งเสริมให้เกิดศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่สูญเสียความแท้จริงของวิถีชีวิตดั้งเดิม (Authentic Lifestyle) ป้องกันไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไปในทางเสื่อมทราม รวมไปถึง

การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม การส่งเสริมความเข้าใจและสัมพันธ์อันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ 2545: ออนไลน์)

ในช่วงที่โลกเริ่มมีกระแสความตื่นตัวในเรื่องของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวทางเลือก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในอุตสากรรมท่องเที่ยวไทย และเมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแล้ว ผลจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แนวคิดนี้มีต้นกำเนิดมาจากประเทศตะวันตก โดยนักวิจัยทางการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการให้คำนิยามที่หลากหลายและแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือแต่ละสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิจัยคลุกคลีอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าเป็น “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”ซึ่งจากคำนิยามนี้แสดงให้เห็นว่าใจความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ที่การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ไปพร้อมๆ กับการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนอย่างยั่งยืน ดังที่ พจนา สวนศรี (2546) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยจะพบว่า คนและธรรมชาติมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของประเทศไทยนี้จึงเน้นที่บทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น ประกอบกับการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) ได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ถูกเรียกขนานว่าเป็น “การท่องเที่ยวทางเลือก” หรือ “การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่” ที่มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวสีเขียว

การท่องเที่ยววิถีไทย

จากนโยบายของรัฐบาลที่จะให้ปี๒๕๕๘ เป็นปีท่องเที่ยว วิถีไทย ททท. จึงได้กำหนดแคมเปญให้ปี ๒๕๕๘ เป็น “ปีท่องเที่ยววิถีไทย” (2015 DISCOVER THAINESS) เพื่อสร้างการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ด้านบวกจากความสงบเรียบร้อย ของบ้านเมือง ความรัก ความสามัคคีความปลอดภัยและ มิตรไมตรีของคนไทย โดยเฉพาะความสุข ความรื่นเริง ความ เป็นอยู่แบบไทยที่พบเห็นได้ทุกถิ่นทั่วไทยที่เชื่อมโยงความรู้สึกของนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงวิถีไทย (Thainess) (TAT Review Magazine - 2015 Discover THAINESS / ท่องเที่ยววิถีไทย ๒๕๕๘)อันจะเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่กับการกระตุ้นให้เกิด บรรยากาศการเดินทางท่องเที่ยวที่สนุกสนานและเบิกบานใจ รวมถึงการเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ของชาวต่างชาติทั้ง นักท่องเที่ยวกลุ่มเดินทางซ้ำ (Re-Visit) ที่รู้จักประเทศไทย ดีอยู่แล้วและกลุ่มที่ไม่เคยรู้จักประเทศไทย(First Visit) ได้เข้า มาเรียนรู้สัมผัสเอกลักษณ์วิถีความเป็นอยู่แบบไทยผ่านสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยวที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่า โดยจัดหมวดหมู่ต่างๆ และโทนสีที่กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึก ประกอบด้วย

- Feel Energetic ใช้สีแดง นำเสนอการท่องเที่ยว กีฬากึ่งผจญภัย วิถีชีวิตยามค่ำคืน
- Feel Fun ใช้สีส้ม นำเสนอความสนุกแบบไทยๆ ที่แฝงตัว อยู่ทุกซอกมุม (Thai Sanook ; Festivals, Street Food)

- Feel Creative ใช้สีเหลือง นำเสนอการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ความเป็นไทยและศิลปะ (Thai Experience)
- Feel Harmonious ใช้สีเขียว นำเสนอแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน วิถีชีวิต (Thai Way of Life)
- Feel Sophisticated ใช้สีฟ้า นำเสนอประวัติศาสตร์ ประเพณีภูมิปัญญา ได้แก่ นวดไทย สมุนไพรไทย อาหารไทย ผ้าไทย พิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการเกษตร (Thai Wisdom)
- Feel Prestigious ใช้สีม่วง นำเสนอแหล่งท่องเที่ยว โครงการพระราชดำริศิลปาชีพ มรดกของแผ่นดินในด้าน องค์ความรู้ที่ทำให้คนไทยดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความพอเพียง (Thai Treasures)
- Feel Peace of Mind ใช้สีขาว นำเสนอแหล่งท่องเที่ยว มุมสงบ ธรรมชาติศาสนา (Thai Hidden Beauty)

รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามแบบแนวคิดเชิงบวก

จากการทบทวนงานวิจัยต่างๆ ในรายละเอียดโครงการย่อยหนึ่งพบว่าแม้ว่า จะมีการศึกษาเรื่องการจัดการอย่างมีส่วนร่วมไว้บ้างในการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีกระบวนการในการจัดการที่มุ่งเน้นให้เกิดกลไกในการเพิ่มมูลค่าและนวัตกรรม การจัดการอย่างมีส่วนร่วมตามโครงสร้างที่เป็นแบบแผนตามบทบามหน้าที่อย่างเดียวอาจไม่เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพที่สุด งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่นอกเหนือจากบทบาทตามภาระหน้าที่เพียงอย่างเดียว แต่ให้นำมาประกอบกับการจัดการตามความเชี่ยวชาญและการจัดการกลุ่มความสนใจที่สร้างการเปลี่ยนแปลง (Social Movement) ที่นำความคิดใหม่ๆ มาท้าใช้ มาทำให้ล้ำหน้าพร้อมนำสู่นวัตกรรมสร้างสรรค์ได้ โดยมี Working Model8D ที่ได้พัฒนาเบื้องต้นจากงานวิจัยที่ผ่านมา

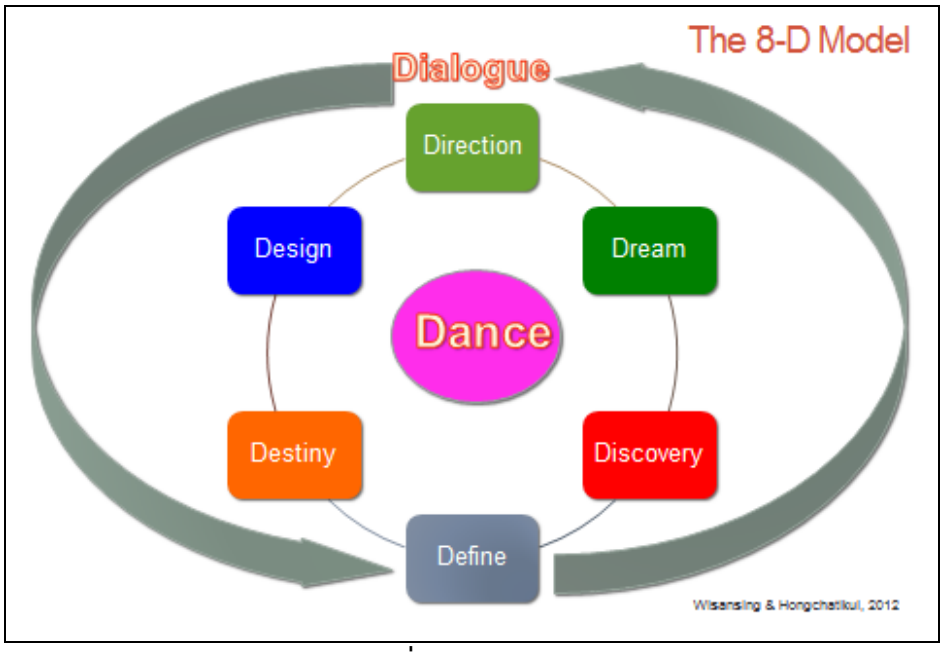

แผนภาพที่ 4 Working Model

สุนทรียสาธก (Appreciative inquiry: AI)

Appreciative Inquiry รู้จักกันในชื่อภาษาไทยว่า “สุนทรียสาธก” หรือ “สุนทรียปรัศนี” แต่ที่นิยมเรียกกันคือชื่อย่อภาษาอังกฤษ หรือ AI (“เอ-ไอ”) สมมติฐานสำคัญของ AI คือความเชื่อที่ว่า ทุกองค์กรมีสิ่งต่างๆ ที่ทำงานได้ดี (what works) อยู่ในระบบ และการเปลี่ยนแปลงอันรวมถึงนวัตกรรมใหม่ๆ จะทำผ่านการ

ค้นหาสิ่งดีๆ เหล่านี้ แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะทำซ้ำและขยายผลให้ไปในวงกว้างมากขึ้น ดังนั้นการนำกระบวนการ AI ไปใช้งาน กระบวนกรควรมีความสามารถพื้นฐาน เช่น ทักษะการเป็นกระบวนกรให้กับกลุ่ม ทักษะการจัดการการเปลี่ยนแปลง ทักษะการนำข้อมูลจำนวนมากมาวิเคราะห์ (Hammond, 2013).

การทำงานร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีโครงสร้างที่เป็นทางการตามภารกิจ หน้าที่ บทบาทขององค์กร การร่วมทำงานตามโครงสร้างนี้เท่านั้นมักไม่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนได้ ดังนั้น รูปแบบแนวคิดเชิงบวกหรือ “สุนรียสาธก” (Appreciative inquiry: AI) เป็นกระบวนการคิด เป็นการตั้งคำถามเชิงบวก ค้นหาแนวทางสร้างสรรค์ มากกว่าเป็นการร่วมกันเพียงเพื่อค้นหาปัญหา แต่เป็นการมองปรากฏการณ์จากมุมที่เป็นจุดแข็งและร่วมสร้างสรรค์ต่อยอดจากความเข้มแข็งของแต่ละฝ่าย และสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

การวิจัยนี้ใช้กรอบการคิด 8D คือ การเริ่มจาก การกำหนดหัวข้อเป้าหมายเป็นการปักธงปลายทางแบบกว้างเพื่อไม่ให้ทำให้ความคิดถูกจำกัดกรอบเกินไป (Define) แล้วจึงร่วมกันค้นหา สืบค้น ของดี ของเด่น จุดแข็ง ความภาคภูมิใจ (Discovery) เมื่อตระหนักรู้ว่าเราทำได้เพราะมีของดีมีความภูมิใจ ร่วมกันสร้างฝันเพื่อเป็นการจุดประกายหาแนวคิดใหม่ สรรสร้างจากของดี ของเด่น (Dream) หากเรากล้าฝันเราจะกล้าทำ การเห็นภาพอนาคตที่เหนือจริงจะทำให้การคิดเปิดกว้างหลุดจากความคิดว่า อะไรก็ทำไม่ได้ เป็น อะไรก็ทำได้ แล้วจึงรวมกันกำหนดทิศทาง (Direction) ร่วมกันเลือกจากฝันที่มี จัดเข้ากรอบและร่วมออกแบบวิธีในการก้าวต่อ (Design) ได้แล้วจึงกำหนดแผนลงมือทำ ทำได้ทีละก้าว (Destiny) มาร่วมกำหนดวันฉลองความสำเร็จที่ละก้าว (Dance) แล้วกระบวนการก็เริ่มจัดกรอบกันต่อไปได้ (Wisansing and Hongchatikul, 2012)

ความต่างเชิงบวก (Positive Deviance: PD)

การค้นหาความต่างเชิงบวกเป็นหลักการคล้ายกับ AI คือการมองหาความต่างในเชิงบวก โดยมีสมมติฐานที่ว่า ในระบบหรือสังคมที่มีปัญหาจะมีใครคนใดคนหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่ หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สามารถก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคที่พบ มีแนวทางในการแก้ปัญหาที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มใหญ่ และสามารถทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่า ได้ผลผลิตที่มากกว่า หรือที “ภูมิปัญญา” ที่แตกต่างเป็นของตัวเองดังแผนภาพที่ 5

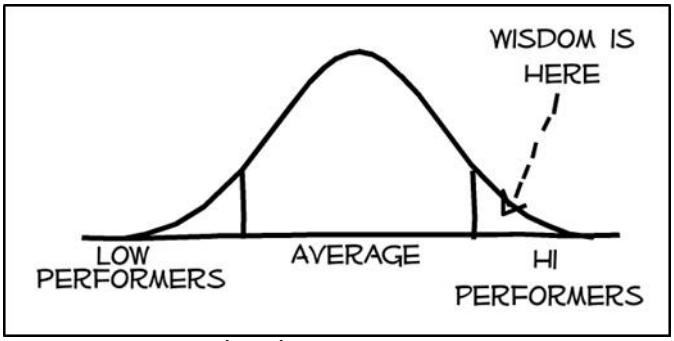

แผนภาพที่ 5 ที่มาของความต่างเชิงบวก

กระบวนการของ Positive Deviance มี 5 ขั้นตอนหลัก คือ

1) กำหนดปัญหา ระดับการรับรู้ในปัจจุบัน ความท้าทายและข้อจำกัด การปฏิบัติร่วมกัน และผลลัพธ์ที่ต้องการ

2) กำหนดบุคคลหรือกลุ่มที่มีความต่างเชิงบวก

3) ค้นหาพฤติกรรมและกลยุทธ์ที่ไม่ปกติแต่ประสบความสำเร็จอันเป็นพื้นฐานของภูมิปัญญาใหม่ ผ่านการสอบถามและการสังเกต

4) กิจกรรมการออกแบบมาเพื่อช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้ฝึกปฏิบัติตามพฤติกรรมหรือกลยุทธ์ (ภูมิปัญญา) ที่ได้ค้นพบ

5) ตรวจสอบและประเมินผลโครงการ รวบรวมและแบ่งปันการพัฒนาที่เกิดขึ้นด้วยการจัดเก็บข้อมูลเพื่อช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจและมองเห็นความมีประสิทธิผลของการดำเนินการ

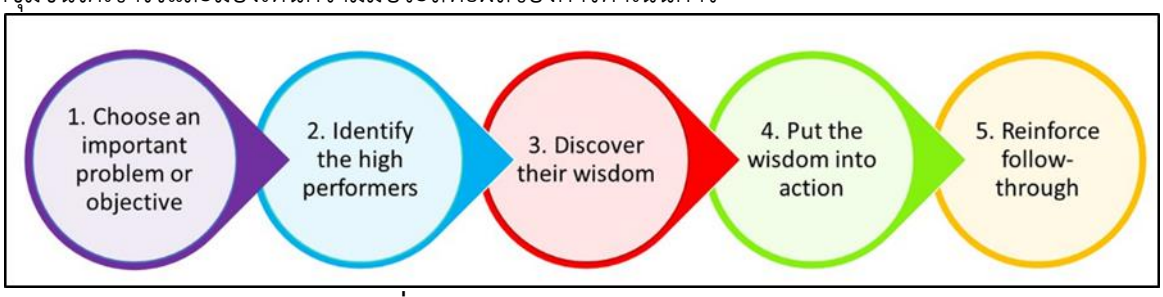

แผนภาพที่ 6 กระบวนการของ Positive Deviance

ในการลงพื้นที่ชุมชน PD มีหลักการพื้นฐานดังนี้

1) ชุมชนเป็นเจ้าของกระบวนการทั้งหมด

2) บุคคลหรือกลุ่มที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา และด้วยเหตุนี้กระบวนการ PD เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น “อย่าทำอะไรเกี่ยวกับฉัน โดยไม่มีฉัน”

3) ชุมชนค้นพบ ความต่างที่มีอยู่ พฤติกรรมและกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จ (PD inquiry)

4) ชุมชนการออกแบบวิธีการที่จะปฏิบัติ และขยายพฤติกรรมและกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ

5) สมาชิกในชุมชนตระหนักดีว่า “ใครบางคนเช่นเดียวกับฉัน” จะได้รับผลแม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด (social proof).

6) PD เน้นการปฏิบัติมากกว่าความรู้ คือ ทำอย่างไร“how” แทนทีจะ รู้เพียงว่า อะไร“what” และ ทำไม “why.” เสน่ห์ของ PD คือ “คุณมีแนวโน้มที่จะทำและนำเสนอวิธีการเดิมของคุณให้เป็นวิธีการใหม่ในชุมชนมากกว่าที่จะคิดวิธีการใหม่เพื่อให้เกิดเป็นการกระทำแบบใหม่”

7) ชุมชนสร้างมาตรฐานและกระบวนการตรวจสอบความคืบหน้าของตัวเอง

8) กระบวนการทำ PD อยู่บนพื้นฐานของการให้ความเคารพกับสมาชิกในชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชน และมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วม และความสามารถที่จะให้ชุมชนเป็นผู้นำกระบวนการ

9) กระบวนการ PD ขยายเครือข่ายที่มีอยู่ รวมถึงสร้างเครือข่ายใหม่

ประโยชน์ของการใช้ PD อย่างต่อเนื่อง

การใช้ PD อย่างต่อเนื่องในชุมชนหรือองค์กรจะช่วยสร้างให้คนป่วยทางร่างกายและ/หรือ จิตใจเป็นคนที่มีพละกำลังและจิตใจที่ดีงาม ในระดับชุมชนหรือองค์กร หากมีปัญหาทางด้านการเงินการนำ PD มาใช้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกฐานะการเงินดีและมีเหลือ ด้านความมีประสิทธิภาพ จะยกระดับสู้ความเป็นเลิศ ทางด้านประสิทธิผลจะมุ่งสู่ความพิเศษที่มากกว่าปกติ สำหรับบ้านคุณภาพจะไม่พบตำหนิใดๆ ทางด้านจริยธรรม จะนำพาซึ่งกุศล มีเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ในด้านความสัมพันธ์ จะให้เกียรติกัน สุดท้ายหากชุมชนอ่อนแอ่ ก็จะทำให้ชุมชนหรือองค์กรเติบโต เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

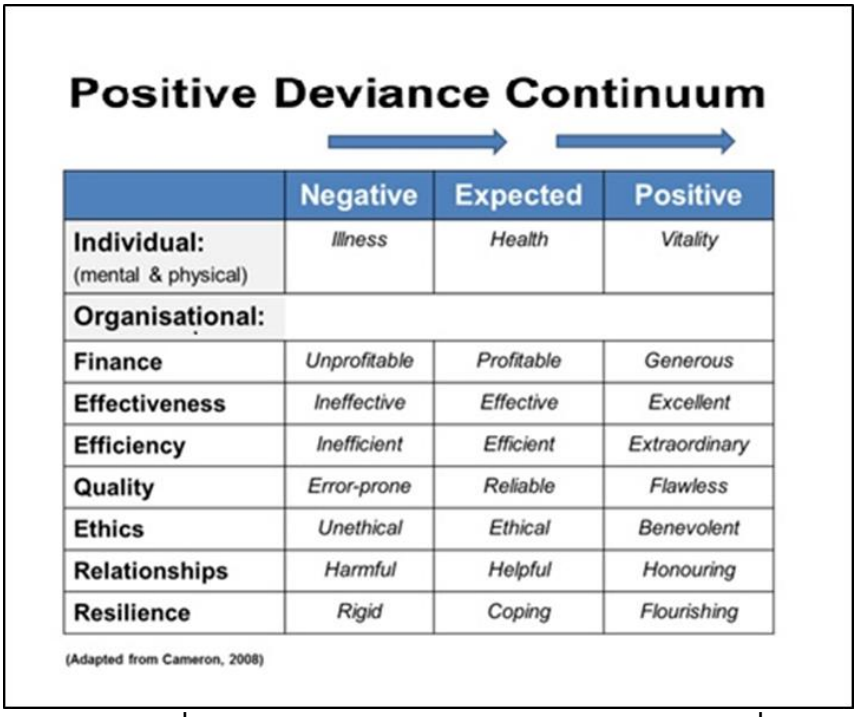

แผนภาพที่ 7 **แสดงประโยชน์ของการนำ PD มาใช้อย่างต่อเนื่อง**

ปรากฏการณ์โหยหาอดีต (Nostalgia)

การโหยหาอดีต หรือในบางครั้งอาจได้ยินในชื่อของ การถวิลหาอดีตนั้นเป็นศัพท์ภาษาไทย (พัฒนากิตติอาษา, 2546) ซึ่งมาจากภาษากรีก 2 คำ ซึ่งได้แก่ “notos” (to return home) ซึ่งหมายถึง การกลับบ้าน และ “algia” (a painful condition) หมายถึง ความเจ็บปวด (David, 1979. อ้างถึงใน เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555.) ซึ่งคำศัพท์ดังกล่าวจึงหมายถึงอาการโศกเศร้าในการคิดถึงบ้าน หรือความเสียใจในการโหยหาที่จะกลับไปสู่บ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งเป็นอดีตที่สวยงามที่หายไป เป็นกลไกที่มนุษย์พยายามระลึกถึงอดีต หรือใคร่ครวญเรื่องราวที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในเชิงการท่องเที่ยวนั้นเกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) ได้กล่าวว่า การโหยหาอดีตนั้นมีความหมายกว้างขึ้น ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การสื่อความรู้สึกอารมณ์ที่เกิดจากการผูกพันกับสถานที่ที่ตนเคยผ่านมาในอดีตเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การรำลึกถึงหรืออารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทั้งหวานและขม (สุขและทุกข์) ซึ่งเกิดจากการโหยหาผลิตภัณฑ์ หรือบริการ หรือประสบการณ์ในอดีตที่ตนเคยผ่านมา ดังนั้นในบริบทของการท่องเที่ยวนั้น ปรากฏการณ์โหยหาอดีตจึงมีความหมายในมุมที่กว้างขึ้น และมักถูกนำมาใช้ในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ปัจจัยที่ทำให้ผู้คนโหยหาถึงอดีตที่ประทับใจนั้น มีดังนี้ (Morris B.Hdbrook,2003 อ้างถึงใน รุ้งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2555.)

1. ประสบการณ์จากการรับสัมผัสจากกลิ่น และอาหารที่ส่งผลให้รำลึกถึงประสบการณ์ในวัยเด็ก
2. ความคิดถึงบ้าน ที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐาน และมีบางสิ่งติดตัวมาด้วย
3. พิธีกรรมของการสืบทอด เช่น การส่งมอบของบางอย่างให้ลูกเพื่อหวนรำลึกถึงเรื่องราวที่เคยผ่านมาด้วยกัน
4. มิตรภาพและความรัก เช่น แหวนรุ่น รูปภาพ เป็นต้น
5. ของขวัญที่เป็นตัวแทนของความรัก เช่น ของขวัญของบุคคลอันเป็นที่รักได้ทำให้
6. ความมั่นคง โดยเฉพาะความมั่นคงทางจิตใจ

7. การได้แยกออกมา หรือความรู้สึกอิสระ
8. ศิลปะและความบันเทิง
9. การแสดงออกและความสามารถ
10. การสร้างสรรค์

ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้คนระลึกถึงความประทับใจในอดีตแตกต่างกัน จึงส่งผลให้ผู้คนจึงพึงพอใจกับการบริโภคอดีตจากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

ปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทย

ในสังคมไทยนั้นเกิดปรากฏการณ์โหยหาอดีตมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเกิดจากการได้พบเห็นสิ่งประทับใจหรือสภาพการกดดัน ซึ่งก่อให้เกิดการระลึกถึงเหตุการณ์หรือภาพในอดีต อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงสังคมจากแบบเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม และผนวกความล้มเหลวในการพัฒนาสังคมชนบทจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ ปี พ.ศ. 2501 ซึ่ง ณ เวลานั้นเองที่ผู้คนในสังคมชนบทจึงต้องถูกผลักดันให้เข้ามาอยู่ในสังคมเมืองเพื่อหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ขายแรงงานในธุรกิจระดับต่างๆในสังคมเมือง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดผลกระทบทางลบในสังคมชนบท กล่าวคือ สายสัมพันธ์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่หล่อหลอมผู้คนในชนบทเข้าไว้ด้วยกันก็เริ่มเบาบางลง ทั้งนี้กลุ่มคนที่เข้ามาสู่ชุมชนเมืองก็ต้องเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงต่างๆอย่างมากมาย และยังต้องแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่อเอาตัวรอด ความกดดันต่างๆเกิดขึ้นรายรอบในการใช้ชีวิตในสังคมเมือง ทั้งยังต้องปรับตัวเข้ากับความเจริญในวัตถุที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงไม่ใช่การง่ายเลยที่แรงงานของผู้คนที่มาจากชนบทนั้นจึงไม่สามารถตอบสนองความกดดันความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองได้ทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเกิดความกดดันขึ้น เกิดความเครียด และตามมาด้วยความรู้สึกโหยหาอดีตจึงเกิดขึ้นในกลุ่มคนเหล่านี้ (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555) นอกจากนี้ความรู้สึกถึงการโหยหาอดีตยังทวีความเข้มข้นมากขึ้นในการกลายเป็นกระแสวัฒนธรรมของกลุ่มคนชั้นกลางในสังคมเมืองเมื่อเกิดภาวะวิกฤติฟองสบู่และประกาศค่าเงินบาทลอยตัว เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งความแปลกหน้าต่อกันก็เกิดขึ้นในสังคมชนชั้นกลางมากขึ้นเนื่องจากการแข่งขันและการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ การศึกษาที่เน้นความถนัดเฉพาะด้าน จึงส่งผลให้ผู้คนมีความแปลกแยกกันมากขึ้น ความไร้ฐานรากของสังคมเมือง ความแสวงหาความเป็นตัวตน แตกต่างและเปล่าเปลี่ยว ทั้งยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มั่นคง และความไม่แน่นอนในอนาคตของอาชีพและการทำงานตนเอง (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, 2543) นอกจากนี้ธงชัย วินิจจะกุล (2543) ยังกล่าวไว้และสามารถยืนยันในส่วนนี้ว่า ความดึงดูดใจในการนิยมอดีตจะมีมากขึ้นก็เพราะสังคมเมืองอย่างเช่นกรุงเทพฯก้าวเข้าสู่อนาคตเร็วมากขึ้น แม้ว่าเขาจะไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับอดีตแต่ผู้คนในสังคมเมืองเหล่านั้นก็ต้องการที่จะสั่งสมความมั่งคั่งทางจิตวิญญาณเพื่อที่จะสามารถเข้าใจกระแสชีวิตมากขึ้น ผู้คนเหล่านี้จึงมีความรู้สึกโหยหาอดีตเพื่อให้ตนมีความรู้สึกผ่อนคลายจากสภาพกดดันที่เผชิญอยู่

การโหยหาอดีตกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย

เมื่อความเป็นสังคมเมืองที่ชัดเจนขึ้นได้ก่อให้เกิดความเข้มข้นในปรากฏการณ์โหยหาอดีตให้มากขึ้นนั้นจึงส่งผลให้การรื้อฟื้นความเป็นอดีตของฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทต่างๆมาใช้ในการผลิตซ้ำเพื่อพัฒนาหรือตอกย้ำการสร้างความหมายให้ตนเองมากขึ้นและหลายรูปแบบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกาแฟโบราณ สินค้าภูมิปัญญาของชาวบ้าน แฟชั่นย้อนยุค การอ้างอิงถึงวีรบุรุษและวีรสตรี ภาพยนตร์แนวรักชาติในรูปแบบประชานิยม (อัญชลี ชัยวรพร, 2545 อ้างถึงในเกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ ,2555) ธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศ

ไทยได้รับการเกื้อกูลจากปรากฏการณ์โหยหาอดีต ที่ช่วยก่อให้อดีตซึ่งเป็นสิ่งที่คนไม่คุ้นเคยแต่โหยหา ส่งผลให้อดีตเหล่านั้นที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นที่เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวที่ต้องการเติมเต็มความรู้สึกของตนเอง (Lowenthal, 1985 อ้างถึงในชนัญ วงศ์วิภาค, 2552) นอกจากนี้ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ นายกรัฐมนตรีในสมัย พ.ศ. 2503 ผู้ริเริ่มการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย เป็นที่มาของการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่อาศัยปรากฏการณ์โหยหาอดีต โดยมีการสนับสนุนการลงทุนด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนักลงทุนจากชาวต่างชาติ มีการจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนอย่างเช่น องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวและองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งใน ณ ช่วงเวลานั้นก็สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามรูปแบบของการระลึกถึงอดีต ตามปรากฏการณ์โหยหาอดีต และอย่างไรก็ตามอาจจะยังมีกลุ่มคนที่ยังคัดค้านการนำอดีตมาจัดแสดงเช่นกัน ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2543) ยังได้กล่าวถึงปรากฏการณ์โหยหาอดีตกับการท่องเที่ยวในประเทศไทยไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งอ้างอิงตัวเองกับอดีต ซึ่งอาจจะเป็นการหยิบยกเรื่องราวในอดีต ที่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวพื้นบ้านมาใช้ในการจัดนำเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นการดึงจุดเด่นมาสร้างความแตกต่างเพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างออกไปจากการดำเนินชีวิตประจำวันโดยทั่วไป ความต้องการบริโภคอดีตของชนชั้นกลางในสังคมไทยนั้นมีทั้งรูปแบบของการตื่นตาตื่นใจกับกิจกรรมหรือประสบการณ์แปลกใหม่ที่ตนไม่เคยสัมผัสมาก่อน รวมทั้งมีในรูปแบบที่เป็นความรู้สึกโหยหาสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและหายไปเมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมเมืองที่มีความวุ่นวายไม่แน่นอน จึงโหยหาบรรยากาศที่ร่มรื่นและสงบ ดังนั้นการบริโภคอดีตของชนชั้นกลางนั้นเป็นลักษณะการประนีประนอมคือการร่วมกิจกรรมเพื่อเสพบรรยากาศที่ตนไม่สามารถไปร่วมทำได้ในชีวิตประจำวันจริงๆ หรือการบริโภคสินค้าที่เชื่อมโยงกับอดีตที่ไม่มีในชีวิตประจำวันของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง ความจริงแท้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต : กรณีศึกษาชุมชนตลาดสามชุกร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีการศึกษาเพื่อประเมินความจริงแท้ของแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้เกณฑ์ที่เสนอในบันทึกข้อตกลงฮอยอัน เพื่อสำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความจริงแท้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต และเสนอแนะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตอย่างยั่งยืน โดยเก็บข้อมูลจากชุมชนตลาดสามชุกร้อยปี และเก็บข้อมูลเชิงลึกการสัมภาษณ์นักวิชาการภายนอกและประชาชนภายในตลาดสามชุกร้อยปีในฐานะนักจัดการการท่องเที่ยว การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว 100 คน ผลการศึกษาพบว่า ความจริงแท้ในการโหยหาอดีตเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวที่ตลาดสามชุกร้อยปี ชุมชนยังมีความจริงแท้ในมิติของตำแหน่งและสถานที่ (Location and setting) และรูปแบบและการออกแบบ (Form and design) สำหรับความจริงแท้ในมิติหน้าที่และการใช้สอย (Use and function) ได้เปลี่ยนไปตามทิศทางปรากฏการณ์โหยหาอดีต

สุวรรณมาศ เหล็กงาม (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประกอบสร้างภาพเพื่อการโหยหาอดีตในรายการ “วันวานยังหวานอยู่” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของรายการวันวานยังหวานอยู่ 2) เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพเพื่อการโหยหาอดีตในรายการวันวานยังหวานอยู่ และ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความสนใจที่เข้ามารับชมรายการและความเข้าใจความหมายของภาพเพื่อการเข้าใจการโหยหาอดีตที่รายการวันวานยังหวานอยู่นำเสนอของผู้ชมคนรุ่นเก่าและผู้ชมคนรุ่นใหม่ เก็บข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพของรายการ และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ผลิตรายการมาประกอบการวิเคราะห์ และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ชมรายการมาเพื่อวิเคราะห์ผู้รับสารอีกด้วย ผลการวิจัยพบว่า 1) เนื้อหา

รายการมีวันวานของคนทุกอายุ 2) มีความเป็นวันวานของแขกรับเชิญมากกว่าสังคม 3) เนื้อหารายการสะท้อนให้เห็นภาพในอดีต 2 ลักษณะ คือ เนื้อหาที่สะท้อนถึงภาพอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว และเนื้อหาที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในอดีตแต่ขาดหายไปในสังคมปัจจุบัน ส่วนในด้านผู้รับสารก็มีความสนใจในการดำเนินรายการของพิธีกร และให้ความสนใจกับการนำเสนอการย้อนเรื่องราวในอดีต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 8 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการนวัตกรรมเป็นกระบวนแห่งการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ การค้นหา การเลือกสรร การนำไปปฏิบัติ จนถึงการเรียนรู้ โดยจุดเริ่มต้นของการเกิดนวัตกรรม เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก (วุทธิศักดิ์ โภชนุกูล, 2557) เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดที่รวบรวมขึ้นมาเพื่อเลือกสรรแนวคิดที่โดดเด่นไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับการนำแนวคิดที่ได้รับการคัดสรรไปปฏิบัติยังประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ อีก 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับถ่ายทอดแนวคิดใหม่ การนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติอาจจำเป็นต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving) เป็นเครื่องมือช่วยในการนำแนวคิดใหม่สู่การปฏิบัติ หลังจากนั้น จึงเป็นการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่ได้นำไปทดลองปฏิบัติจริง และการรักษาสภาพการยอมรับนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนวัตกรรม คือ การสรุปการเรียนรู้จากกระบวนการนวัตกรรมตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาวิธีการจัดการสำหรับกระบวนการนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

นวัตกรรมหมายถึงการใช้ประโยชน์จากความแปลกใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือการปรับปรุงสถานะ การแข่งขันของบริษัท นวัตกรรมจะขึ้นอยู่กับผลของการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ชุดใหม่ ระบบนวัตกรรมอาจได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างและการนำนวัตกรรมไปใช้ (Nordic Innovation Center, 2005) งานสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation) เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางสังคมบนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันของผู้ผลิตและผู้บริโภค (Piller, Ihl & Vossen, 2010) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณค่าทางการตลาดในหลายอุตสาหกรรม หนึ่งในนั้นคืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการรับรู้ข้อมูลความต้องการทางการตลาดและรูปแบบการบริโภคของลูกค้า

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Co-Creation คือการ "ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์" ไปด้วยกัน กระบวนการ Co-Creation Marketing คือการรังสรรค์ร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เรียกว่าเป็นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัตินั้น จะเกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นลูกค้าขององค์กรเป็นหลัก ซึ่งจริงๆ แล้วบุคคลที่ถือว่าเกี่ยวข้อง หรือมีความสัมพันธ์กับองค์กรนั้นมีมากกว่าเพียงแค่ลูกค้า แต่เป็นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องกับกิจการ (Stakeholder) ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ผู้ถือหุ้น ลูกค้า บุคลากรและคู่ค้า กระบวนการ กระบวนการ Co-Creation นั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งตัวองค์กรเองและต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ ด้วย โดยองค์กรก็จะได้รับมุมมองใหม่ๆ รวมทั้งอาจจะได้ช่องทางใหม่ๆ ในการเติบโต และแนวทางในการลดต้นทุน สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร ก็จะสามารถพัฒนาหรือยกระดับประสบการณ์ที่ได้รับและรู้สึกถึงคุณค่า หรือความสำคัญของตนเองต่อองค์กรมากขึ้น

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับแนวคิด Co-creation มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณภาพท่องเที่ยวไทย ให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยการคงไว้ซึ่งสมดุลประโยชน์ 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มี 5 แนวทาง คือ 1) เลิกเสียที "เที่ยวไทยเพราะราคาถูก" 2) หยุด "รวยกระจุก จนกระจาย"3) เดินหน้าสู่ "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" 4) ต้อง "พัฒนาคน" และ 5) ต้อง "รับฟังกันมากขึ้น"2. แนวทางการสืบทอดทรัพยากรท้องถิ่นและแนววิถีไทย

Boasแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้โดยสามารถสรุปเป็นกรอบคิดเรื่องวิถีไทยจำเป็นต้องครอบคลุม 3 มิติหลักคือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ ดังภาพประกอบนี้

แผนภาพที่ 9 กรอบแนวคิดวิถีไทย

การมองวิถีไทยผ่านแกนสามเสาหลักนี้ จะสามารถเห็นการเชื่อมต่อของวัฒนธรรมไทยที่มีความเฉพาะตามวิถีพื้นถิ่น การดำรงชีวิตจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติที่คนท้องถิ่นต้องอยู่ร่วมกันได้ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มี ที่เป็น การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติจึงเป็นเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ที่มีและดำรงมา ดังตัวอย่างบ้านเรือนในรูปทรงที่ออกแบบให้เข้ากับลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ การแต่งกายที่สะท้อนถึงสภาพความ

เป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น ศิลปะที่มีในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นการแสดงออกให้เห็นถึง วิถีชีวิต และธรรมชาติที่คนอยู่กับธรรมชาติได้อย่างลงตัว ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นจากความเข้าใจความหลากหลายที่มีใน ธรรมชาติ วิถีชีวิต และหลากหลายทางศิลปะเป็นการแสดงออกให้เห็นเรื่องราวเหล่านั้น กรอบแนวคิดนี้เป็นแกนหลักในการคิดเรื่อง การขับเคลื่อนวิถีไทย โดยกำหนดให้นิยามคำว่าวิถีไทย คือการสืบค้น เรื่องราว จากแกนหลักสามเสานี้

บทที่ 3
ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยโดยระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เพื่อศึกษากระบวนการนำเยาวชนมาร่วมคิด ร่วมสร้างนวัตกรรม โดยใช้กรณีตัวอย่างจากการร่วมคิดเรื่องห่วงโซ่อาหารและนำนวัตกรรมจากฐานคิดของทรัพยากรและวิถีไทยในท้องถิ่นมาประยุกต์ในศิลปะการออกแบบและนำเสนออาหารท้องถิ่น (ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ) คิดค้นต้นแบบในการสอดประสานให้เกิดมูลค่าและคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยววิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน ทั้งนี้จะใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งจะเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน มุ่งให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง จากการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง โดยมีการใช้เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) การระดมสมอง (Brainstorming) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) อันมีเหตุผลและวิธีการศึกษาวิจัยโดยสรุปดังต่อไปนี้

การศึกษาระยะที่ 1การสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่ผ่านมาก่อนการลงพื้นที่ คณะศึกษานำวรรณกรรมที่ทบทวนและเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมามาสรุป สังเคราะห์และจัดสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการใช้ออกแบบเครื่องมือสำหรับงานวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์งานวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่1 ศึกษาข้อมูลเอกสารการศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้นเป็นการดำเนินการทบทวนแนวคิดและสำรวจข้อมูลจากเอกสารเว็บไซต์และรายงานผลการศึกษาวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนที่จะนำมาเป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยรวบรวมรายชื่อชุมชนที่มีความเป็นไปได้ในการเป็นพื้นที่โครงการศึกษา และลงพื้นที่เพื่อสำรวจศักยภาพและความพร้อมของชุมชน และเยาวชนในพื้นที่ และดำเนินการวิเคราะห์ ประเมินศักยภาพเพื่อกำหนดพื้นที่ที่เป็นโครงการนำร่อง (Pilot Area) เพื่อระบุประเด็นการศึกษาของพื้นที่ที่คัดเลือก รวมทั้งศึกษาข้อมูลเอกสารที่เป็นแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและวิถีของชุมชนและการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในมิติการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างความยั่งยืนในชุมชนเพื่อชุมชน และออกแบบเครื่องมือเพื่อสำรวจข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 สร้างกรอบแนวคิดการวิจัย เป็นการต่อยอดกลุ่มเฉพาะ (Stakeholder Specific) จากการออกแบบ Stakeholder Matrix ที่ได้จากการผลการศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ 1ที่จะนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล โดยกำหนดกลุ่มเยาวชนที่เหมาะสมและตามความเกี่ยวข้องและความรอบรู้ในเนื้อหาเฉพาะด้านต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบเครื่องมือสำหรับงานวิจัยเพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ครบถ้วนของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือ วิธีการดำเนินการและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะใช้การจัดระดมความคิดเห็น และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) เพื่อหาวิถีดั้งเดิมชุมขนเพื่อนำมาเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวและความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการติดตามสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ Focus Group โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อสืบค้นวิถีดั้งเดิมของชุมชน

การศึกษาระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมระดมสมอง และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อทดลองใช้ (Experiment) ตามเครื่องมืองานวิจัยที่ได้ออกแบบ เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย ที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 4 กิจกรรมระดมสมองจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ในเรื่องวัฒนธรรมและวิถีชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อจัดทำกระบวนการนวัตกรรมและค้นหาแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการ Social Lab หรือการคิดค้นทางออกเชิงสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มยุวนักวิจัยและเยาวชนในพื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่เป้าหมาย บ้านไร่กองขิง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และเชียงใหม่ได้ พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ในเรื่องวัฒนธรรมและวิถีชุมชน รวมถึงการบูรณาการกับการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่า

การศึกษาระยะที่ 3 การทดลองนำไปปฏิบัติออกแบบสร้างสรรค์งานตามแนวคิดวิถีไทยและติดตามจัดทำแนวคิด โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการระดมสมองออกแบบนวัตกรรมที่นำเสนอวิถีไทยเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (เช่น การนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ในการนำเสนออาหารเรื่องราว และการนำเสนออาหารโดยใช้ศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะกระบวนการในการนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชนจากการพัฒนาให้การเกิดมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมที่จะช่วยออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยววิถีไทย

ขั้นตอนที่ 5 ติดตามสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันความถูกต้องสมบูรณ์ในทุกประเด็นที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในระหว่างการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ นักวิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามการวิจัยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชน ยุวนักวิจัย และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายสำหรับงานที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อสร้างคุณค่าจากทรัพยากรด้านวัฒนธรรมและวิถีชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าต่อไป

การศึกษาระยะที่ 4 การสรุป สังเคราะห์ผลและการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ หลังจากการลงพื้นที่และการจัดกิจกรรมในพื้นที่ที่เลือกศึกษา คณะศึกษานำผลการศึกษาที่ได้ตามวัตถุประสงค์มาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ผล และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยแล้วเสร็จในระดับ 100% โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 6 ประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพข้อมูลที่ได้จากการระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตระหว่างกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นจะนำมาวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหา (Content Analysis) โดยการนับคำซ้ำๆ ในผลที่ได้ เพื่อหาแก่นเรื่อง (Themes) ที่ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึงเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยววิถีไทยอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 7 จัดรายงานฉบับสมบูรณ์ สรุปผลงานวิจัยและเผยแพร่ นำผลการศึกษาจัดพิมพ์รูปเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยในระดับประเทศ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการค้นหากระบวนการการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากหลากหลายมิติ โดยมิได้ให้ความสำคัญกับจำนวนหรือความเป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย (Representatives of the Population) ที่จะศึกษาแต่อย่างไร โดยธรรมชาติของการศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งหวังที่เนื้อหาเป็นสำคัญ ดังนั้นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นการกำหนดตามความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาและความเป็นผู้รู้ในเรื่องที่กำหนด วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเจตนาในการเลือกตัวอย่างไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ในกรณีนี้คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นหรือคนรุ่นใหม่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องการท่องเที่ยว โดยมีมิติครอบคลุมดังต่อไปนี้ กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี มีประวัติดี จิตอาสา มีภาวะความเป็นผู้นำ ไม่จำกัดเพศ จำนวนพื้นที่ละ 10-15 คน โดยการประชาสัมพันธ์ในเฟสบุ้คของโครงการคนไทในวันที่ 12 กันยายน 2558 มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

- มีอายุ 16-25 ปี
- มีพื้นฐานความสามารถด้านศิลปะ
- มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น
- สามารถร่วมงานวิจัยในพื้นที่ได้

จากการศึกษาค้นหากลุ่มตัวอย่างพบกลุ่มเยาวชนผู้นำที่มีทักษะและความพร้อมในการนำเสนอศิลปะวัฒนธรรม ร้อยเรียงเรื่องราวจากความเป็นท้องถิ่น โดยประกาศผลการคัดเลือกในเฟสบุ้คโครงการคนไทในวันที่ 3 ตุลาคม 2558 มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางสาวกัญรวี ทรัพย์ทวี (วิว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันทิตพัฒนศิลป์

2. นางสาวปวีณา แซวจันทึก (แนนซี่) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์

3. นางสาวจุฑาภัทร ทัพกิจ (มิกซ์) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาศีตศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี

4. นายปรัชญา นันธชัย (ซัน) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาเครื่องสายไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

5. นายสาวิน มูลธิมา (บอม) - นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

6. นายวรเทพ คำวงษา (โอ) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

7. นางสาวสุกานดา สุวรรณประภา (กาย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

8. นางสาวพศิกา ปาละตึง (มิ้ว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

9. นางสาวอาริยา ชลินทรวกุล (ขนุน) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

10. นางสาวจันทร์ฉาย เฟื่องฟู (ก้อย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันทิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

โดยทั้งหมดเป็นเยาวชนในโครงการไร้รากไร้เรา ของมูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศไทย กลุ่มผู้นำเยาวชนนี้ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือก เสริมสร้างศักยภาพ มาเป็นเวลาติดต่อกัน 4 ปี ได้ร่วมกันค้นหาศิลปะการแสดงที่สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นโดยได้จัดให้มีการพา นักเรียน นักศึกษา ทำงานในพื้นที่ไปเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน พร้อมทั้งเรียนรู้วิถีชีวิตของศิลปินท้องถิ่น เพื่อสืบสานรากเหง้าที่ฝังลึกมายาวนาน โครงการวิจัยนี้จะนำผลผลิตนี้มาต่อยอดให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่เชื่อมต่อสู่การท่องเที่ยวให้ได้อย่างชัดเจนขึ้น

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณา เลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

พื้นที่ที่ 1 เป็นพื้นที่พิเศษที่มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านไร่กองขิง

พื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

พื้นที่ที่ 3 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่

โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ดังแสดงในตารางที่ นี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่การศึกษา

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับนานาชาติ (International tourist destination)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่ 1	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับประเทศ (Domestic tourist destination)
มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ	ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (กำหนดเป็นพื้นที่พิเศษ)	มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญ
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม(ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม(ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุน

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
		ทางวัตถุดิบ)
การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)
ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่
ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา
พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ ชุมชนบ้านไร่กองขิง หมู่บ้านกองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลผู้วิจัยจึงเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากการระดมความคิดเห็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบเข้มงวดพอประมาณ โดยผู้วิจัยที่ทำการสัมภาษณ์ข้อคำถามในกรอบการคิดเรื่องการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและแนวทางการสอดประสานวิถีไทยไปกับการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว โดยเลือกจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ร่วมระดมความคิดเห็นจำนวน 12คนที่จะติดตามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)คือการสังเกตระหว่างการระดมความคิดเห็น คือ การสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 46) เพื่อนำไปประกอบการพิจารณากับข้อมูลที่ได้รับจากผู้ถูกสัมภาษณ์ ใช้ร่วมสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในกรณีนี้เป็นการสังเกตพลวัตของการระดมความคิดเห็น พฤติกรรมและรูปแบบการระดมความคิดเห็นที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ร่วมคิด ร่วมวางแผนได้อย่างครบถ้วน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การแสวงหาความรู้ภายใต้การด าเนินการของนักปฏิบัติที่กลายมาเป็นนักวิจัย หรือผู้ซึ่งทำงานเป็นหุ้น ส่วนกับนักวิจัย เพื่อตรวจสอบประเด็นและปัญหาในสถานที่ทำงานของตนเอง

เป็นการนำความคิดไปปฏิบัติผ่านกระบวนการที่ เป็นวงจร ซึ่งแต่ละวงจะขึ้นกับวงก่อนหน้า การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ใช่วิธีการวิจัยบริสุทธิ์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และนักวิจัยสามารถใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นทั้งการวิจัยและการปฏิบัติการ (Holloway, 2010)

การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เป็นการศึกษาตัวแปร โดยการควบคุม โดยมุ่งวิจัยและสังเกตผลที่เกิดขึ้นซึ่งในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental Designs) เป็นการออกแบบการทดลองที่ไม่มีการสุ่ม หรือไม่มีกลุ่มควบคุม มีเพียงการทดลองเพียงกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว

การวิจัยนี้ใช้กรอบการคิด 8D คือ การเริ่มจาก การกำหนดหัวข้อเป้าหมายเป็นการปักธงปลายทางแบบกว้างเพื่อไม่ให้ทำให้ความคิดถูกจำกัดกรอบเกินไป (Define) แล้วจึงร่วมกันค้นหา สืบค้น ของดี ของเด่น จุดแข็ง ความภาคภูมิใจ (Discovery) เมื่อตระหนักรู้ว่าเราทำได้เพราะมีของดีมีความภูมิใจ ร่วมกันสร้างฝันเพื่อเป็นการจุดประกายหาแนวคิดใหม่ สรรสร้างจากของดี ของเด่น (Dream) หากเรากล้าฝันเราจะกล้าทำ การเห็นภาพอนาคตที่เหนือจริงจะทำให้การคิดเปิดกว้างหลุดจากความคิดว่า อะไรก็ทำไม่ได้ เป็น อะไรก็ทำได้ แล้วจึงรวมกันกำหนดทิศทาง (Direction) ร่วมกันเลือกจากฝันที่มี จัดเข้ากรอบและร่วมออกแบบวิธีในการก้าวต่อ (Design) ได้แล้วจึงกำหนดแผนลงมือทำ ทำได้ทีละก้าว (Destiny) มาร่วมกำหนดวันฉลองความสำเร็จที่ละก้าว (Dance) แล้วกระบวนการก็เริ่มจัดกรอบกันต่อไปได้

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการระดมความคิดเห็นและการสัมภาษณ์จะใช้การจับประเด็นด้วยการหาประเด็นที่พบ เรียกว่า Content analysis คำ ถือเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสภาพของข้อมูลและการนับคำซ้ำ ๆ ในผลที่ได้โดยการหาแก่นเรื่อง (Themes) ซึ่งการทำ Content Analysis นั้นเป็นการวิจัยที่หาความสำคัญไม่ใช่เฉพาะแต่ Manifest content แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง Latent content ด้วยการวิเคราะห์ทั้งสองแบบ

Manifest content คือ ข้อความที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจนเป็นไปตามคำที่ปรากฏ และใช้การวิเคราะห์โดยนัยหรือการตีความหมายที่เรียกว่า Latent content คือ ความหมายโดยนัย เช่น คนไทยใจดี (Kind) ใจดีอย่างไร เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์นี้จึงต้องมีการกำหนดรหัส (Coding) โดยแผนการกำหนดรหัสของการทำ Content Analysis นั้นแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ การออกแบบตารางลงรหัส (Designing a coding schedule) และการออกแบบวิธีการลงรหัส (Designing a coding manual) โดยนำการทบทวนเอกสารวิจัยที่ผ่านช่วยเป็นแนวทางในการออกแบบการลงรหัสนี้ เพื่อหาคำหลักหรือแก่นเรื่องที่นักท่องเที่ยวและผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึงการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยววิถีไทย และการสร้างสรรค์อาหารไทยอย่างมีส่วนร่วม

ปัจจัยสำคัญที่จะนำมาพิจารณาในการลงรหัสคำหรือแก่นเรื่องสำหรับงานวิจัยนี้ได้แก่

1. Word เป็นองค์ประกอบหรือหน่วยที่เล็กที่สุดในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทั่วไปจะใช้ในการหาความถี่ของคำหรือหัวข้อ

2. Themes เป็นหน่วยในการพิจารณาที่มีประโยชน์มากกว่า มีรูปแบบที่ง่ายที่สุด Themesคือรูปประโยคที่ง่าย ๆ

3. Characters เป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์ซึ่งผู้วิจัยต้องนับจำนวนครั้งของสถานที่ กิจกรรมหรือภาพต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงมากกว่าที่จะสนใจในจำนวน Word หรือ Themes

4. Concepts จะเกี่ยวพันกับการจัดกลุ่มของคำที่ประกอบเป็นกลุ่มความคิด ของตัวแปรต่าง ๆ ในสมมุติฐานการวิจัย

แล้วจึงนำบทสัมภาษณ์มาเก็บและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Nvivo เพื่อสร้างความเที่ยงตรงในการถอดรหัสคำตอบและได้กรอบแนวทางในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะนำมาซึ่งคำตอบที่แท้จริงในงานวิจัย

สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัย

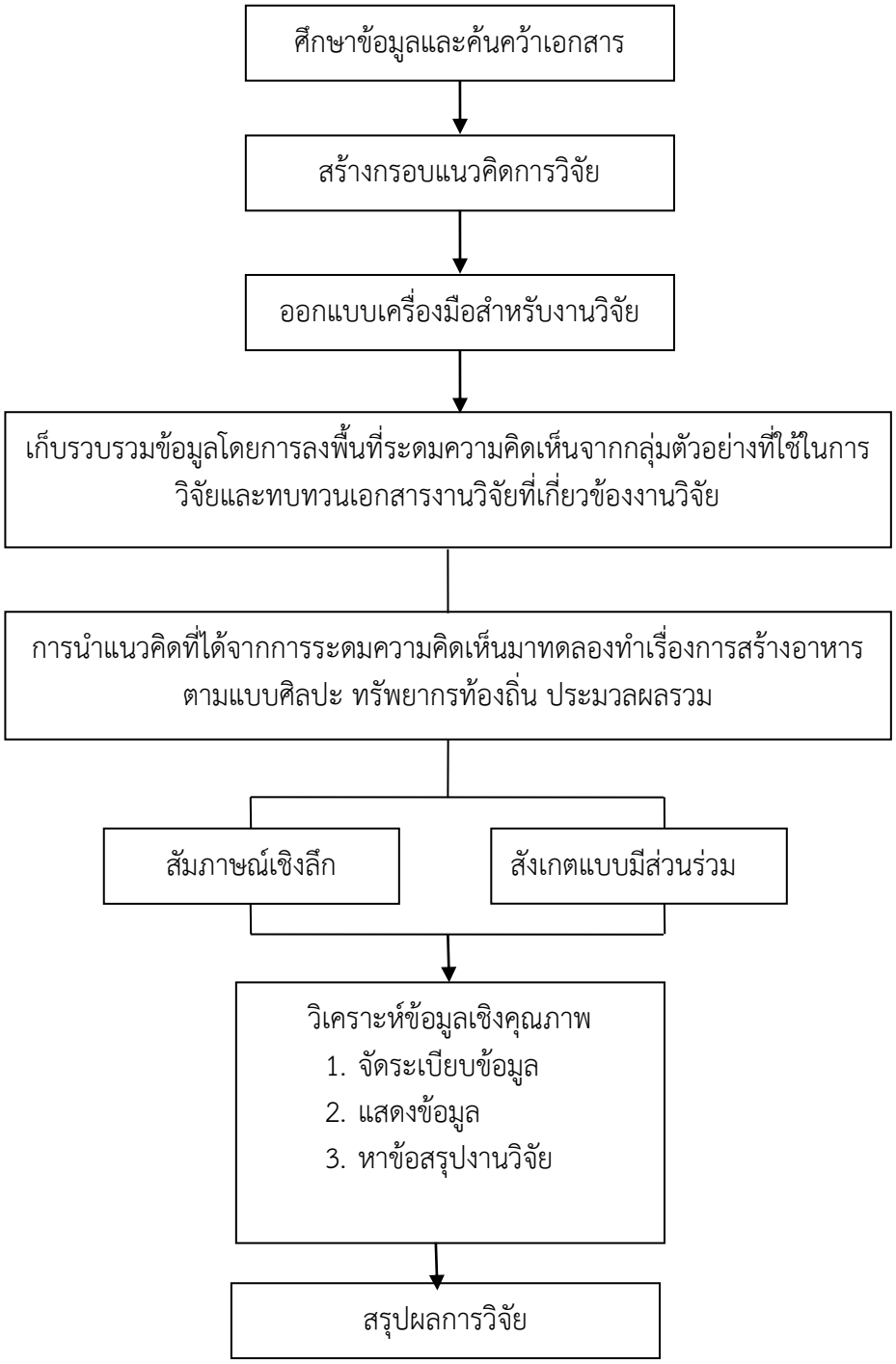

แผนภาพที่ 10 สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัย

บทที่ 4
ผลการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยโดยระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เพื่อศึกษากระบวนการนำเยาวชนมาร่วมคิด ร่วมสร้างนวัตกรรม โดยการสร้างนวัตกรรมจากฐานคิดของทรัพยากรและวิถีไทยในท้องถิ่นมาประยุกต์ในการออกแบบศิลปะ การนำเสนอ ธรรมชาติ ชีวิตและศิลปะท้องถิ่น คิดค้นต้นแบบในการสอดประสานให้เกิดมูลค่าและคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยววิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการนำกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ยุวนักวิจัย จำนวน 12 คนและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน มุ่งให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง จากการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง โดยมีการใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) การระดมสมอง (Brainstorming) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

พื้นที่การศึกษา

คณะนักวิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

บ้านไร่กองขิง เป็นพื้นที่พิเศษที่มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว นักวิจัยและกลุ่มยุวนักวิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวันที่ 20 ตุลาคม 2558 โดยมีกลุ่มเยาวชนในชุมชนร่วมในการวิจัยด้วย

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ นักวิจัยและกลุ่มยุวนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวันที่ 19-20 กันยายน 2558 โดยมีกลุ่มเยาวชนในชุมชนร่วมในการวิจัยด้วย

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ นักวิจัยและกลุ่มยุวนักวิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวันที่ 21-22 ตุลาคม 2558 โดยมีกลุ่มเยาวชนในชุมชนร่วมในการวิจัยด้วย

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

หลังจากที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่บ้านไร่กองขิง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และเชียงใหม่ นักวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีผลการสัมภาษณ์ดังนี้

1. **ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน** ในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน มีผลจากการสัมภาษณ์จำแนกเป็นประเด็นดังนี้
    - **จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจากการนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยววิถีไทย**

แม่หลวงจากบ้านไร่กองของ บอกว่า แรกเริ่มไม่ได้คิดเรื่องท่องเที่ยวแค่ต้องการให้คนในชุมชนรู้จักการอยู่อย่างพอเพียง จนเมื่อ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. เข้ามาแนะนำเรื่องท่องเที่ยวชุมชน ก็ทำให้คิดได้ว่าเรามีของดีอยู่แล้ว เช่น สมุนไพร ภาษาเมือง การแต่งกาย และวิถีชีวิต นั้นคือทั้งหมดที่เรามี แต่ไม่เคยนึกถึง เลยเอาของเก่ามาปัดฝุ่นทำให้มันมีชีวิต โดยให้ความสำคัญที่การทำให้คนทุกคนมีส่วนในการตัดสินใจ ตกลงร่วมกัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาก็มีรายได้เป็นวงจรที่หมุนไปเรื่อย ๆ แต่ก่อนมีแต่คนมาดูงาน แล้วนักท่องเที่ยวที่เคยมาวันเดียวก็เริ่มมาท่องเที่ยวแลลค้างคืน เพราะต้องการจะรู้จักวิถีชีวิตที่ไม่สามารถหาที่อื่นได้ ซึ่งนี้คือสิ่งที่นักท่องเที่ยวบอกว่าประทับใจที่ได้มาเห็นวิธีการกินกาใช้สมุนไพร มาสัมผัสภูมิปัญญา แม่หลวงว่าวิถีไทยไม่ใช่เพียงแค่เรื่องๆเดียวแต่คือทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรา ต่อมาจึงเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามากขึ้น โดยรวมมีนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติมาเที่ยวเพิ่มขึ้นมากว่าเท่าตัว

ครูปรีชาจากสวนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม บอกว่า ไม่ได้เน้นเรื่องท่องเที่ยวเพราะตั้งใจอยากให้วิถีการเก็บตาลคงอยู่ แต่ตอนหลังมีคนมาดูงานมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถดูได้จากที่อื่นๆ และมีขั้นตอนที่น่าสนใจ แต่ก่อนนี้คนมาแค่แวะซื้อแต่ตั้งแต่เกิดให้มานอนค้างมี Homestay ก็มีคนมานอนค้างเพื่อตื่นมาดูการเก็บตาลเยอะมากขึ้นเป็นเท่าตัว ทั้งที่มาดูงานและมาเพื่อมาหาครูปรีชา ครูบอกว่าทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ ถ้ามันอยู่จะสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศน์และชุมชนก็จะมีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน ครูปรีชาไม่ได้ต้องการเงินจากนักท่องเที่ยวแต่อยากให้คนมาเรียนรู้และสืบทอดมากกว่า แต่ยังไงนักท่องเที่ยวก็มาเยี่ยมครูเยอะขึ้นอยู่ดีโดยเพิ่มขึ้นประมาณ 70%

แม่จิ๋มจากชุมชนวัดศรีสุพรรณเมืองเชียงใหม่ บอกว่าเราต้องเริ่มจากการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่อยู่รอบตัวเราก่อน เช่นการพูดคำเมืองซึ่งกลายเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวไทยชอบมาก จะบอกให้คนในชุมชนพยายามพูดภาษาเมืองตลอด ไม่ว่าจะพูดกับใครก็ตาม และเน้นเรื่องศิลปะพื้นบ้าน เช่น การฟ้อน ซึ่งตอนนี้เน้นการเข้าไปสอนในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ ที่เริ่มจากเด็กๆ เพราะเด็กจะได้เกิดความภูมิใจที่ได้เผยแพร่วัฒนธรรม และที่สำคัญคือเด็กจะอยากเลียนแบบกันเห็นเพื่อนทำก็จะอยากทำตาม และเด็กกับเด็กก็สื่อสารกันได้ง่ายกว่า เบื้องต้นไม่ได้อยากให้มีนักท่องเที่ยวมาแต่อยากให้ชุมชนกันเองเกิดจิตสำนึก แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเหมือนเป็นตัวกระตุ้นให้คนอื่นๆ เริ่มตื่นตัวในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีมากกว่า ตอนนี้นักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่เพราะชุมชนยังไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ นักท่องเที่ยวประทับใจที่ได้สัมผัสชีวิตชุมชน ได้ลองทำกิจกรรมตัดตุงและกิจกรรมชุมชนอื่น ๆ

- **ใครมีส่วนร่วมบ้างและมีส่วนร่วมอย่างไร**

พ่อหลวง แม่หลวงแห่งบ้านไร่กองของได้เริ่มต้นทำกองทุนหมู่บ้านและเน้นเรื่องการรักษาสุขภาพ การบริโภคผักและสมุนไพร คือกินที่ปลูก ปลูกที่กิน โดยแม่หลวงมีแนวคิดว่าถ้าจะให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืนต้องให้คนในชุมชนทุกคนมาร่วมกันคิดตั้งแต่เริ่มต้นโดยให้เด็กจนถึงผู้ใหญ่คนชราเข้าร่วมประชุมด้วยในทุกเรื่อง ทำการตกลง

ร่วมกันในทุกเรื่อง เทศบาลเข้ามาช่วยให้เงินเบื้องต้นแต่หลังจากนั้นพ่อหลวงกับแม่หลวงก็สานต่อเอง โดยมี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ หรือ กศน. มาช่วยสอนเรื่องการนวดและด้านการตลาด อพท. มาเสริมเรื่องท่องเที่ยวชุมชน

ครูปรีชาบอกว่า ไม่เคยมีภาครัฐมาช่วยเลยแค่ครูใช้วิธีร่วมกลุ่มกันเอง แล้วให้แต่ละคนกระจายไปรวมกลุ่มต่อเรื่อยๆ ครูบอกว่ามันช้าและมีจำนวนน้อย แต่ครูก็พอใจเพราะต้องการให้การสืบสานค่อยเป็นค่อยไป ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยมีมหาวิทยาลัยศิลปากรเข้ามาช่วยทำเรื่องน้ำตาล มาช่วยวิจัยว่าน้ำตาลมะพร้าวมีประโยชน์ และมีภาคเอกชนรับไปแปรรูปเป็นสินค้าอื่นและไปขาย

ที่เชียงใหม่มีเด็กๆจากโรงเรียนอาชีวะเข้ามาร่วมเพื่อสร้างสรรค์ สืบสานกิจกรรมท่องเที่ยว และมีพิพิธภัณฑ์ช่วยคอยให้สถานที่ในการประชุมของกลุ่มเครือข่ายเน้นการทำงานกันเองในชุมชนและเอกชนช่วย outsource รถรางเข้ามาเพื่อสามารถขยายขอบข่ายการท่องเที่ยว

2. **ผลการสัมภาษณ์ยุวนักวิจัย** การสัมภาษณ์ยุวนักวิจัยและเยาวชน นักวิจัยได้ให้คำถามถึงสิ่งที่ประทับใจในพื้นที่เป้าหมายต่างๆ ได้คำตอบที่เป็นความเห็นที่สอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้

- **ผู้คนในชุมชนมีความน่ารักเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และรักบ้านเกิดตนเอง ภูมิใจในบ้านเกิดของตนเอง**

จุดเด่นที่ยุวนักวิจัยเกือบทุกคนกล่าวถึงและประทับใจอย่างยิ่งนั่นก็คือ ความน่ารักของคนในชุมชนทั้งในมุมของผู้คนในชุมชนที่พูดคุยสื่อสารกัน และแสดงถึงความมีไมตรีจิตต่อกัน ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ยุวนักวิจัยที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและมองในมุมนักท่องเที่ยวนั้น รู้สึกประทับใจและช่วยให้การใช้ชีวิตท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนนั้นเป็นช่วงเวลาที่รื่นรมย์ เพราะคนในชุมชนมีความเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี และที่สำคัญมากไปกว่านั้นความมีน้ำใจและความเป็นกันเอง ความมีไมตรีจิตที่งดงามนั้นได้เผื่อแผ่มาถึงนักท่องเที่ยว คนแปลกหน้าที่เข้ามาในฐานะนักท่องเที่ยวหรือแม้แต่มาในฐานะผู้เรียนรู้การเป็นอยู่ของชุมชน (นักวิจัย) ผู้คนในชุมชนล้วนแสดงท่าทีเป็นมิตร มีรอยยิ้มเวลาทักทายและทุกครั้งที่ต้องตอบคำถามก็จะตอบด้วยความเต็มใจและพยายามหาข้อมูลต่างๆมาถ่ายทอดผู้ที่ถามคำถามนั้นอย่างเต็มที่ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนมีความยินดีที่จะถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตในชุมชนในบุคคลภายนอกฟัง *“ในชุมชนมีความอบอุ่น มีน้ำใจ ช่วยเหลือกันในชุมชน ทั้งลุง ป้า พี่ น้อง” “ประทับใจความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชน เช่น ที่บ้านไร่กองขิง คุณยายสาอนุญาตให้ชาวบ้านมาทำมาหากินในพื้นที่ โดยมีข้อแม้ว่าผักต้องไม่มีสารพิษ ซึ่งก็เป็นการพัฒนาชุมชนได้อีกด้วย” “ชาวบ้านมีความเป็นมิตร ยิ้ม อบอุ่น มีความเป็นกันเอง ”*

นอกจากนี้สิ่งที่ยุวนักวิจัยสัมผัสได้อย่างชัดเจน คือทุกคนมีความภูมิใจในบ้านเกิดของตนเอง *“เด็กๆ มีความภูมิใจในชุมชนของตนเองมากๆ” “ความภูมิใจในบ้านเกิดมันแสดงออกอยู่ในคำพูด และสายตาของน้องๆเวลาที่เล่าเรื่องของชุมชนของตัวเองให้พวกเราฟัง” “ประทับใจในความเข้มแข็งของชุมชน ที่แต่ละคนจะดูแลบ้านของตนเองให้สะอาด เพื่อความน่าอยู่ของชุมชน” “เด็กๆและชาวบ้าน รักบ้านเกิด ทำดีเพื่อให้บ้านได้ดี”*

ทุกคนมีความยินดีที่จะถ่ายทอดเรื่องราวด้วยความภูมิใจ ทั้งยังยินดีที่จะทำสิ่งดีๆเพื่อบ้านเกิดของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือรักษาชุมชนเพื่อความน่าอยู่ของชุมชน

- **การมีผู้นำที่เข้มแข็ง**

การที่ชุมชนต่างๆสามารถพัฒนา สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าชื่นชมได้อย่างในปัจจุบันนี้นั้นเป็นเพราะว่าผู้นำของชุมชน ตัวอย่างเช่น พ่อหลวงและแม่หลวงของชุมชนบ้านไร่กองขิงนั้นสามารถบริหารจัดการชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็เนื่องจากมีความตั้งใจที่ดีเป็นประโยชน์แก่ชุมชน มีความรู้ที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างดี อีกทั้งยังมีวิธีการในการนำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคนอย่างเหมาะสม อย่างเช่นวิธีการนำเด็กๆในชุมชนเข้ามาเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการเป็นมัคคุเทศก์น้อยในการพานักท่องเที่ยวชมชุมชน ซึ่งลำดับขั้นของการเกิดความร่วมมือนั้น ยุวนักวิจัยสามารถจดจำได้ว่าแม่หลวงถ่ายทอดวิธีการดังนี้

1) แม่หลวงเลือกใช้การสื่อสาร (communication) โดยมีจุดประสงค์ให้คนในชุมชนทั้งเด็กๆและผู้ปกครองมีความเข้าใจที่ตรงกันถึงสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในชุมชนและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากกิจกรรมที่จะร่วมกันปฏิบัติ
2) แม่หลวงให้เด็กๆได้ลองปฏิบัติก่อนที่จะปฏิเสธที่จะทำ โดยให้เด็กๆเลือกเวลามี่ตนเองสะดวก และทดลองปฏิบัติตามความสนใจ
3) แม่หลวงพยายามให้เด็กๆได้ทดลองจนเด็กๆเริ่มรู้สึกสนุก คิดว่าน่าจะทำได้ ทั้งยังให้เสนอความคิดเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของเด็กๆ เพื่อให้โอกาสเด็กๆได้พัฒนางานของตนเอง
4) แม่หลวงพยายามย้ำให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อหมู่บ้านจากการทำกิจกรรมของเด็กๆ อีกทั้งส่งเสริมให้กิจกรรมนั้นๆเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้และสร้างความภูมิใจให้แก่เด็กๆและครอบครัว ผู้ปกครองเริ่มเห็นประโยชน์ที่เด็กๆใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเริ่มเป็นการกระตุ้นความรู้สึกถึงการต้องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
5) แม่หลวงได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญและเห็นประโยชน์ดังกล่าว จึงเป็นเรื่องง่ายขึ้นที่เด็กๆจะมาเข้าร่วมกิจกรรมและมาเป็นผู้ร่วมอนุรักษ์และสืบสานสิ่งดีงามในชุมชนต่อไป

จากวิธีการข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม่หลวงเป็นผู้นำที่มีขั้นตอนที่เป็นระบบและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมามีส่วนร่วมอย่างค่อยเป็นค่อยไปและส่งผลให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังนั้นยุวนักวิจัยจึงเห็นว่าการที่ชุมชนบ้านไร่กองขิงพัฒนาขึ้นมาได้อย่างปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นได้เพราะมีผู้นำที่เข้มแข็ง นอกจากความตั้งใจดี ความรู้และความสามารถที่ดียิ่งแล้วนั้น สิ่งที่ชัดเจนที่สุดในความเป็นผู้นำของชุมชนบ้านไร่กองขิงทั้ง 2 ท่าน พ่อหลวงสมศักดิ์ อินทะชัย และแม่หลวง คือ ความพยายามและความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น เมื่อผู้นำเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง จึงส่งผลให้คนในชุมชนยินดีที่จะปฏิบัติตามเพื่อร่วมพัฒนาชุมชนของตน และเมื่อเห็นความสำเร็จของการลง

มือทำตามที่ผู้นำบอกจึงเป็นผลให้ทุกคนในชุมชนยินดีและเต็มใจมากยิ่งขึ้นในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน ดังที่ยุวนักวิจัยได้แสดงความคิดเห็นว่าพ่อหลวงสร้างศรัทธาให้คนทำตาม สร้างสังคมที่น่าอยู่ เพื่อความน่าอยู่ของสังคมการที่มีผู้นำเข้มแข็งทำให้ชุมชนเข้มแข็งเพราะพ่อหลวง แม่หลวง ได้ใจคนในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชนได้ดี

- **การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์**

เยาวชนและยุวนักวิจัยได้มีโอกาสเดินชมรอบชุมชนจึงพบว่ารอบชุมชนบ้านไร่กองขิงและอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีวัตถุดิบที่สามารถนำไปประกอบอาหารได้อย่างอุดมสมบูรณ์ และพบเห็นได้โดยทั่วไป ความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบที่จะนำมาประกอบอาหารเหล่านี้ล้วนเป็นที่มาของอาหารที่มีรสชาติอร่อย และมีความหลากหลาย มีวัตถุดิบมีอยู่รอบหมู่บ้าน อุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติสามารถนำมาทำเป็นอาหารได้หลายอย่าง เช่น ผักสวนครัว รั้วกินได้เป็นวัตถุดิบเก็บได้ง่าย

นอกจากการได้เดินชมรอบหมู่บ้านและเห็นวัตถุดิบที่จะนำมาปรุงอาหารได้อย่างหลากหลายและมากมายแล้วนั้น ยุวนักวิจัยยังได้มีโอกาสเข้าครัวเพื่อประกอบอาหารร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งก็ได้พบวัตถุดิบหลากหลายเพิ่มขึ้นและได้รับคำแนะนำในเรื่องวัตถุดิบต่างๆ ซึ่งทำให้ยุวนักวิจัยเกิดความประทับใจในความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนที่จะสามารถสร้างความหลากหลายในอาหาร ที่เรียบง่ายแต่น่าสนใจอย่างยิ่ง จึงนับเป็นเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านไร่กองขิงที่ยุวนักวิจัยประทับใจอย่างเห็นได้ชัดเจนอีกด้วย

- **การได้มีโอกาสได้รับรู้ถึงวิธีชีวิตที่ต่างจากชีวิตประจำวันของตน**

ยุวนักวิจัยรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบันนั้นมีความเร่งรีบ แก่งแย่งและแข่งขันกันภายใต้ระบอบทุนนิยม ซึ่งเมื่อได้มาลงพื้นที่ในแต่ละชุมชนนั้นพวกเขาได้สัมผัสถึงบรรยากาศที่แตกต่างออกไปกับชีวิตประจำวัน พวกเขารู้สึกผ่อนคลายและเป็นสุข ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างออกจากชีวิตปกติและรู้สึกราวกับว่าความสุขที่น่าจะยั่งยืนมากกว่าการชนะการแข่งขันต่างๆในชีวิตประจำวันของพวกเขา น่าจะเป็นวิถีชีวิต ธรรมชาติและความงดงามที่พวกเขาได้สัมผัสในแต่ละครั้งมากกว่าและยังได้เห็นของบางอย่างเราไม่เห็นในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือการเกษตรโบราณ

- **เกิดความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการทำให้สังคมน่าอยู่ขึ้น**

การที่เยาวชนได้มีโอกาสเห็นเยาวชนในชุมชนร่วมรับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆที่ตนได้รับมอบหมายจากผู้นำชุมชนและทำหน้าที่นั้นๆด้วยความภูมิใจและเต็มใจนั้นเป็นการกระตุ้นความต้องการของตนในการที่จะออกไปทำประโยชน์ เมื่อเห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโดยกล่าวว่าพวกเขาสามารถทำดีได้โดยไม่ต้องรอให้พร้อมหรือมีเงินหรือรอให้มีทุกอย่างครบ และเริ่มได้ตั้งแต่เล็กๆแล้วค่อยๆขยายหรือเรียกคนมาช่วยกันโดยมีเยาวชนหลายคนที่อยากจะเป็นอาสาสมัครหรือบางคนก็อยากจะเอาความประทับใจนี้ไปถ่ายทอดให้เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆได้เห็นแบบที่ตนได้รับรู้โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กๆแล้วค่อยๆขยายผลออกไปให้วงที่กว้างขึ้น

- **การได้มีโอกาสสัมผัสกับประสบการณ์ที่เคยสัมผัสเมื่อวัยเด็ก**

ความรู้สึกดังกล่าวนั้นนักวิจัยหมายถึง การที่ได้มาลงพื้นที่และได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับคนในชุมชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นรับประทานอาหาร หรือประกอบอาหาร การได้เข้าครัวทำกับข้าวร่วมกัน เหมือนกับการมางานบุญที่เคยทำ คือคนจากบ้านโน้นบ้านนี้มาร่วมกันทำอาหาร พบปะพูดคุยกันก่อให้เกิดความ*รู้สึก*ประทับใจกับอาหารที่เคยกิน แล้วได้กลับมากินอีกครั้ง หลังจากที่ไปอยู่ในเมืองทำให้พวกเขาระลึกถึงอดีตที่สวยงามที่พวกเขาจากมา หรือห่างหายไป เนื่องจากพวกเขาต้องย้ายที่อยู่จากบ้านเกิดเพราะต้องเรียนหนังสือต่างถิ่น ดังนั้นกิจกรรมในชุมชนต่างๆจึงทำให้พวกเขามีความสุขเหมือนได้กลับไปสัมผัสกับประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นอีกครั้ง

- **เห็นโอกาสที่จะนำไปทำในท้องถิ่นของตน**

มีเยาวชนบางคนที่เห็นว่าหลายๆอย่างที่พวกเขาได้เห็นในพื้นที่เป็นสิ่งที่บ้านของพวกเขาก็มี ดังนั้นจึงได้เกิดแนวคิดว่าถ้าที่ชุมชนอื่นๆทำได้ คนในบ้านเกิดของพวกเขาก็น่าจะทำได้หรือทำได้ดีกว่า โดยบอกว่าที่บ้านเกิดก็มีอาหารที่อร่อยแต่ยังขาดการนำเสนอที่ประทับใจทั้งยังเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะพัฒนาบ้านเกิดของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ดีบ้าง เพราะแค่สิ่งที่มีรอบๆบ้านก็สามารถเอามาเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยวได้แล้ว ไม่ต้องลงทุนสร้างอะไรใหม่ความสำคัญอยู่ที่การนำเสนอหรืออาจจะเพียงแค่เป็นชุมชนที่น่าอยู่ เกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบก็มีคุณค่ามากแล้ว

- **การสืบสานองค์ความรู้**

การส่งต่อองค์ความรู้ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องวิถีชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ เป็นสิ่งหนึ่งที่เยาวชนเห็นว่าเป็นเรื่องที่เร่งด่วนและสำคัญ โดยมีความเห็นว่าถ้าไม่เร่งรักษาไว้องค์ความรู้บางอย่างอาจจะหายไปในไม่ช้า อาหารบางอย่างที่เราเคยเห็นมาและก็มีบางอย่างที่เคยแต่ได้ยินชื่อ ซึ่งถ้าไม่มีการส่งต่อวิธีการทำ ก็อาจจะทำให้สูญหายไปได้ โดยได้นำเสนอว่าควรทำหนังหรือสารคดีที่เป็นเรื่องการทำอาหารแบบดั้งเดิมของไทยเพื่อเป็นการส่งต่อความรู้ให้คนรุ่นใหม่โดยการสืบสารองค์ความรู้นั้นยุวนักวิจัยมองเห็นว่าสามารถเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม และที่สำคัญพวกเขาเองในฐานะผู้ที่ได้เรียนรู้ ก็จะสามารถเป็นผู้ที่สืบสานองค์ความรู้เหล่านั้นต่อได้อีกด้วย

รูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชน

1. บ้านไร่กองขิง

ชุมชนบ้านไร่กองขิงได้นำปรัชญาเศรษฐกิจของเพียงมาใช้และดำเนินรอยตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้มีความพยายามที่ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเด็กๆ ดังที่แม่หลวงสุพรรณ อินทะชัย ได้แสดงทรรศนะว่า คณะกรรมการทุกคน สมาชิกทุกคน ลูกบ้านทุกคน มีความสำคัญ และ “ทุกคนเป็นตัวจริงของผู้ขับเคลื่อน” เพราะถ้าไม่มีกลุ่มคนกลุ่มนี้ แม่หลวงก็ไม่สามารถผลักดันให้กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นได้

ความพยายามในการผลักดันในเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้เกิดกลุ่มทำงานต่างๆ มากมาย ซึ่งบางกลุ่มอาจจะมีสมาชิกหน้าเดิมๆ แต่ได้รับมอบหมายหน้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งกลุ่มทำงานต่างๆ เหล่านั้น ประกอบด้วยกลุ่มสำคัญๆ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาบ้านไร่กองขิง ได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาเรื่องของเศรษฐกิจของชุมชน โดยกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมถึงเยาวชนผู้ที่ถือว่าเป็นกำลังสำคัญในอนาคต ออมเงินของตนเองและสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการต่อยอดเงินออกนั้น เช่น กิจกรรมรวมซื้อ หรือกิจกรรมเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น เมื่อมีรายได้ทางกลุ่มก็จำนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ต่อไป เช่น สวัสดิการชุมชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ทุนการศึกษา หรือการให้เงินช่วยเหลือสมาชิกเมื่อจำเป็น

กลุ่มรักษ์บ้านเกิด ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนทำสำคัญกลุ่มหนึ่ง สมาชิกในกลุ่มมีหน้าทำสำคัญ ดังนี้ 1) พิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม สมาชิกในกลุ่มมีหน้าร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งทางผู้นำชุมชนได้มีการชักชวนในเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน สร้างกิจกรรมเก็บขยะในชุมชนเพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักษาบ้านเกิดให้กับเยาวชน 2) สืบสานวัฒนธรรมล้านนาให้เป็นที่รู้จักแก่คนรุ่นหลัง โดยการฝึกสอนให้มีความรู้เกี่ยวกับการแสดงตีกลองสะบัดชัย การฟ้อนดาบและการร่ายรำแบบล้านนา เพื่อจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและเพื่อเป็นการสืบทอดให้เยาวชนได้รู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา

กลุ่มเกษตรยามว่างอาหารปลอดภัย ซึ่งได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนเองได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาพที่ดีและมองว่าเมื่อเราทำเรื่องอาหารปลอดภัย สมุนไพรเราก็ต้องปลอดภัยด้วย ทั้งนี้ พ่อหลวงได้น้อมนำเอาความรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาปรับใช้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเกษตรปลอดสารพิษ เพื่อใช้รับประทานเองและแบ่งปันให้คนในชุมชนเพื่อสุขภาพอนามัยที่ดีของคนในชุมชนนั่นเอง

กลุ่มแปรรูปสมุนไพร ทางชุมชนได้จัดให้มีการสร้างศูนย์บริการเพื่อสุขภาพขึ้นเพื่อเป็นสถานที่สำหรับให้คนในชุมชนมาออกกำลังกายและยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้จากการนำสมุนไพรมาแปรรูปและให้บริการนวด อบและประคบสมุนไพรอีกด้วย

การจัดให้มีกลุ่มทำงานต่างๆ เหล่านี้เป็นการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกและยังเป็นการป้องกันให้ไม่ให้ภาระงานต่างๆ ต้องตกไปอยู่กับภายใต้ความรับผิดชอบของคนเพียงคนเดียวหรือเพียงกลุ่มเดียว อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนบ้านไร่กองขิงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพ่อหลวง ที่ต้องการให้ทุกคนในชุมชนรวมถึงเยาวชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบให้หน้าที่ต่างๆเพื่อความยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองขิงได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภายในชุมชนเองและจากภายนอกชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามบทบาทการให้ความช่วยเหลือดังต่อไปนี้

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. จัดได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ ทางชุมชนบ้านไร่กองขิงยังได้รับความช่วยเหลือจากทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และสถาบันท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) รวมไปถึงภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวอาทิ ไนท์ซาฟารี อุทยานหลวงล้านนา เป็นต้น

ชุมชนบ้านไร่กองขิงได้รับความช่วยเหลือ จากสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ได้ โดยเฉพาะคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาและให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องของการแปรรูปสมุนไพร การควบคุมคุณภาพมาตรฐานต่างๆ รวมไปถึงการให้คำแนะนำในเรื่องของการออกแบบผลิตภัณฑ์

นอกจากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทางชุมชนเองยังได้รับความร่วมมือจากวัดและโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งพ่อหลวงสมศักดิ์ได้เล่าว่า วัดและโรงเรียนมีบทบาทสำคัญให้การจัดกิจกรรมต่างๆ และการดึงเอาวัดและโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานี้ยังเป็นการช่วยกระจายรายได้ออกไปสู่ชุมชนอีกช่องทางหนึ่ง

ความท้าทายของการที่มีพื้นที่อยู่ท่ามกลางความเจริญคือ การทนต่อกระแสการพัฒนาเมืองที่เปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อยุคสมัย ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของหัวเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่าง ๆ ถูกกลืนหายไปพร้อมกับความล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตเป็นไปตามกระแสนิยมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทำงานอยู่บนกรอบความเชื่อว่าทุกชุมชนสามารถทำการท่องเที่ยวได้ โดยไม่ได้มองถึงศักยภาพและธรรมชาติในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน คนทำงานมิได้มองเป้าหมายเดียวกัน

2. อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ไม่มีผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลักคือ ครูปรีชาที่ทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายงานให้กับคณะทำงาน มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเท่านั้น โดยการขอความร่วมมือให้เข้ามาร่วมในโครงการต่าง ๆแต่ไม่ได้การตอบรับมากนัก จากประสบการณ์ในอดีต ทำให้ชุมชนเรียนรู้ว่ายังขาดศักยภาพด้านใด การหาภาคีร่วมจากภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงเปรียบเสมือนการสร้างทางด่วน ชุมชนไม่ต้องเดินเองทั้งหมดเหมือนเช่นที่ผ่านมา เป็นการรวมตัว Projected Community Relations กล่าวคือ ในการทำงานแต่ละโครงการจะไม่ผูกติดกับบุคคลหรือสถานที่ แต่ดูตามความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน (James et al., 2012) โดยมีครูปรีชา เป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการ โดยมีการทำข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน และหากกระบวนการใดไม่ได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย คณะทำงานจะหยุดกิจกรรมนั้นทันที ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการสานเสวนา (Dialogue) กันมาก มีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง และมีการสร้างกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อเป็นช่องทางในการปรึกษาหารือระหว่างการดำเนินงาน

จากประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีต ทำให้ครูปรีชาต้องหันกลับมาทบทวนข้อผิดพลาด ในครั้งนี้ครูปรีชาได้ใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ ดังนี้

1) เสาะหาและชักชวนคนในชุมชนแบบระบุตัวบุคคล ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่ โดยครูปรีชาได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับโครงการ ผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการของหน่วยงานท้องถิ่น โดยให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานร่วมกัน สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้ง อธิบายแผนการการดำเนินงานและเป้าหมายให้มีความชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม จากการศึกษา สามารถแบ่งคนเป็นสองกลุ่มคือ คนในชุมชนที่มีความต้องการและตั้งใจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและกลุ่มคนที่ขาดโอกาสในการทำมาหากิน ครูต้องสร้างแรงจูงใจให้คนเหล่านี้ให้มาช่วยทำงาน โดยหาที่อยู่ ที่กิน และให้ทุนการศึกษาสำหรับคนที่มีลูก

2) เปิดรับพันธมิตรใหม่จากภายนอกภาคีที่มีความเชี่ยวชาญในด้านที่ที่ชุมชน เช่น ด้านการตลาด ด้านการวิจัย ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ รูปแบบดังกล่าว เป็นการสร้างเครือเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue Network) กล่าวคือ เป็นการรวมตัวโดยใช้ประเด็นของกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเป้าหมายหลัก มองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในกิจกรรมนั้น ๆ และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (พระมหาสุทธิตย์ อาภากโร, 2547)

3. อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ได้ก้าวสู่สภาวะสังคมเมืองใหญ่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อประกอบอาชีพและตั้งรกรากที่จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมเยือนจังหวัดไม่ขาดสาย ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการก้าวเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เป็นการยากที่จะรวบรวมการจัดการให้อยู่ภายใต้กลุ่มหรือองค์กรเพียงองค์กรเดียว และการรอความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางส่วนกลางหรือทางจังหวัดเพียงอย่างเดียวก็พลอยจะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ค่อนข้างช้า ดังนั้น คนเชียงใหม่จึงได้เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มทำงานเล็กๆ ภายในพื้นที่ของตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนของตนและสานต่อไปยังเยาวชนรุ่นหลัง

ความหลากหลายในเรื่องของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดกลุ่มทำงานการท่องเที่ยวที่กระจายตัวกันอยู่ทั่วจังหวัดเชียงใหม่ และแต่ละกลุ่มก็ต่างทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของชุมชนของตน จากข้อค้นพบของการวิจัยสามารถจัดกลุ่มได้สามกลุ่มหลัก ๆ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีการทำงานจะแยกกันเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้และเมื่อใดที่จำเป็นจะต้องมีการทำงานร่วมกันได้ก็สามารถทำได้เช่นกัน

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมจะทำเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือองค์กรตนเองเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนหรือองค์กร ด้วยการใช้ทรัพยากรประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่มาบริหารจัดการเพิ่มมูลค่า ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ดังเช่น การทำงานของเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนช่างและวัดในเวียงเชียงใหม่ โดยได้รับการช่วยเหลือบ้างเป็นครั้งคราวจากหน่วยงานอื่นๆ อาทิ อบจ. และโรงเรียนอาชีวะที่ตั้งอยู่ในชุมชน โดยมีการฝึกให้เยาวชนที่เป็นนักเรียนเป็นมัคคุเทศน์น้อยนำเที่ยวตัวเมืองเชียงใหม่โดยมีผู้ใหญ่เป็นพี่เลี้ยง และวัดศรีสุพรรณรูปแบบการมีส่วนร่วมจะทำในลักษณะส่งเสริมอาชีพให้ชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่และเยาวชนในชุนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีรูปแบบการประสานทั้งที่เป็นทางการและเป็นการส่วนตัว

ผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงทดลอง

ผลการวิจัยจากการทดลองโดยการนำยุวนักวิจัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนาฏศิลป์ร่วมทำกิจกรรมท่องเที่ยวกับเยาวชนในพื้นที่การศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ได้ผลสำเร็จออกมาเป็นการถ่ายทอด ชีวิต ศิลปะ และธรรมชาติ ของแต่ละพื้นที่ออกมาในรูปแบบของการแสดงดังนี้

1. ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยเชิงทดลองในพื้นที่บ้านไร่กองขิง กลุ่มยุวนักวิจัยได้ทำการลงความเห็นกันในกลุ่มและสรุปว่าใช้กิจกรรมที่ได้พบเจอ เช่น การเกษตร การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งอาหารที่ได้รับประทานที่บ้านไร่กองขิง มาเล่าเป็นเรื่องราวผ่านการแสดงชุดที่ชื่อว่า บ้านไร่กองขิง โดยมีแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงดังนี้

- **จุดประสงค์** การเล่าเรื่องชุมชนบ้านไร่กองขิง ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์
- **การลงพื้นที่** บ้านไร่กองขิง เก็บข้อมูลจากการ รับฟัง สอบถามจากพ่อหลวง แม่หลวง น้องๆในหมู่บ้าน และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การร่ายรำ และดนตรี

- **การลงความเห็นกันในกลุ่ม** โดยให้ใช้สิ่งของที่เราพบเห็นในการทำการเกษตรจากการลงพื้นที่ อุปกรณ์ที่ควรใช้ในการประกอบการแสดง มีดังนี้

งอบ เพราะงอบเป็นสิ่งที่ชาวสวนใช้ในการทำการเกษตร เพื่อกันแสงแดด และรูปร่างของงอบยังสามารถดัดแปลงเป็นสิ่งของได้หลายอย่าง เช่น ตะกร้า กระจาด กระบุง เนื่องด้วยรูปทรงที่คล้ายกันนั่นเอง

ผ้าขาวม้า สามารถใช้โพกกันแดด เช็ดเหงื่อ พัดโบกเพื่อคลายร้อน และสามารถดัดแปลงมาเป็นรั้วได้ โดยจับจุดเด่นที่สำคัญ ดังนี้

1. ที่มาของชื่อหมู่บ้าน “บ้านไร่กองขิง”
2. การรวมตัวของคนในหมู่บ้านและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีพ่อหลวง แม่หลวงเป็นผู้นำ
3. ภาคการเกษตร สวนสมุนไพร
4. อาหารที่ได้จากการทำการเกษตร

ชุดรูปภาพที่ 1 เมนูอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เราได้เดินชม ลงมาสู่ขันโตกอันน่ารับประทาน

- **บทเพลงประกอบการแสดง “บ้านไร่กองขิง”**

(เสภา)

ร้อยเรียงเสียงกำเนิดเกิดชื่อบ้าน เล่าตำนานไร่กองขิงถิ่นสวรรค์
ชื่อได้มาอย่างไรทำไมกัน เกิดตำนานชื่อบ้านมาหลายปี

เสียงพูด... “เออ...บ้านเฮานี่นา...มีไร่นา...นักขนาดนา..เปิ่งละที่เขาร้องว่าบ้างไร่”
“โอ๊อ คิง คริง คริง ขิง ขิง...อ๋อ นี่กา...ที่เค้าร้องว่าบ้านไร่กองขิง...เออแม่มาป้อว่า
เฮาควรยะอะหยังสักอย่างนา”

(เสภา)

กลุ่มออมทรัพย์แม่หลวงได้คิดอ่าน ร่วมสร้างงานกิจกรรมทำให้เห็น
เกิดสมุนไพรเกิดอาหารผ่านร้อนเย็น จึงกลายเป็นชุมชนต้นแบบไทย

เสียงพูด... “ถึงจะเหนื่อย ยากแค้น ไม่เป็นไร เพราะพ่อนั้น เป็นขวัญใจให้เรื่อยมา แม่ขอนำ พ่อไปดู สิ่งดีมี
คุณค่า คืออาหาร มากราคา ของบ้านเรา”

เสียงพูด... “เกิดอาหาร ตามมา พร้อมจะเสิร์ฟ กินกันเถิด น้ำพริกต่อ พออิ่มหนา แล้วยังมี แกงตูล แค็ป
หมูตาม เรายังทำ เมนูใหม่ ให้ท่านกิน”

แนวคิด/ภาพจากการลงพื้นที่	**ภาพรูปแบบการแสดง**
รู้จักบ้านไร่กองขิง 	(เสภา) ร้อยเรียงเสียงกำเนิดเกิดชื่อบ้านเล่าตำนานไร่กองขิงถิ่น สวรรค์
เล่าประวัติบ้านไร่กองขิง 	
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ รวมตัวคนในหมู่บ้าน 	
ชักชวนกันร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน 	

ชุดรูปภาพที่ 2 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง

แนวคิด/ภาพจากการลงพื้นที่	**ภาพรูปแบบการแสดง**
ทำสวน เพาะปลูก	
ผักปลอดสาร ผักสวนครัวรั้วกินได้	
ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง	
รังสรรค์เมนูอาหารจากสมุนไพรที่ปลูกในท้องถิ่น	

ชุดรูปภาพที่ 3 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง (ต่อ)

แนวคิด/ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
ขันโตก บ้านไร่กองขิง 	เกิดอาหารตามมาพร้อมจะเสิร์ฟ กินกันเถิดน้ำพริกต่อพออิ่มหนา แล้วยังมีแกงตูลแค็ปหมูตาม เรายังทำเมนูใหม่ให้ท่าน กิน

ชุดรูปภาพที่ 4 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด บ้านไร่กองขิง (ต่อ)

2. อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการวิจัยเชิงทดลองในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม คือการแสดง โดยการลงความเห็นกันในกลุ่มยุวนักวิจัยและสรุปว่าใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นตัวเล่าเรื่อง เพราะกระบอกไม้ไผ่มีเชือกห้อยเป็นสิ่งที่มีอยู่คู่กับการทำน้ำตาล แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง มีดังนี้

- **จุดประสงค์** การเล่าเรื่องแม่กลอง ที่ต้องทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต แล้วคนทั่วไปดูแล้วเข้าใจ โดยให้เห็นถึงกระบวนการทำน้ำตาล
- **การลงพื้นที่** สวนน้ำตาลมะพร้าว เก็บข้อมูลจากการ รับฟัง สอบถามจากครูปรีชาและคนที่ทำตาล และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การร่ายรำ และดนตรี
- **การลงความเห็นกันในกลุ่ม** โดยให้ใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นตัวเล่าเรื่อง เพราะเมื่อเราเห็นกระบอกไม้ไผ่มีเชือกห้อยต้องคู่กับการทำน้ำตาล โดยจับจุดเด่นที่สำคัญ ดังนี้ 1) การขึ้นตาล 2) การเคี่ยวตาล 3) การหยอดตาล โดยการเรียงลำดับเรื่องราว 1) 2) และ 3) และกลับไปที่ 1) ใหม่เป็นการดำเนินวิถีชีวิตเป็นวงกลม (วัฏจักร)

- **บทเพลงประกอบการแสดง “แม่กลอง”**

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด มีประโยชน์หลายหลาก มากคุณเอ๋ย
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย ใครไม่เคย ก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

เสียงพูด “แม่เอ๋ยแม่กลองที่เคยอยู่ แหล่งเรียนรู้ของชีวิตเราคิดถึง แม้เราจากที่นั่นมา ภาพยังตราตรึง น้ำสามรสเราคิดถึงทุกวี่วัน”

(รำโทน)

ขึ้นตาล ขึ้นตาลทำตาล ไม่เกียจไม่คร้านทำตาลมะพร้าว
เงินทองจะไหลมาหาเรา คนเล็กคนเฒ่าก็ต่างสุขใจ
เรียนรู้ทุกกรรมวิธี ที่เป็นของดีของชาวแม่กลอง
พื้นที่ที่ทุกคนยกย่อง คือเมืองแม่กลองสมุทรสงคราม
ลำคลองแม่กลองนี้เอย สวยเอยช่างงามวิไล
น้ำกร่อยไหลลึกบาดใจ ดั่งสายน้ำใจของสาวงามแม่กลอง
สายน้ำแห่งวิถีชีวิต ชวนให้จิตคิดอนุรักษ์ชาติใจ
ทำตาลทำตาลเร็วไว สมบัติยิ่งใหญ่ของชาติไทยเราเอย

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด มีประโยชน์หลายหลากมากคุณเอ๋ย
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย ใครไม่เคยก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
เข้าสวนมะพร้าว เพื่อไปขึ้นตาล (ขึ้นต้นมะพร้าว) 	
การขึ้นตาลเพื่อเก็บและปาดตาลเปลี่ยนกระบอก 	
การจุดเตาเพื่อเคี่ยวตาล 	
การจุดเตาเพื่อเคี่ยวตาล 	

ชุดรูปภาพที่ 5 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด แม่กลอง

ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
เคี่ยวตาล	
กระแทกตาล	
การหยอดน้ำตาล	
คนขึ้นตาลอยู่คู่กับสวนมะพร้าว	กลับมาสู่การเริ่มต้น(ขึ้นตาล)

ชุดรูปภาพที่ 6 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด แม่กลอง (ต่อ)

3. อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยเชิงทดลองในพื้นที่เชียงใหม่ ยุวนักวิจัยสรุปว่าจะเล่าเรื่องที่เกี่ยวกับ อาหาร ศาสนาและชาติพันธุ์ เพราะเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นศูนย์รวมของชนชาติต่างๆ มากมาย โดยมีแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ดังนี้

- **จุดประสงค์** การเล่าเรื่องเมืองเชียงใหม่ ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์ ศาสนาและชาติพันธุ์
- **การลงพื้นที่** คูเมืองเชียงใหม่ เส้นทางถนนวัวลาย เก็บข้อมูลจากการ รับฟัง สอบถาม และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง ความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์และการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปะการร้อง การร่ายรำ และดนตรี
- **การลงความเห็นกันในกลุ่ม** โดยให้ใช้จุดเด่นที่บอกให้รู้ว่าเป็นเชียงใหม่ ที่ได้ลงพื้นที่สำรวจมา 1) อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ผู้สร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงเชียงใหม่ พญามังราย พญางำเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช 2) ก๋วยสลาก ประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาของชาวล้านนา 3) แกงโฮะ เป็นการแสดงถึงการรวมเอาอาหารจากหลายชาติพันธุ์มาผัดรวมกัน และแสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนเมือง เพราะเมื่อได้แกงโฮะก็จะแบ่งแจกจ่ายกันไปทุกบ้าน บทสรุป จบลงด้วยภาพอนุสาวรีย์ สามกษัตริย์ บ่งบอกถึงความเป็นเมืองเชียงใหม่ที่ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปีและมีความเจริญเข้ามาแต่ความเป็นคนเมืองยังคงอยู่
- **บทเพลงประกอบการแสดง “เชียงใหม่”**

(เสภา)

มังรายราชท้าวเรื่องศรี แต่งเมืองนพบุรี แห่งฮอง สถาปนา ยิ่งใหญ่ วังวัดเวียงเฮย
ชาติพันธุ์หลั่งมาตั้ง แต่งแต้มเติมยาว จ้าวเฮย
จิตใจ๋ศรัทธาจ้าวบ้านนักเหลือ ตานบุญเอื้อเฟื้อเครือญาติปี้น้อง
อาหารหลากรสทำตามครรลอง ฮ่วมกั๋น แช่ซ้องเมื่อยามมีปอย
ช่วยกั๋นยะกิ๋นพื้นบ้านมากมี แต่งย่องงามดีมีชาติตระกูล
จิตใจตั่งมั่นเมื่อจะไปทำบุญ ล้านนาสมบูรณ์ ฮักษาฮีตฮอย

ชุดรูปภาพที่ 7 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่

แนวคิด/ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
อนุสาวรีย์สามกษัตริย์	
ก๋วยสลาก	
แต่งตัว รวบมวยผม ปักปิ่น ห่มสไบ นุ่งผ้าซิ่น ไปวัด	
ขบวนฟ้อน แห่ก๋วยสลากไปทำบุญ	

ชุดรูปภาพที่ 8 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่

แนวคิด/ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
อาหารแต่ละชนิดที่นำมาประกอบเป็นแกงโฮะ	กลุ่มชาติพันธุ์
ขั้นตอนการทำแกงโฮะ คือ การนำเอาอาหารต่าง ๆ มาผัดรวมกัน	
แกงโฮะที่เสร็จแล้วแสดงถึงการรวมกันของชาติพันธุ์	
เมืองเชียงใหม่	

ชุดรูปภาพที่ 9 ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ชุด เชียงใหม่ (ต่อ)

ผลการวิจัยจากการสังเกตการณ์

จากการที่นักวิจัยได้นำยุวนักวิจัยลงพื้นที่การศึกษา นักวิจัยได้ทำการสังเกตพฤติกรรมของยุวนักวิจัย รวมถึงพฤติกรรมของเยาวชนในชุมชน และได้ผลจากการสังเกตที่แตกต่างกันตามพื้นที่การศึกษาดังนี้

1. บ้านไร่กองขิง

คณะยุวนักวิจัยได้รับการแจกสมุดบันทึกเพื่อบันทึกกิจกรรมต่างๆที่ตัวเองได้ทำ โดยเรากำหนดแนวทางวิธีการบันทึกให้กับยุวนักวิจัย ดังนี้

1. พบเจอใครบ้าง
2. วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นอย่างไรอยู่อย่างไรกินอะไร
3. อาหารท้องถิ่นอาหารในชุมชนที่ยังคงอยู่และที่หายไป
4. ประทับใจอะไรบ้าง

ในเบื้องต้นนั้นยุวนักวิจัยยังคงไม่เข้าใจในวิธีการบันทึกรวมถึงยังไม่รู้ว่าตัวเองต้องไปลงพื้นที่ไปเพื่อค้นหาข้อมูลอะไร ทีมงานวิจัยจึงเปิดโอกาสให้ยุวนักวิจัยทั้ง 12 คนได้ทำความเข้าใจขั้นตอนเหล่านี้กันเอง โดยมีหัวหน้ายุวนักวิจัยคอยช่วยอธิบายให้ยุวนักวิจัยได้ฟัง หนึ่งในยุวนักวิจัยเสนอว่าให้ทุกคนคิดว่าตัวเองกำลังมาซื้อของอยู่ โดยให้ทุกคนเลือกของที่เห็นว่าดีแล้วจดลงในสมุด เหมือนการไปเลือกซื้อของ ซึ่งจากการสังเกตการณ์ พบว่าเมื่อเยาวชนอธิบายให้เยาวชนฟังนั้นทำให้เกิดความเข้าใจที่ง่ายกว่าการที่นักวิจัยอธิบายให้ฟัง หลังจากนั้นทีมยุวนักวิจัยได้รับการฟังการเล่าเรื่องราวการทำงานของพ่อหลวงและแม่หลวงที่บ้านไร่กองขิงในเรื่องของที่มาของชื่อหมู่บ้าน กิจกรรมที่พ่อหลวงและแม่หลวงถามรวมถึงวิธีการส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาให้กับเยาวชนไทยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งจาการเข้ารับฟังในเช้าวันแรก ยุวนักวิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ลงในสมุด

จากการสังเกตพบว่ายุวนักวิจัยมีวิธิการสังเกตและบันทึกอยู่ 2 ประเภท คือสังเกตการณ์เดี่ยวคือแยกตัวไปสังเกตและจดบันทึกเองและประเภทที่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อสังเกตและแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน ยุวนักวิจัยจะทำการร่วมตัวกันเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้พบเจอมา

จากการที่บ้านไร่กองขิงได้จัดให้เยาวชนในชุมชนมาช่วยพายุวนักวิจัยเดินชมเส้นทางรอบหมู่บ้านซึ่งสังเกตได้ว่ายุวนักวิจัยจะใช้วิธิการสอบถามพูดคุยกับเยาวชนท้องถิ่นอย่างเป็นกันเอง โดยเยาวชนท้องถิ่นอธิบายสมุนไพรต่าง ๆ ที่ปลูกอยู่ตามทางได้เป็นอย่างดีนอกเหนือจากการเป็นผู้รับฟัง ยุวนักวิจัยยังมีการถามหรือยกตัวอย่างของที่ตนรู้จักเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับฟังจากเยาวชนในชุมชนรวมถึงบอกเล่าถึงสิ่งที่ตนมีที่บ้าน หรือสิ่งที่ตนเคยทำที่บ้าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการแวะถ่ายภาพรวมกันอย่างเป็นกันเองตลอดเวลา จากการสังเกตพบว่าช่วงเริ่มโครงการมียุวนักวิจัยบางคนที่ไม่มีความกระตือรือร้นแต่เมื่อถึงช่วงเดินท่องเที่ยวในชุมชนพร้อมน้องเยาวชนบ้านไร่กองขิง เริ่มแสดงออกถึงการมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้นโดยการเริ่มซักถามและแลกเปลี่ยนความรู้กับเยาวชนในชุมชนและชาวบ้านที่พบเจอ

ในช่วงเวลาที่เราลงพื้นที่นั้นเป็นช่วงที่มีประเพณี “ต๋านก๋วยสลาก” พ่อหลวงกับแม่หลวงได้อธิบายให้ยุวนักวิจัย ซึ่งในวันที่มีประเพณีนี้ที่วัดในพื้นที่ ยุวนักวิจัยจึงขอทางพ่อหลวงและแม่หลวงรวมกิจกรรมนี้ด้วย แม่ได้รับการร้องขอจากพ่อหลวงแม่หลวงให้เข้าร่วมขบวนแห่ต๋านก๋วยสลาก เห็นได้ว่ายุวนักวิจัยยินดีและดีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีนี้ หลังจากกลับจากบ้านไร่กองขิงแล้วยุวนักวิจัยได้ใช้เวลาในช่วงเย็นเพื่อประชุมกันว่าสิ่งใดคือจุดเด่นขของบ้านไร่กองขิงมากโดยให้ยุวนักวิจัยเสนอออกมาเป็นรูปภาพ (ภาพที่ 4-10)

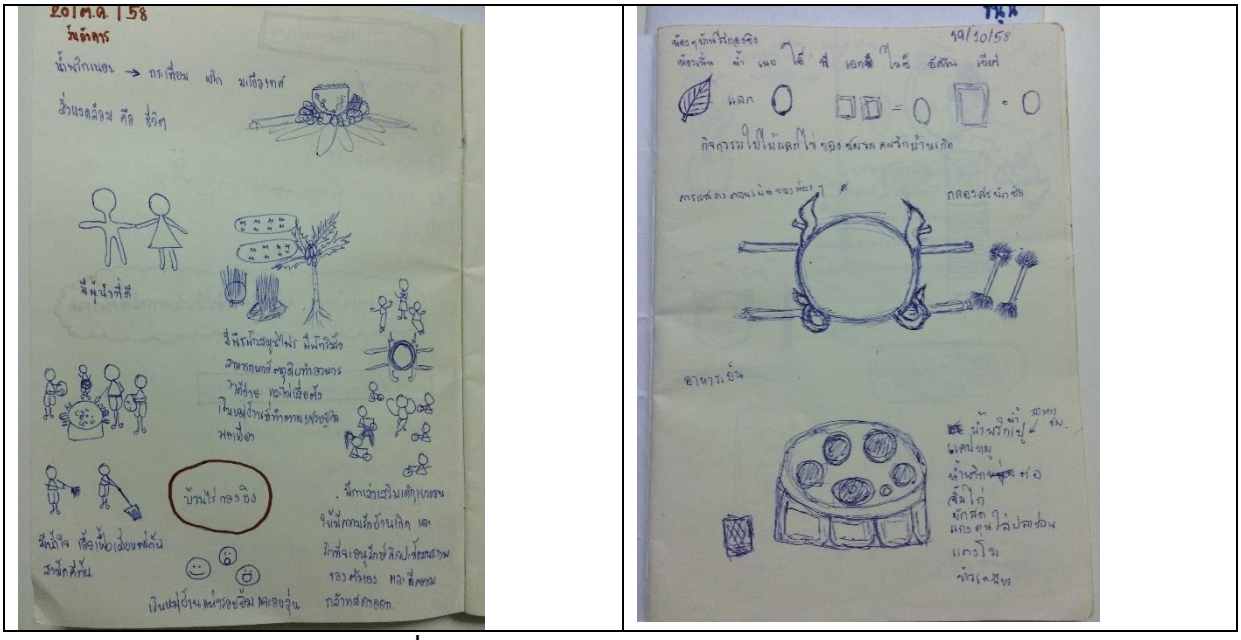

ชุดรูปภาพที่ 10 ภาพตัวอย่างจากสมุดบันทึกของยุวนักวิจัย

2. อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

นักวิจัยและยุวนักวิจัยลงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวันที่ 19-20 กันยายน 2558 โดยมีครูปรีชา เจ้าของเตาตาลในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นผู้ที่คอยให้ความรู้ ยุวนักวิจัยได้เรียนรู้การผลิตน้ำตาลมะพร้าวตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บตาล การเคี่ยวตาลและการหยอดน้ำตาล รวมถึงยังได้ลงมือทำการเคี่ยวน้ำตาล และได้ชิมอาหารที่ทำจากน้ำตาลมะพร้าวด้วย ยุวนักวิจัยได้มีโอกาสพบกับชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่และพูดคุยสอบถาม สังเกตได้ว่าสำหรับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม นั้น เยาวชนจะไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับการทำน้ำตาลมะพร้าว เท่ากับผู้ใหญ่หรือคนเก่าแก่ในชุมชน

หลังจากนั้นยุวนักวิจัยได้มีโอกาสพบกับเยาวชนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการทำน้ำตาลมะพร้าวกัน โดยเยาวชนบางคนก็มิได้มีโอกาสได้เห็นหรือทำเพราะวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ไม่สามารถหาเวลามาเรียนรู้เรื่องพวกนี้ได้ แต่พอได้พูดคุยกันเยาวชนในพื้นที่ก็เริ่มสนใจการทำน้ำตาลมะพร้าวและต้องการได้ลองชิมขนมที่ทำจากน้ำตาลมะพร้าวของแท้ ยุวนักวิจัยจึงนำเสนอเรื่องราวของครูปรีชาในเยาวชนได้ฟัง

ชุดรูปภาพที่ 11 ยุวนักวิจัยชมการสาธิตการขึ้นตาล

ชุดรูปภาพที่ 12 ยุวนักวิจัยร่วมสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว

ชุดรูปภาพที่ 13 ยุวนักวิจัยและเยาวชนลงพื้นที่จำหน่ายน้ำตาลมะพร้าว เชียงใหม่

3. อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

นักวิจัยและยุวนักวิจัยลงพื้นที่เชียงใหม่เพื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวันที่ 21-22 ตุลาคม 2558 โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนและกลุ่มเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่โดยนัดรวมพลยุวนักวิจัยณ อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ศาลากลางหลังเก่า รวมถึงนัดหมายเยาวชนที่เป็นนักเรียนที่เรียนในเมืองเชียงใหม่เพื่อร่วมการทัศนศึกษา ลงพื้นที่ โดยมีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีกระบวนการดังต่อไปนี้ โดยขณะที่อยู่บนรถรางยุวนักวิจัยและเยาวชนได้ทำการแนะนำตัวเพื่อทำความรู้จักกัน ในการลงพื้นที่เชียงใหม่ ยุวนักวิจัยและเยาวชนได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกี่ยวกับเชียงใหม่จากมัคคุเทศของกลุ่มเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่

ชุดรูปภาพที่ 14 ยุวนักวิจัยและเยาวชนเชียงใหม่

ออกเดินทางสู่สถานที่แรกคือ วัดพวกแต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการต้อนรับ จากเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนในท้องถิ่น โดยเริ่มจากการแสดงการตีกลองหลวง ซึ่งการแสดงนี้จะใช้ในงานพิธีต่างๆ ที่สำคัญที่จัดขึ้นภายในวัด อีกทั้งยังได้รับฟังการบรรยายประวัติความเป็นมาว่า “พวก”หมายถึงหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งเป็นขุนนางพวกหนึ่งพวกแต้มคงเป็นขุนนางที่มีหน้าที่ควบคุมทางด้านช่างโดยเฉพาะด้านการเขียนภาพจิตรกรรมการลงรักปิดทองดังเช่นวิหารหนึ่งในวัดพระธาตุลำปางหลวง“น้ำแต้ม”วัดนี้จึงได้ชื่อว่าวัดพวกแต้มปัจจุบันวัดพวกแต้มเป็นชุมชนช่างทำฉัตรพวกแต้ม อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีผลงานฉัตรปรากฏทั่วไปตั้งแต่วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดพวกช้างวัดพันแหวน หอประชุมสิริกิติ์ ตลอดจนถึงวัดไทยในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาและเนปาลนับเป็นสมบัติทางด้านวัฒนธรรมอันล้ำค่าของล้านนาที่ควรช่วยกันสนับสนุนและ สืบสานต่อไปตราบชั่วลูกชั่วหลาน

โดยเยาวชนทั้งหมดได้เก็บข้อมูลจากวัดนี้ได้อยู่ในประเภท ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา

ชุดรูปภาพที่ 15 สาธิตการลงรักปิดทอง

สถานที่ที่สองที่เดินทางไปเก็บข้อมูล คือ วัดศรีสุพรรณ ถนนวัวลาย เมืองเชียงใหม่ ท่านเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ ผู้นำชุมชน และผู้นำเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่คอยให้การต้อนรับ และเตรียมการสาธิตการทำแกงโฮะ โดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชน โดยท่านเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ และเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวัด ว่า **วัดศรีสุพรรณ** เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ สร้างขึ้นโดยพระเจ้าพิลกปนัดดาธิราช หรือ พระเมืองแก้ว กษัตริย์เชียงใหม่ราชธานี โปรดเกล้าให้มหาอำมาตย์ชื่อเจ้าหมื่นหลวงจ่าคำ สร้างวัดชื่อว่า “วัดศรีสุพรรณอาราม” ต่อมาได้เรียกสั้นๆ ว่า “วัดศรีสุพรรณ”ปูชนียสถานที่สร้างในเขตพุทธสถานประกอบด้วยพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอุโบสถ หอธรรม และพระวิหาร โดยเฉพาะ**อุโบสถเงิน วัดศรีสุพรรณ** สร้างโดยชาวบ้าน เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนา อนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมเครื่องเงิน
จากนั้นยุวนักวิจัยและเยาวชนได้เดินดูการทำเครื่องเงิน ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่รวมตัวกันมาทำเพื่อต่อเติมเสริมอุโบสถเงินให้สมบูรณ์และงดงาม

ชุดรูปภาพที่ 16 ยุวนักวิจัยและเยาวชนเชียงใหม่เรียนรู้เรื่องราวความเกี่ยวพันของวิถีชีวิตกับศาสนา

ต่อมายุวนักวิจัยและเยาวชนได้มารวมกลุ่ม ณ ลานวัดเพื่อร่วมกันรับประทานอาหารกลางวัน และชมการสาธิตการทำแกงโฮะของกลุ่มแม่บ้านชุมชนศรีสุพรรณ โดยมีการบรรยายเรื่องราวความเป็นมาของแกงโฮะว่าอาหารของภาคเหนือแต่เดิม เดิมแกงชนิดนี้เป็นอาหารที่ได้มาจากการนำอาหารที่ชาวบ้านนำมาร่วมทำบุญที่วัดมารวมกันแล้วทำเป็นอาหารชนิดหนึ่งซึ่งต่อมาให้ชื่อว่า แกงโฮะ และแบ่งปันให้กับชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญในวัดนั้นๆ

หลังจากการสาธิตทำแกงโฮะ จากอาหารที่ยุวนักวิจัยและเยาวชนได้ทานเหลือ และนำมารวมกันทำเป็นแกงโฮะ ทำให้ยุวนักวิจัยเข้าใจถึงประวัติความเป็นมา รวมถึงวิธีการถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร และภูมิปัญญาชาวบ้านของคนเชียงใหม่ในสมัยโบราณ

ชุดรูปภาพที่ 17 เรียนรู้การปรุงที่มาของแกงโฮะ

จากนั้นได้รับเกียรติจาก อาจารย์แทนคุณ ภาณุเดช อาภิชัย เล่าตำนานแกงโฮะ ตำนานเมืองเชียงใหม่ รวมถึงการสาธิตการฟ้องเจิง โดยให้ตำนานเล่าขานการฟ้อนเจิงว่า ศิลปะการฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ และการตบมะผาบ เป็นศิลปะการป้องกันตัว และการแสดงชั้นเชิง ลีลาการต่อสู้ของลูกผู้ชาย ในท้องถิ่นที่งดงาม

ชุดรูปภาพที่ 18 สาธิตศิลปะการฟ้อนเจิง

จากการสังเกตพบว่ายุวนักวิจัยและเยาวชนมีการจับกลุ่มกันแลกเปลี่ยนความคิด โดยมีการพูดคุยกันถึงความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของอาหาร ประเพณี วัฒนธรรมและศิลปะ รวมถึงมีการแสดงให้ดูในวงสนทนาด้วย

สรุปผลการวิจัย

จากการลงพื้นที่การศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ ทีมนักวิจัยสามารถรวบรวมผลการวิจัย จากการดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยโดยการสังเกต โดยสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องราวที่เรียนรู้

ยุวนักวิจัยและเยาวชนได้ซึมซับและรับรู้วิถีชีวิของคนในแต่ละชุมชน ซึ่งมีความคล้ายคลึงและแต่ต่างกันในการ ดำรงชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากการอพยพและรวมกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงสังคมคนเมืองที่ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เป็น ชุมชน จึงยังผลให้มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน การได้เรียนรู้อาหารการกิน การปรุงแต่งอาหารที่ได้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ การปรับ การปรุง ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ ได้สืบทอดกันมา และความงดงามของงานฝีมือ หัตถกรรมรวมถึงการแสดงศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน รวมถึงศิลปะที่มา ในรูปของอาหาร โดยสิ่งที่เยาวชนได้เรียนรู้ สามารถสรุปเป็น 3 หัวข้อหลักคือ ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิต

ยุวนักวิจัยได้เห็นความเป็นอยู่ของคนไทยในบริบทที่ต่างกัน เช่น ชาวสวนมะพร้าวที่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ชาวบ้านที่บ้านไร่กองชิง และชาวเมืองในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันและมีวิธีในการรักษาวิถีชีวิตในแบบเดิมหรือที่ในงานวิจัยเล่มนี้เรียกว่า วิถีไทย

2. เล่าเรื่องที่เป็นบวก

จากการสังเกตนักวิจัยได้พบว่าในทุกสถานที่และทุกชุมชนที่ได้ไปลงพื้นที่ ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องหรือแบ่งปันประสบการณ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเยาวชน มีการเล่าถึงแต่สิ่งที่ดีๆที่มีอยู่ในแต่ละสถานที่ ไม่ว่าจะเป็น ของดี คนดี วิธีที่ดี และสิ่งที่พวกเขาภาคภูมิใจ เป็นต้น

3. เกิดการแลกเปลี่ยน

ผลจากการสัมภาษณ์และผลจากการสังเกตพบว่าเยาวชนในพื้นที่และยุวนักวิจัยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เยาวชนในพื้นที่ได้ถ่ายทอดความรู้ในพื้นที่ที่ตนได้รับถ่ายทอดมาจากผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการดำรงชีวิต การกินอยู่ วัฒนธรรมและศิลปะ นอกเหนือจากการพูดคุยกันระหว่างเยาวชน ยังมีการซักถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ใหญ่ในชุมชนนั้นๆด้วย จะสังเกตได้ว่าเยาวชนหรือยุวนักวิจัยบางคนที่แรกเริ่มอาจจะยังไม่แสดงออกถึงความสนใจหรือความอยากมีส่วนร่วม ภายหลังเมื่อมีการเริ่มพูดคุยกันก็เริ่มมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปและเริ่มมีการพูดคุยและซักถามมากขึ้น

4. ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

ผลการวิจัยจากทั้ง 3 พื้นที่เป้าหมายชี้ให้เห็นว่าผลสำเร็จของการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนนั้น มาจากการที่ทุกคนในชุมชนทุกคนมาร่วมกันคิดตั้งแต่เริ่มต้นโดย เช่นในชุมชนบ้านไร่กองของที่สนับสนุนให้เด็กจนถึงผู้ใหญ่และคนชรา เข้าร่วมประชุมด้วยในทุกครั้งและทำการตกลงร่วมกันในทุกเรื่อง

ความสำคัญของการร่วมมือกันของคนภายในชุมชน หน่วยงานรัฐ หน่วยงานในภาคเอกชนจากภายนอกเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง เช่น พื้นที่เชียงใหม่ที่มีเยาวชนจากโรงเรียนอาชีวะเข้ามาร่วมเพื่อสร้างสรรค์สืบสานกิจกรรมท่องเที่ยว และมีพิพิธภัณฑ์ช่วยคอยให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่ บ้านไร่กองชิงได้การสนับสนุนด้านงบประมาณจากเทศบาล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบมาช่วยสอนเรื่องการนวดและอบรมด้านการตลาด และอพท. มาเสริมเรื่องท่องเที่ยวชุมชน ในส่วนของอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ก็ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นต้น

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชน เพื่อ นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมชองเยาวชนในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชน ด้วยกระบวนการนำเยาวชนมาร่วมคิด ร่วมสร้างนวัตกรรม โดยใช้กรณีตัวอย่างจากการร่วมคิดเรื่องห่วงโซ่อาหารและนำนวัตกรรมจากฐานคิดของทรัพยากรและวิถีไทยในท้องถิ่นมาประยุกต์ (ธรรมชาติ ชีวิตและศิลปะ) เพื่อคิดค้นต้นแบบในการสอดประสานให้เกิดมูลค่าและคุณค่าสำหรับการท่องเที่ยววิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน

โดยผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งจะเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน มุ่งให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง จากการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเจตนาในการเลือกตัวอย่างไว้อย่างเฉพาะเจาะจง เป็นเยาวชนในท้องถิ่นหรือคนรุ่นใหม่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องการท่องเที่ยว โดยมีมิติครอบคลุมดังต่อไปนี้ กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี มีประวัติดี จิตอาสา มีภาวะความเป็นผู้นำ ไม่จำกัดเพศ จำนวนพื้นที่ละ 10-15 คนจากการศึกษาค้นหากลุ่มตัวอย่างพบกลุ่มเยาวชนผู้นำที่มีทักษะและความพร้อมในการนำเสนอศิลปะ วัฒนธรรมร้อยเรียงเรื่องราวจากความเป็นท้องถิ่น จากการสร้างเยาวชนในโครงการไร้รากไร้เรา ของมูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศไทย กลุ่มผู้นำเยาวชนนี้ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือก เสริมสร้างศักยภาพ มาเป็นเวลาติดต่อกัน 4 ปี ได้ร่วมกันค้นหาศิลปะการแสดงที่สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นโดยได้จัดให้มีการพา นักเรียน นักศึกษาทำงานในพื้นที่ไปเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน พร้อมทั้งเรียนรู้วิถีชีวิตของศิลปินท้องถิ่น เพื่อสืบสานรากเหง้าที่ฝังลึกมายาวนาน โครงการวิจัยนี้จะนำผลผลิตนี้มาต่อยอดให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่เชื่อมต่อสู่การท่องเที่ยวให้ได้อย่างชัดเจนขึ้น

โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามมีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ดังนี้ 1) พื้นที่พิเศษที่มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านไร่กองขิง 2) พื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 3) พื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ ได้แก่ เชียงใหม่ มีผลการวิจัยสรุปโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

สรุป อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง

จากการรวบรวมผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงทดลอง สังเกตการ และการสัมภาษณ์เยาวชนและยุว นักวิจัยสามารถสรุปกระบวนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่มีมูลค่าเพิ่มโดยการที่มีเยาวชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ โดยมีความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชนหรือในที่นี้จะขอเรียกว่า ปราชญ์ จากภาพที่ 15-1 เริ่มจากการที่มีเยาวชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนในชุมชนหรือนอกชุมชน ได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้และวิถีชุมชนในด้าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตจากปราชญ์ในชุมชน ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้กลายเป็นเยาวชนที่สามารถพาคนท่องเที่ยวในชุมชนนั้นได้ในงานวิจัยนี้ขอเรียกว่า “เด็กพาเที่ยว” เมื่อมีเยาวชนกลุ่มที่สองที่เรียกว่า “เด็กไปเที่ยว” เข้ามาเที่ยวในชุมชน ด้วยความที่ทั้งสองฝ่ายเป็นเยาวชนจึงทำให้เด็กไปเที่ยวสามารถ “เปิดใจ” ที่จะรู้ได้ง่ายเพราะมีการสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน (การสื่อสารในวัยใกล้เคียงกัน) และจะเริ่มมีการ “แบ่งปัน” ความรู้ โดยที่เด็กไปเที่ยวก็จะแบ่งปันความรู้เรื่องนอกชุมชนให้เด็กพาเที่ยวฟัง เด็กพาเที่ยวนั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนผ่าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตให้เด็กไปเที่ยวฟังได้ทำให้เกิดกระบวนการ “เรียนรู้” เมื่อการท่องเที่ยวสิ้นสุดลงพร้อมความสนุกสนานและความประทับใจ ผลจากการสัมภาษณ์แสดงให้ทราบว่าความประทับใจเหล่านี้ ส่วนหนึงเป็นผลจากการนึกถึงสิ่งต่างๆที่เคยได้พบเจอในอดีตที่เรียกว่าประสพการณ์โหยหาอดีต และถูกสร้างขึ้นมาจากการที่ได้ไปเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการเติมเต็มความรู้สึกของตนเอง (Lowenthal, 1985 อ้างถึงในชนัญ วงศ์วิภาค, 2552)เด็กไปเที่ยวก็จะเล่าต่อให้ผู้คนที่เขาได้พบ ในที่นี้ขอเรียกว่า “เด็กไม่เคยเที่ยว” ซึ่งหมายถึงเยาวชนที่ยังไม่เคยได้มีประสบการณ์การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ เพื่อฟังถึงความประทับใจในการไปเที่ยวของพวกเขา เด็กไม่เคยเที่ยวก็จะได้รับการเปิดใจที่จะเข้าไปเที่ยวเพื่อเรียนรู้ ทำให้เกิดกระบวนการในการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกันเด็กจากชุมชนอื่นเมื่อเห็นตัวอย่างจากชุมชนที่ตนไปเยือนในฐานะนักท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจ ก็จะมีโอกาสที่จะตระหนักได้ถึงคุณค่าของชุมชนตนเอง และมีโอกาสที่พวกเขาเหล่านั้นจะไปพัฒนาชุมชนตนเองต่อไปและเป็นชุมชนที่สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยววิถีไทยได้อีกด้วย จึงนับเป็นการพัฒนาต่อๆกันไป และนับเป็นโอกาสที่จะพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งยังจะสามารถกระตุ้นให้พวกเขาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึก เป็นนักท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบเพราะตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ชุมชนอื่นๆเช่นกัน ดังนั้นเมื่อต่างคนต่างมีความรับผิดชอบในการท่องเที่ยวชุมชนอื่น ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานก็จะเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนอย่างกว้างขวาง

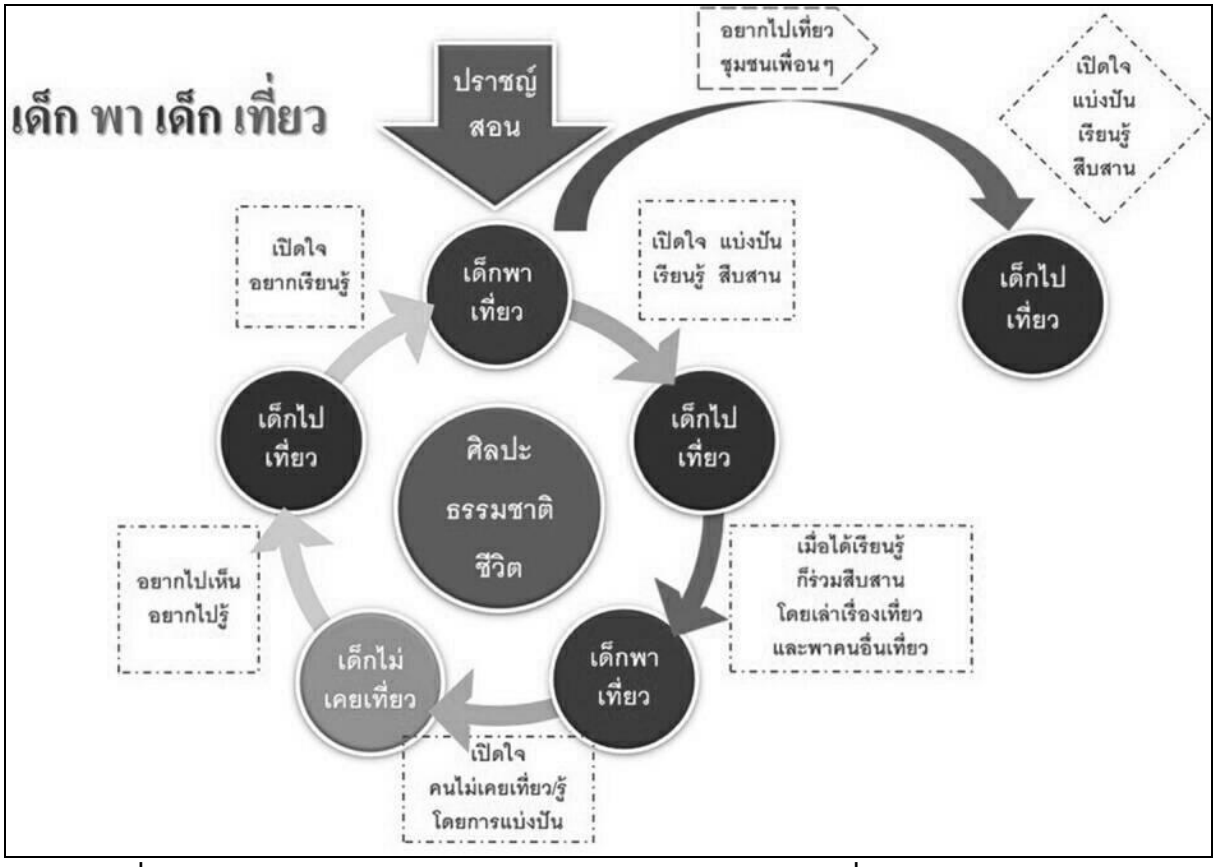

แผนภาพที่ 11 รูปแบบและวิธีการในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสนอแนะกระบวนการในการนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของเยาวชนในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆ สรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีการมุ่งเน้นการถ่ายทอดจากปราชญ์สู่ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน และถ่ายทอดสู่คนภายนอกชุมชนอื่นๆต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการของรูปแบบนี้เกิดจากการเรียนรู้จากภายในชุมชนจากปราชญ์ของท้องถิ่นสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและวิถีเรื่องราวของชุมชน โดยการปลูกฝังให้แบบต่อเนื่องทั้งด้วยการสอนและการปฏิบัติที่ทำสืบต่อกันในชุมชน ซึ่งก่อนให้เกิดความภูมิใจและพร้อมถ่ายทอดให้ผู้มาเยือนหรือที่เรียกว่านักท่องเที่ยว จึงเกิดการถ่ายทอด เล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนสู่คนภายนอกและเกิดความประทับใจ และมุ่งไปสู่การถ่ายทอดสู่คนภายนอกอีกต่อไปและต่อไป เกิดการบอกต่อนอกชุมชน คนในชุมชนอื่นเกิดความสนใจและเข้ามาสัมผัส และเป็นผู้บอกต่อได้เช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีการสื่อสารต่อกันจากในชุมชนสู่นอกชุมชนต่อไปในรูปแบบต่างๆก็จะเกิดความสนใจ ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาชุมชนของตนเพื่อเตรียมต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเหมาะสม สม่ำเสมอ จึงเกิดการพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป และผู้คนในชุมชนที่เป็นแล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะรักษาชุมชนตนเองและสามารถเปิดรับฟังความคิดของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวให้สามารถพัฒนาชุมชนนั้นๆให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่ทิ้งวิถีชีวิตเดิมของตนอีกด้วย

โดยจุดเน้นของ “เด็กพาเด็กเที่ยว” นี้ การสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนและต่อยอดโดยเยาวชนสู่นักท่องเที่ยว ดังนั้นการที่จะสร้างให้เกิดความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ

ท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวางนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ (Co-creation) ซึ่งทั้งหมดนั้นเริ่มจากคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก ชุมชนต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำทางความคิด และทางการปฏิบัติได้ จึงจะสามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ เมื่อผู้นำเข้มแข็งและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนได้นั้น ทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและตระหนักถึงความสำคัญร่วมกัน ทั้งยังยินดีที่จะพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้การที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนานั้น ก็ตรงกับแนวคิด Co-creation ของ Prahalad และ Ramaswany (2004) ที่พูดถึงการสร้างความร่วมมือการสร้างคุณค่าโดยผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่ใช่เพียงแค่การทำให้ผู้บริโภคพึงพอใจอยู่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ดังนั้นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่การวิจัยนั้นสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนขึ้นได้ และสามารถก่อให้เกิดได้อย่างกว้างขวางจากรูปแบบ “เด็กพาเด็กเที่ยว” อีกด้วย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการที่เยาวชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวิถีชีวิต ธรรมชาติและศิลปะของชุมชนที่สืบสานมาจากรุ่นผู้ใหญ่ที่มาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้สามารถมีอนาคตที่ยาวนานและยั่งยืนนั้น จากพื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่นั้นสรุปได้ว่าในชุมชนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งวิถีชีวิตที่ชัดเจนเข้าถึงได้ ธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมทั้งศิลปะของแต่ละท้องถิ่นในรูปแบบที่แตกต่างกัน

2. ชุมชนมีผู้นำที่ดีเข้มแข็ง และมีผู้คนในชุมชนที่น่ารัก เอื้อเฟื้อและเป็นมิตรพร้อมที่จะต้อนรับผู้ที่เข้าไปเยี่ยมเยือน (นักท่องเที่ยว) มีความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างระบบในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนและผู้สนับสนุนจากภายนอกชุมชน ตามตัวอย่างที่ได้จาก บ้านไร่กองขิง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และชุมชนวัดศรีสุพรรณในเมืองเชียงใหม่

3. ผู้ที่อยู่ในชุมชุนมีความตระหนักร่วมกันที่เห็นความสำคัญของชุมชน มุ่งที่จะดูแลรักษาและมีเป้าหมายที่จะสืบสานต่อเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ชุมชนเป็นชุมชนที่อบอุ่นสำหรับผู้เข้ามาเยี่ยมเยือน (นักท่องเที่ยว) สามารถเป็นสถานที่ที่สร้างความสุขให้พวกเขาในฐานะที่เป็นประสบการณ์แปลกใหม่ หรือแม้แต่เป็นบ้านหลังเก่าที่เขาได้กลับมา

5. มีความร่วมมือจากสมาชิกทุกภาคส่วนของชุมชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนหรือผู้เฒ่าผู้แก่ ภาครัฐและภาคเอกชน

การที่ชุมชนต่างๆสามารถพัฒนา สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าชื่นชมได้อย่างในปัจจุบันนี้นั้นเป็นเพราะว่าผู้นำของชุมชน ตัวอย่างเช่น พ่อหลวงและแม่หลวงของชุมชนบ้านไร่กองขิงนั้นสามารถบริหารจัดการชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็เนื่องจากมีความตั้งใจที่ดีเป็นประโยชน์แก่ชุมชน มีความรู้ที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างดี อีกทั้งยังมีวิธีการในการนำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคนอย่างเหมาะสม อย่างเช่นวิธีการนำเด็กๆในชุมชนเข้ามาเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการเป็นมัคคุเทศก์น้อยในการพานักท่องเที่ยวชมชุมชน ซึ่งลำดับขั้นของการเกิดความร่วมมือนั้นเป็นผู้นำที่มีขั้นตอนที่เป็นระบบและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมามีส่วนร่วมอย่างค่อยเป็นค่อยไปและส่งผลให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืน เมื่อชุมชนมีความพร้อมในลักษณะข้างต้นนั้น กระบวนการที่เยาวชนจะมีส่วนร่วมและพัฒนาก็จะชัดเจนและเป็นไปได้ง่ายขึ้น ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆนั้น นอกจากการร่วมกันสร้างสรรค์จากการที่ตนเองเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนแล้วนั้นกระบวนการที่สำคัญคือ การสร้างการมีส่วนร่วมตามแบบแนวคิดเชิงบวก หรือที่เรียกว่า Appreciative Inquiry (AI) โดยเป็นหลักของการมองหาแง่ดีของสิ่งที่ตนเองมีอยู่และจะนำไปสู่การ

พัฒนาร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วร่วมกัน และเห็นภาพของความสำเร็จร่วมกัน จึงพร้อมใจร่วมกันที่จะนำพาไปถึงจุดของเป้าหมายร่วมกันได้

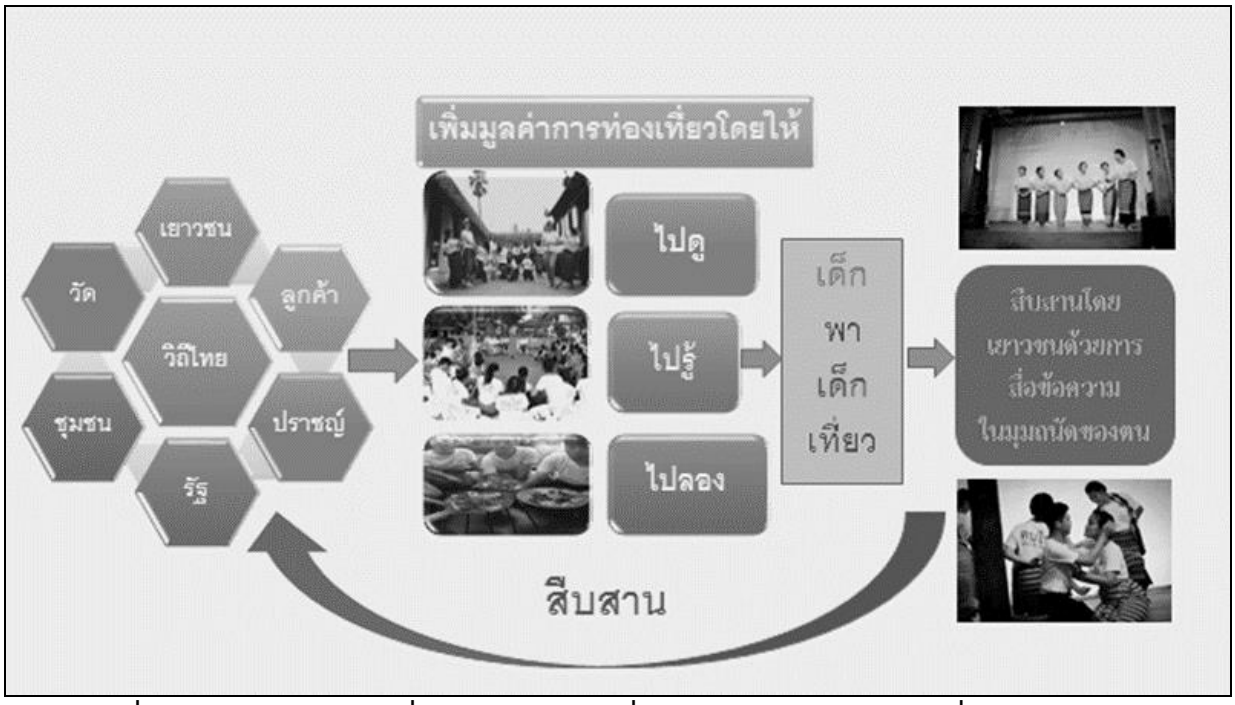

แผนภาพที่ 12 กระบวนการขับเคลื่อนการนำวิถีไทยเพื่อสร้างมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน

จากแผนภาพที่ 12 เมื่อชุมชนร่วมมือในการรักษาวิถีชุมชน ด้วยการร่วมถ่ายทอดวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน และออกแบบกิจกรรมที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวในชุมชนทำกันในชีวิตประจำวันของตน แบ่งปันกิจกรรมเหล่านี้ร่วมกันให้สมาชิกของชุมชนได้เข้าใจเพื่อจะได้ร่วมกันรักษาและถ่ายทอดต่อไป จากนั้นขั้นตอนต่อไปในกระบวนการคือการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวชุมชนโดยการเปิดโอกาสในนักท่องเที่ยวได้ไปดู ไปรู้ และไปลองกิจกรรมวิถีไทยต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการให้เยาวชนเป็นมัคคุเทศน์ด้วยการพาเพื่อนเที่ยวไปดู ไปรู้และไปได้ลองทำสิ่งต่างๆที่คนในชุมชนทำในการดำเนินชีวิต

เมื่อ “เด็กไปเที่ยว” รู้สึกประทับใจและกลับไปที่ชุมชนของตน และหากได้รับการถ่ายทอดความรู้และวิถีชุมชนจากปราชญ์ในชุมชนของตนก็จะกลายมาเป็น “เด็กพาเที่ยว” ต่อไป “เด็กพาเที่ยว” จากชุมชนหนึ่งก็จะไปเป็น“เด็กไปเที่ยว” ในอีกชุมชนหนึ่งต่อไปด้วย

การที่ได้ไปดู ไปรู้และไปลองกิจกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่นได้ถูกถ่ายทอดและเรียนรู้ต่อๆกันไปอย่างไม่สิ้นสุด เด็กๆที่มีความถนัดในด้านต่างๆก็จะสะท้อนสิ่งที่ตนได้ไปดู ไปรู้และไปลองออกมาในรูปแบบของสื่อที่ตนถนัด สื่อที่เด็กสร้างไว้จะถูกนำเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาไว้ซึ่งวิถีชุมชนอีกเรื่อยไปเป็นรูปแบบหนึ่งในการ “สืบสาน” “รักษา” และ “ถ่ายทอด” วิถีไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่จะช่วยออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชน

จากการทำงานกลุ่มร่วมกันของยุวนักวิจัยที่ได้เข้าไปทดลองใช้ชีวิตอยู่กับคนในชุมชนเพื่อเรียนรู้และได้ออกแบบการสื่อความหมายภูมปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชนแต่

ละแห่งนั้น สิ่งที่ได้ออกมาคือ การแสดงที่สะท้องถึงวิถีชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ ของชุมชนนั้นโดยมีทั้งการร่ายรำและเพลงที่สะท้อนถึงสิ่งที่พวกเขาเหล่ายุวนักวิจัยได้เรียนรู้มา โดยการสร้างสรรค์ครั้งนี้เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตอย่างที่คนในชุมชนดำเนินชีวิตกัน ทั้งยังพูดคุย สอบถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของตน และแต่ละคนก็แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความรู้สึกร่วมกัน พร้อมทั้งร่วมกันสร้างสรรค์บทเพลงและการแสดงประกอบเป็นผลงานที่นับเป็นนวัตกรรมของเยาวชนที่ได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการออกแบบการสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบวิถีไทยในชุมชนอย่างเต็มกระบวนการ

ชุดรูปภาพที่ 19 ทีมยุวนักวิจัย

การที่เยาวชนสามารถร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่มีจากชุมชนให้เกิดนวัตกรรมขึ้น เช่น การแสดงนาฏศิลป์ในการทดลองของยุวนักวิจัยครั้งนี้ เกิดจากการเข้าร่วมไปอยู่ในชุมชน การใช้ชีวิต รวมถึงการสอบถามและการรับฟัง พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์แก่กันจนซึมซับวิถีชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ จนสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสืบทอดและสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นได้ตามที่วุทธิศักดิ์ โภชนุกุล (2557) ได้กล่าวไว้ถึงกระบวนการของนวัตกรรม ที่เป็นกระบวนการแห่งการพัฒนาที่ประกอบด้วย การค้นหา การเลือกสรรนำไปปฏิบัติ จนถึงการเรียนรู้ โดยจุดเริ่มต้นของการเกิดนวัตกรรมเป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกนั้น ตรงกับการสำรวจ การเรียนรู้ การสอบถาม การสังเกตของเยาวชนที่ทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะของชุมชน จนสามารถค้นหา จุดเด่นของแต่ละท้องถิ่น และสามารถเลือกสรรจุดเด่นเหล่านั้นไปสร้างสรรค์เพื่อสืบสานต่อไปได้

ชุดรูปภาพที่ 20 การสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื่องจากกลุ่มยุวนักวิจัยในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนาฏศิลป์สื่อที่ออกมาจึงเป็นการร้องรำทำเพลงซึ่งเป็นไปตามจินตนาการและความถนัดของเยาวชนกลุ่มนี้ หากกลุ่มเปลี่ยนกลุ่มยุวนักวิจัยที่มีความถนัดด้านอื่นๆ ก็จะมีการได้มาซึ่งสื่อในแขนงอื่นๆที่มาจากความเห็นและมุมมองของเยาวชนต่อสถานที่ท่องเที่ยว ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิต ซึ่งจะทำให้เข้าถึงเยาวชนในกลุ่มต่างๆได้มากขึ้น สื่อต่างๆเหล่านี้เมื่อได้มีการสื่อออกไปในเยาวชนที่เลือกที่จะเสพสื่อในแบบที่ตนชอบ วิถีไทยก็จะได้รับบอกเล่าเพื่อการสืบสานต่อไป การสืบสารเช่นนี้เป็นดังเช่นกองทัพมดที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งวิถีไทยที่มีความงดงามในแบบที่แตกต่างกันตามภูมิภาคต่างๆของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีระบบเพื่อสร้างพลังขับเคลื่อน

การขับเคลื่อนวิถีไทยจากงานวิจัยนี้ทำโดยแนวคิดหลักคือ เยาวชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน จากความคิดสร้างสรรค์ที่กลุ่มเยาวชนต้นแบบนี้ ผลการทดลองชี้ให้เห็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้นำ และ กลุ่มเยาวชนในแต่พื้นที่ทำให้การสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2. ควรสร้างกลุ่มยุวนักวิจัยเพื่อการต่อยอด

งานวิจัยนี้ย้ำให้เห็นความสำคัญในการสร้างเยาวชนวิถีไทย โดยให้เกิดการคิดสร้างสรรค์โดยกลุ่มเยาวชนเอง ไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมและความรุ่งเรืองในอดีตแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญกับการคิดค้นสร้างสรรค์โดยกลุ่มเยาวชนเอง บนฐานกระบวนการที่ก่อให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ที่มีราก ดังนั้นการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย ควรนำไปขยายผล โดยกำหนดให้มีเป้าหมายระยะยาว ในการสร้างผู้นำเยาวชนที่เข้าใจรากวิถีไทย โดยให้มีการพัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล ทักษะการออกแบบสร้างสรรค์ตามความถนัดของตนในสายศิลปะที่เชี่ยวชาญ ทักษะการสื่อสารให้เข้าใจเรื่องราวศิลปะที่นำเสนอจากรากวิถี และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ชุมชน เคารพในความแตกต่างของที่มาวัฒนธรรม ความหลากหลายของเชื้อชาติไทย เมื่อเข้าใจรากเหล่านี้ ควรมีการขยายผลในการเชื่อมความคิดในระดับภูมิภาค เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความเหมือนในความต่าง การสร้างยุวนักวิจัย ที่เข้าใจวิถีไทยนี้ ควรมีการขยายผลให้เป็นวงกว้างขึ้น

3. ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร

ควรมีการนำสื่อที่หลากหลายมาผนวกประกอบ เช่น สื่อผสม เทคโนโลยีสารสนเทศ จะทำให้มีความลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่สามารถมีการสื่อความหมายในหลายภาษา ที่จะได้เรียนรู้รากความเป็นไทยได้ชัดเจนขึ้น นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเห็นตรงกันว่า การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถสืบค้นมาจาก เรื่องราวอาหาร นำมาออกแบบเป็นเส้นทางรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้วิธีการสื่อสารการท่องเที่ยววิถีไทย ทำได้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การศึกษานี้พบว่า ชุมชนกับวิถีของตนเป็นเรื่องใกล้ตัวจนอาจขาดจินตนาการ การสร้างจินตนาการนี้ควรทำอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ จะสื่อให้ดี ชุมชนควรเรียนรู้ที่จะใช้จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดได้ ถ้าเรารู้สึกรักในสิ่งที่ทำ หรือ การนำคนนอกชุมชน เช่น นักออกแบบ เยาวชนที่เป็นศิลปิน จะเปิดมุมที่จะสร้างการเรียนรู้ที่จะคิดนอกกรอบได้ มองให้เห็นอะไรที่แตกต่าง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2555). **ความจริงแท้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต : กรณีศึกษาชุมชนตลาดสามชุกร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุฑามาศ วิศาลสิงห์, อุดม หงษ์ชาติกุล, ภารดี ยโสธรศรีกุล, ธิติมา พฤษ์สรนันทน์, นนทวรรณ ส่งเสริม, วรนิษฐ์ วรพรธัญพัฒน์ และ สมยศ แก่นหิน (2557). **DASTA Sustainable Tourism Toolkit by Community for Community: ทำให้ดี ทำให้เด่น ทำให้ดัง.**กรุงเทพฯ: สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.)

ชนัญ วงศ์วิภาค. (2552). **การท่องเที่ยววัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2543). “การท่องเที่ยวไทย :อุตสาหกรรมขาย “สังคมอุดมคติ” ในโลกทุนนิยม.” **วารสารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**26, 3 (กันยายน-ธันวาคม):71-103.

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2545). **การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวธรรมชาติ.**นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.

ชูกลิ่น อุนวิจิตร (ม.ป.ป)(2551). **การพัฒนาชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://research.crru.ac.th/RDI_FILE/570002 /Article.pdf -24 กุมภาพันธ์ 2558

ชัยนุวัฒน์ปูนคำปีนและ ชัยพงษ์สำเนียง (2012). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism): การสร้าง ขยายเศรษฐกิจและวิถีชีวิตท้องถิ่น.** ประชาไทย. 5 เมษายน 2012.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2543). “การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม.” **สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์**: 18-47.

เบญจมาศ สังข์วรรณะ, และภูมิพร ธรรมสถิตเดช. (ม.ป.ป.) *การศึกษาการร่วมสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในอุตสาหกรรมซอฟท์แวร์*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พจนา สวนศรี. (2546) **เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.**นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รุ้งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2555).“การโหยหาอดีต: อดีตในสังคมใหม่.”**วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย**. 4, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 59-89วุทธิศักดิ์ โภชนุกูล. (ม.ป.ป.). กระบวนการทางนวัตกรรม (ออนไลน์). สืบค้นจาก http://www.pochanukul.com/wp-content/uploads/2007/12/innovation_process.pdf [16พฤศจิกายน 2557]

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ และคณะ. **ภูมิปัญญาไทย: วิถีไทย**. กรุงเทพ: บริษัท ไทยประกันชีวิตจำกัด, 5247

วีระพล ทองมา (2554). **รายงานผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่งอนอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.**มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สิริมา ศิรมาตยนันท์ (2010). **ฮ่องกงเมืองแห่งเอเชีย**. Executive Journal. pp. 37-42

สุวรรณมาศ เหล็กงาม. (2552). **การประกอบสร้างภาพเพื่อการโหยหาอดีตในรายการ “วันวานยังหวานอยู่”**. วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ

ภาษาอังกฤษ

Anholt, S. (2007). **Competitive identity: the new brand management for nations, cities and regions.** New York, NY: Palgrave MacMillan.

Aradóttir, E. (2005). Innovation systems and the Periphery Final Report. http://www.nordicinnovation.org/Global/_Publications/Reports/2005/Innovation%20in%20rural%20areas-%20a%20Nordic%20source%20for%20increased%20value%20creation.pdf Retrieved on December 2014.

Holloway, I. W. (2010). Qualitative research in nursing and health care. 3 rd ed. India: LaserwordsPrivates.

Morgan, N., Pritchard, A., Piggot, R. (2003). Destination **branding and the role of the stakeholders: the case of New Zealand**. Journal of Vacation Marketing. 9(3). 285 – 299.

Mowforth, M. and Munt, I. (1998). **Tourism and Sustainability: New tourism in the third world.**London: Routledge

Pike, Seven (2008). **Destination Marketing: An integrated marketing communication approach**. Oxford: Butterworth-Heinemann

Piller, F., Ihl, C. and Vossen, A., 2010. A typology of customer co-creation in the innovation Process. Electronic copy available at: http://ssrn.com/abstract=1732127

Prahalad, C., and Ramaswamy, V. (n.d.). Co-creation experiences: The next practice in value creation. *Journal of Interactive Marketing,* 5-14.

TAT Review Magazine - 2015 Discover THAINESS / ท่องเที่ยววิถีไทย 2558

Wisansing, J. and Hongchatikul, U. (2012). Appreciative inquiry (AI) framework and participatory techniques for sustainable tourism development: Case examples from Thailand. Paper present at the 2012 Conference on Sustainable Business in Asia.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำวิจัย

1. แบบ checklist การเลือกพื้นที่ ได้กำหนดคุณสมบัติของพื้นที่และขอข้อเสนอแนะกับกลุ่มภาคีร่วมต่างๆ

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับนานาชาติ (International tourist destination)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่ 1	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับประเทศ (Domestic tourist destination)
มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ	ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (กำหนดเป็นพื้นที่พิเศษ)	มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญ
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)
ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่
ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา
พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ ชุมชนบ้านไร่กองขิง หมู่บ้านกองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

2. แบบกรอบแนวคิดเรื่อง วิถีไทย ความเป็นไทย เพื่อจัดกรอบองค์ประกอบอะไรบ้างที่ควรนำมาพิจารณา

3. แบบการคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมวงระดมความคิดเห็น (stakeholder matrix)

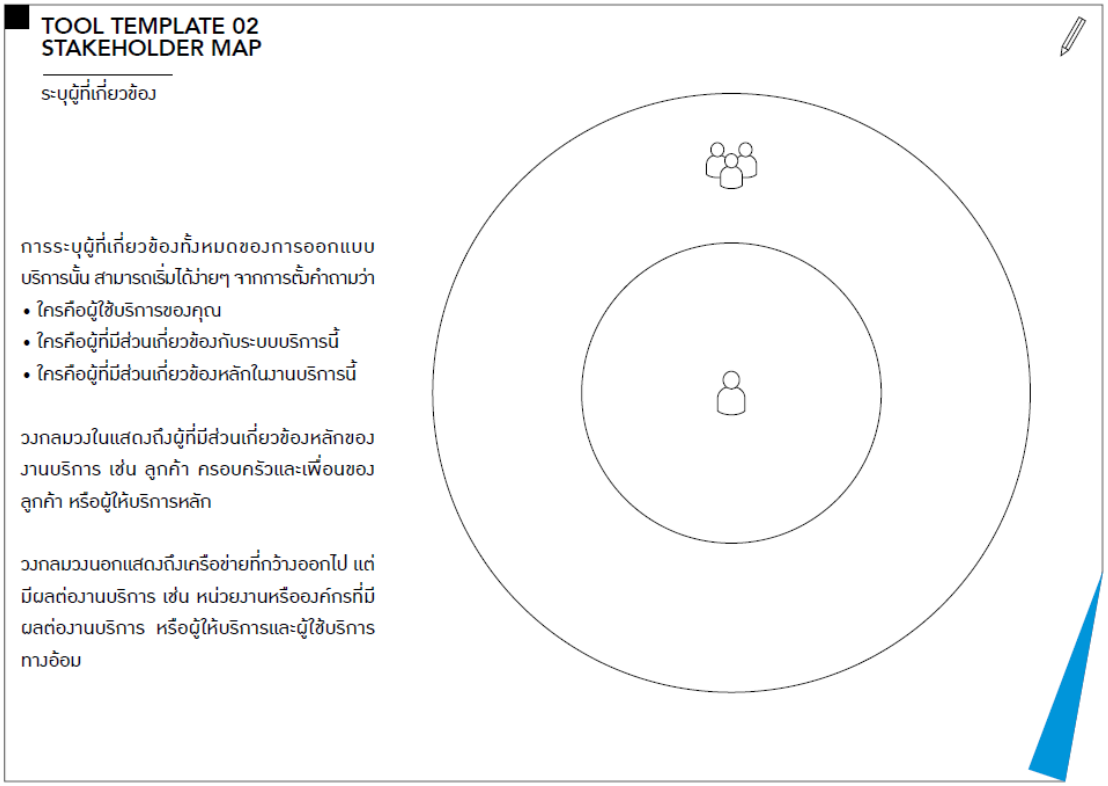

4. แบบแนวทางการระดมความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม (AI 8D Model) ประกอบด้วยคำถามและ Flow ของการระดมความคิดเห็น
    - อะไรที่ทำได้ดีอยู่แล้ว และอยากจะนำมาต่อยอด
    - อะไรคือเอกลักษณ์ ความภูมิใจของคนในพื้นที่
    - คำถามเชิงบวก ใช้ถามโดยครอบคลุม

5. แนวคิดและแนวทางการทำ Social Lab
    a. กระบวนการพูดการฟัง 4 รูปแบบ

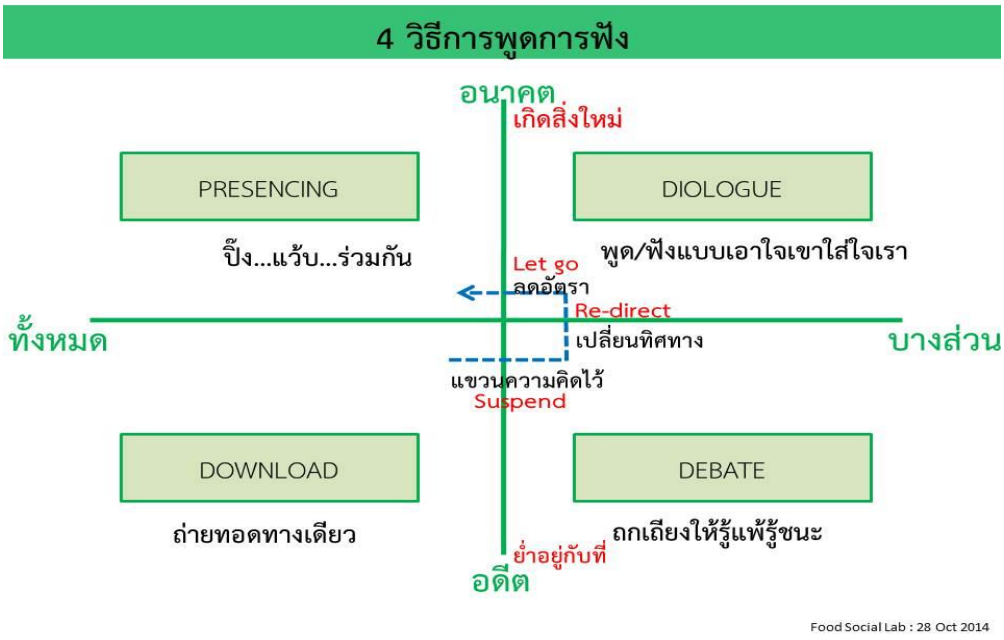

- แนวคิด “ตาบอดคลำช้าง” การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

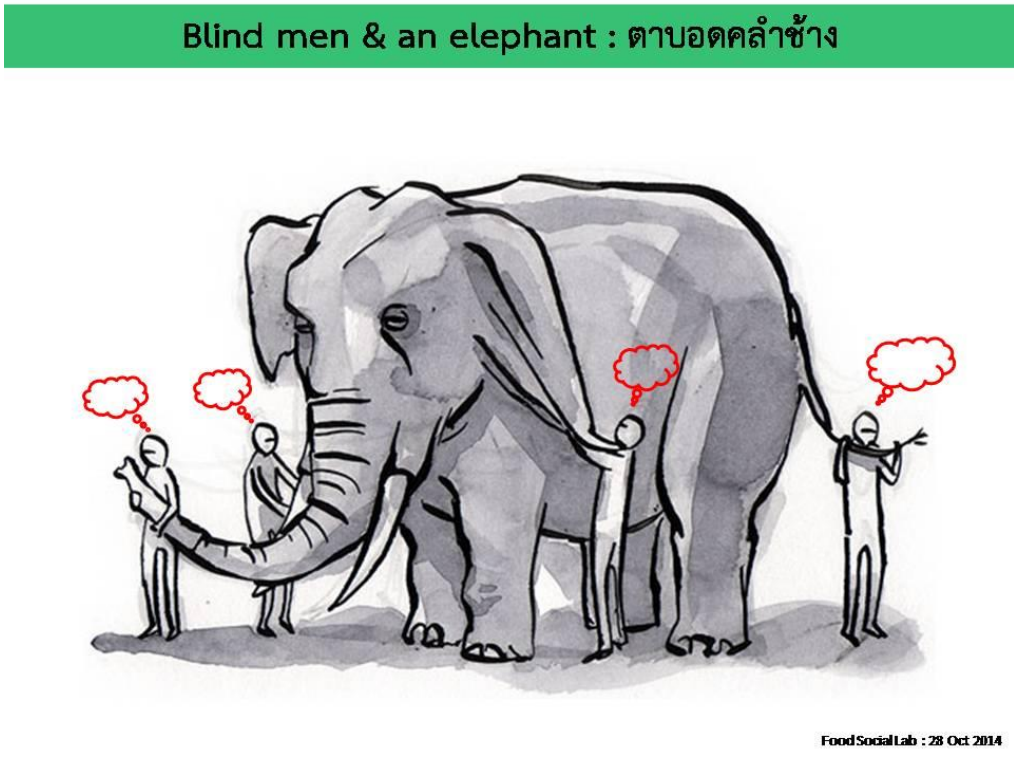

- กระบวนการสร้างสรรค์ (Creative Process) โดยรูปแบบ Double Diamond Model

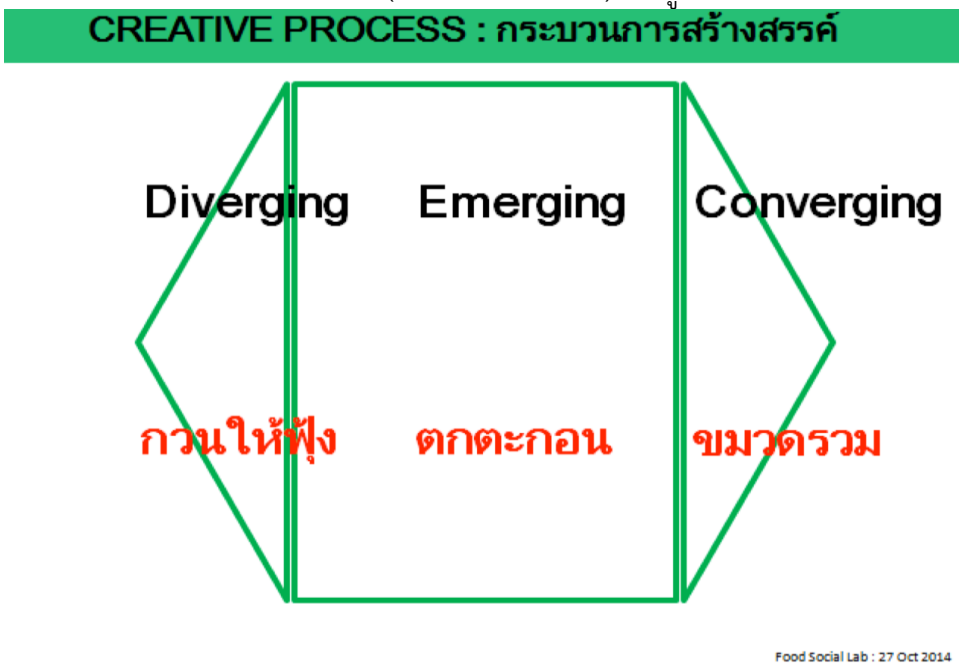

- กระบวนการคิดอย่างมีระบบ (System Thinking) การมองปัญหาอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นถึงรากเหง้าของปัญหา มิใช่แค่อาการ

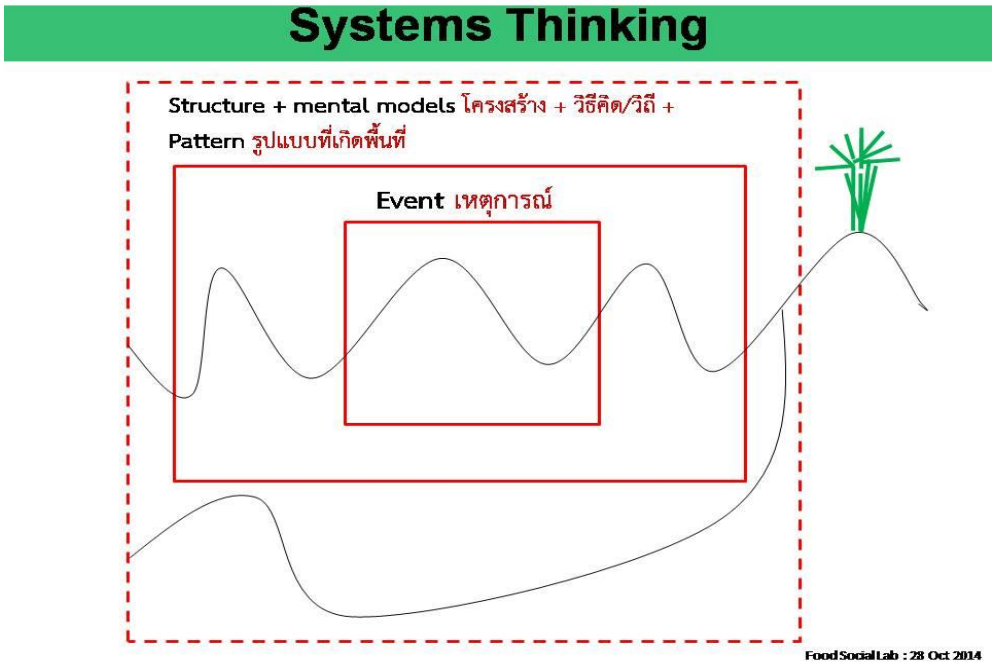

6. แบบสังเกตการณ์ group dynamics ระหว่างการระดมความคิดเห็น

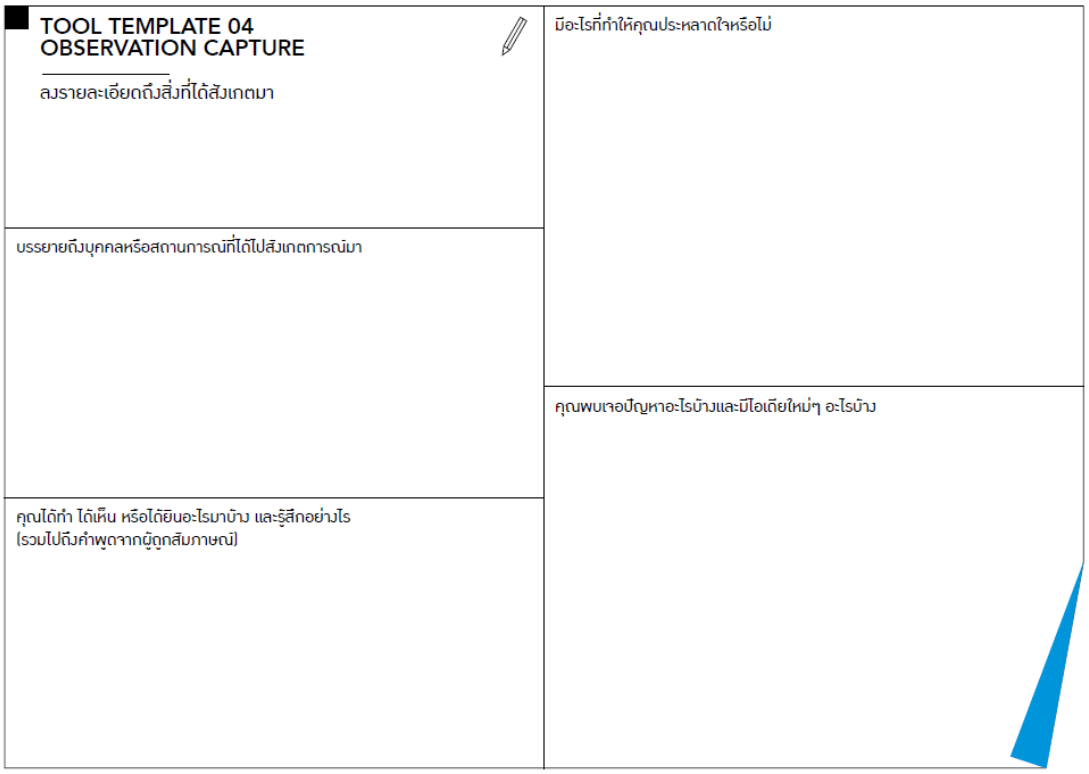

7. แบบสอบถามผู้ร่วมวงระดมความคิดเห็น สำรวจความคิดเห็นรูปแบบการระดมความคิดเห็น ประสิทธิภาพสู่การเพิ่มมูลค่า คุณค่า

กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นการเตรียมสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการ โดยระบุสิ่งที่ต้องการรู้จากการสัมภาษณ์ ทั้งกิจกรรม แรงจูงใจ และปัญหาคับข้องใจของผู้ใช้บริการไว้เป็นตัวตั้งต้น เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

Beginning : ช่วงต้น
เป็นการแนะนำตัวเองของผู้สัมภาษณ์ รวมทั้งเกริ่นนำเกี่ยวกับคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์

Middle : ช่วงกลาง
ผู้สัมภาษณ์ต้องขุดค้นคำตอบด้วยการถามคำถามที่จะช่วยให้เข้าใจถึงแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นความหวัง ความกลัว หรือความต้องการต่างๆ

End : ช่วงท้าย
ผู้สัมภาษณ์ต้องลงรายละเอียดเชิงลึกมากขึ้นอีก รวมทั้งขอคำแนะนำจากผู้ให้สัมภาษณ์ในการปรับปรุงการให้บริการ และถามถึงสิ่งที่ผู้ใช้บริการต้องการได้รับจากงานบริการด้วย

8. กระบวนการการหาแนวคิดหลัก (Conceptualisation) ในการสร้างสรรค์

Idea Development : ค้นหาแนวคิด
Co-Creation : สร้างสรรค์ร่วมกัน
Conceptualisation : สรุปแนวคิดหลัก

01 **Generating Ideas** : ระดมแนวคิดที่หลากหลาย
หลังจากระบุปัญหาและโอกาสแล้ว ก็จะเข้าสู่การสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหาที่ระบุไว้ตั้งแต่แรกได้ โดยจะต้องคำนึงถึงความต้องการของลูกค้า พฤติกรรมของลูกค้า แรงจูงใจของพนักงาน หรือแม้แต่ความต้องการและความเป็นไปได้ขององค์กร

02 **Clustering & Developing Ideas** : จัดกลุ่มความคิด
หลังจากได้แนวคิดที่หลากหลาย การจัดกลุ่มแนวคิดที่กระจัดกระจายเหล่านั้นให้เป็นหมวดหมู่จะช่วยทำให้เห็นแนวคิดหลักได้ชัดเจนขึ้น อาจก่อให้เกิดการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน หรือเกิดแนวคิดใหม่ๆ จากการรวบหลายๆ แนวคิดเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การจัดกลุ่มความคิดยังเป็นการพัฒนาแนวคิดโดยอัตโนมัติ เพื่อสร้างสรรค์งานบริการที่ดีที่สุดอีกด้วย

03 **Selecting the Idea** : เลือกแนวคิดที่ใช่
แนวคิดที่หลากหลายบางแนวคิดนั้น อาจเป็นแนวคิดที่ดีแต่ทำไม่ได้จริง หรือเป็นแนวคิดที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดนัก ดังนั้นการคัดเลือกแนวคิดที่ดีที่สุด จึงควรพิจารณาจากความเป็นไปได้ และความสามารถในการแก้ปัญหาได้ตรงจุดและรอบด้าน (Holistic) โดยคำนึงถึงบริบทของงานบริการนั้นๆ

9. แบบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อติดตามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

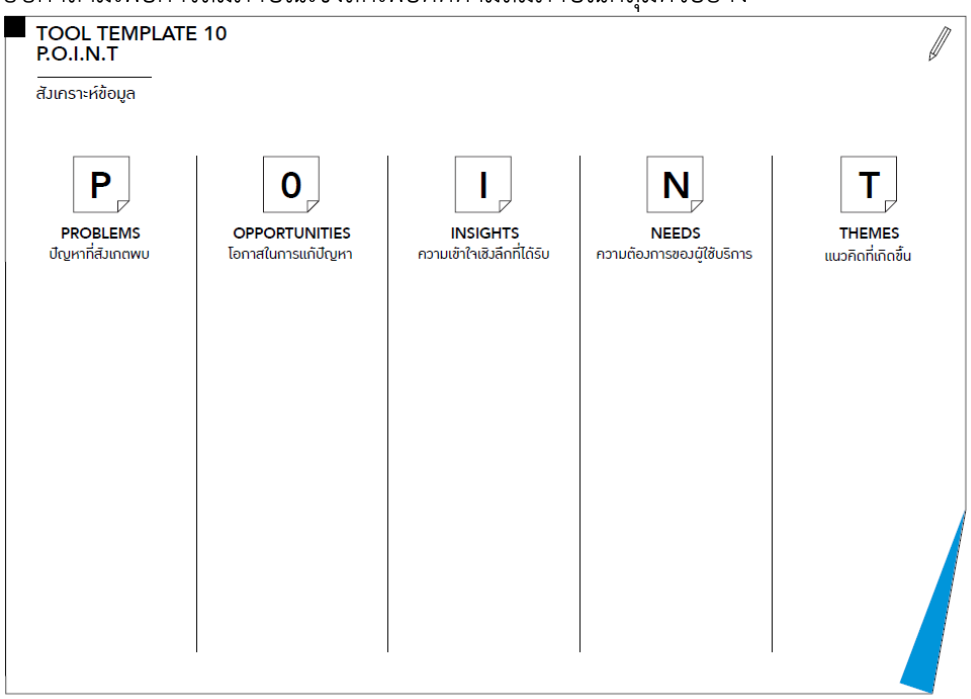

- **ประเด็นในการสัมภาษณ์**
  - การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมในการนำวิถีไทยในท้องถิ่นมาเพิ่มมูลค่า
  - วิธีการระดมความคิดเห็นกันในกลุ่มเยาวชน
  - ลักษณะการเป็นผู้นำของกลุ่มเยาวชน
  - วิธีการศึกษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นโดยกลุ่มเยาวชน
  - วิธีการคิดสร้างสรรค์ ต่อยอด อัตลักษณ์ท้องถิ่นและนำเสนอเป็นศิลปะการแสดง

10. เครื่องมือการระดมสมอง (Brainstorm)

กฎการระดมสมอง

- ✓ มุ่งสร้างแนวคิดจากหัวข้อเท่านั้น
- ✓ กระตุ้นให้เกิดการเสนอแนวคิดที่หลากหลายและแปลกใหม่
- ✓ ต่อยอดแนวคิดหนึ่งไปสู่อีกแนวคิดหนึ่ง
- ✓ ลองใช้รูปภาพนำเสนอพร้อมข้อความ
- ✓ เน้นปริมาณมากๆ
- × อย่าตัดสินหรือวิจารณ์ความคิดที่ผู้อื่นนำเสนอ
- × อย่าแย่งกันเสนอความคิด

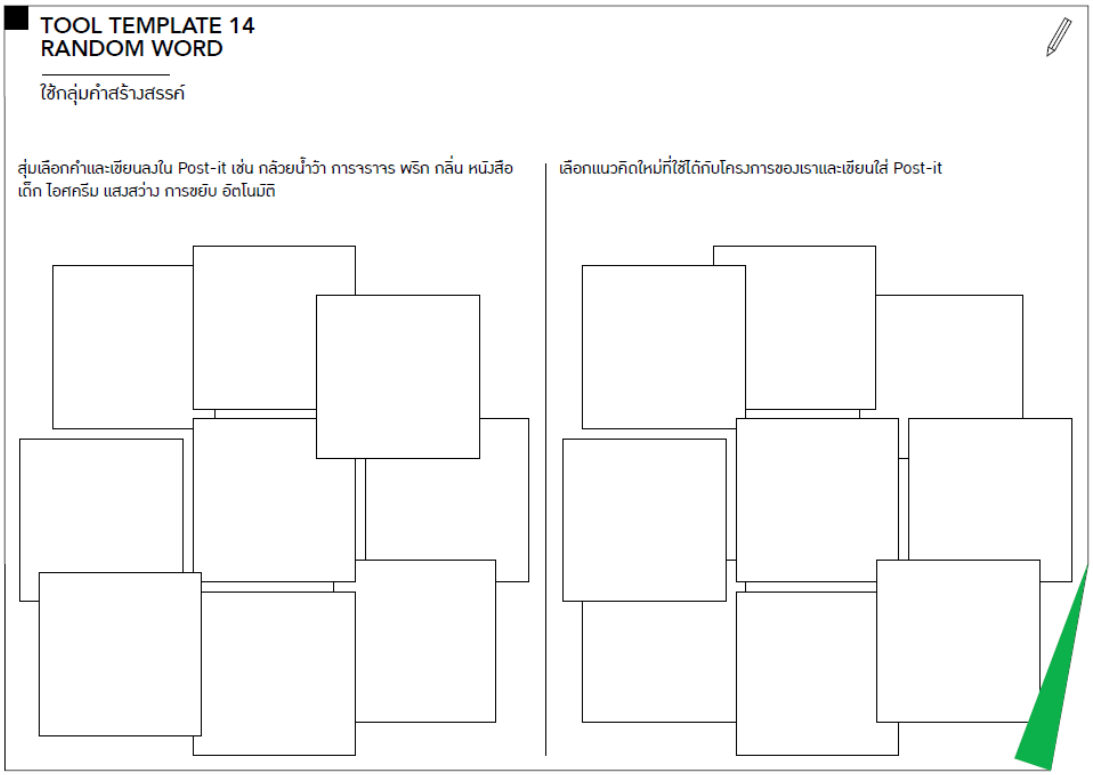

11. เครื่องมือการร้อยเรียงเรื่องราว (Story Hooks) ประกอบการนำเสนอเรื่องราวของอาหาร

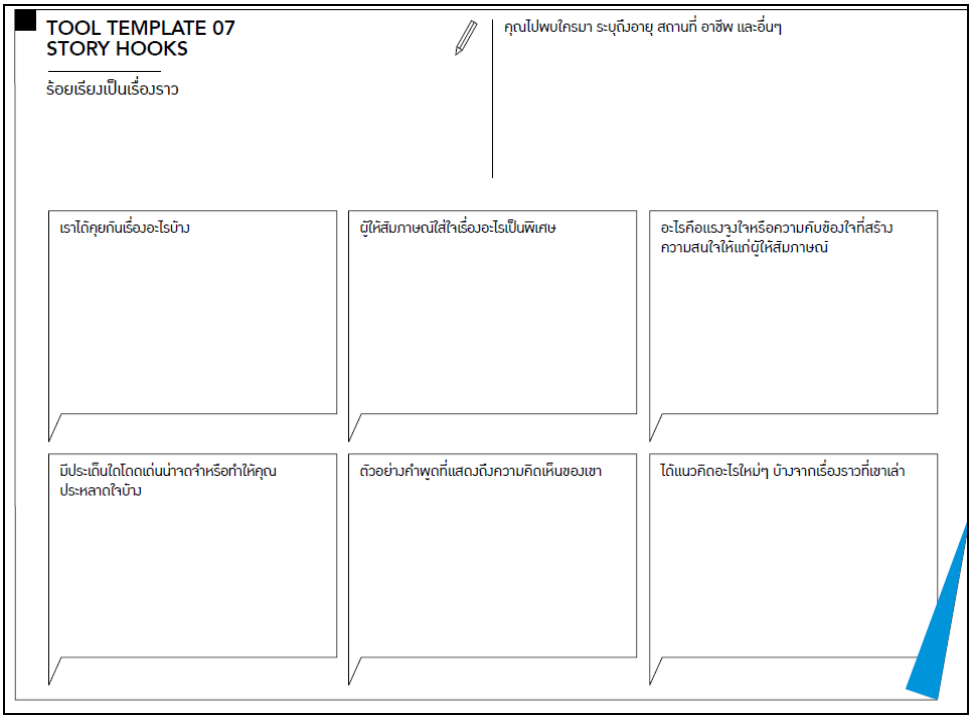

ภาคผนวก ข รายชื่อยุวนักวิจัยที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัย

ยุวนักวิจัยที่คัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อเป็นนักวิจัยเยาวชนอาสาสมัครและกลุ่มตัวอย่างของเยาวชนในการออกแบบการนำเสนอศิลปะการแสดงในโครงการวิจัยย่อยที่ 3 มีเกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือกดังนี้

1. อายุ 16-25 ปี
2. รักษ์ความเป็นไทย พร้อมสืบสาน
3. มีพื้นฐานความสามารถด้านศิลปะ
4. มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น
5. พร้อมร่วมงานวิจัยในพื้นที่ในเดือนตุลาคม

โดยมีผู้ผ่านการคัดเลือกจำนวน 10 คน ดังนี้

1. นางสาวกัญรวี ทรัพย์ทวี (วิว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันฑิตพัฒนศิลป์
2. นางสาวปวีณา แซวจันทึก (แนนซี่) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์
3. นางสาวจุฑาภัทร ทัพกิจ (มิกซ์) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาศีตศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี
4. นายปรัชญา นันธชัย (ซัน) - นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาเครื่องสายไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
5. นายสาวิน มูลธิมา (บอม) - นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
6. นายวรเทพ คำวงษา (โอ) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
7. นางสาวสุกานดา สุวรรณประภา (กาย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
8. นางสาวพศิกา ปาละตึง (มิ้ว) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
9. นางสาวอาริยา ชลินทรวกุล (ขนุน) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
10. นางสาวจันทร์ฉาย เฟื่องฟู (ก้อย) - นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันฑิตพัฒนศิลป์ ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

ภาคผนวก ค แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยยุวนักวิจัย

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องแม่กลอง ที่ต้องทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต แล้วคนทั่วไปดูแล้วเข้าใจ โดยให้เห็นถึงกระบวนการทำน้ำตาล

การลงพื้นที่ สวนน้ำตาลมะพร้าว เก็บข้อมูลจากการรับฟัง สอบถามจากครูปรีชาและคนที่ทำตาล และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การร่ายรำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม

เสนอว่าใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นตัวเล่าเรื่อง เพราะเมื่อเราเห็นกระบอกไม้ไผ่มีเชือกห้อย
ต้องคู่กับการทำน้ำตาล โดยจับจุดสำคัญ ดังนี้

1. การขึ้นตาล
2. การเคี่ยวตาล
3. การหยอดตาล

โดยการเรียงลำดับเรื่องราว 1 2 3 แล้วกลับไปที่ 1 ใหม่เป็นการดำเนินวิถีชีวิตเป็นวงกลม

การแสดงชุด “แม่กลอง”

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด มีประโยชน์หลายหลาก มากคุณเอ๋ย
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย ใครไม่เคย ก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

เสียงพูด “แม่เอ๋ยแม่กลองที่เคยอยู่ แหล่งเรียนรู้ของชีวิตเราคิดถึง แม้เราจากที่นั่นมา ภาพยังตราตรึง น้ำสามรสเราคิดถึงทุกวี่วัน”

(รำโทน)

ขึ้นตาล ขึ้นตาลทำตาล ไม่เกียจไม่คร้านทำตาลมะพร้าว
เงินทองจะไหลมาหาเรา คนเล็กคนเฒ่าก็ต่างสุขใจ
เรียนรู้ทุกกรรมวิธี ที่เป็นของดีของชาวแม่กลอง
พื้นที่ที่ทุกคนยกย่อง คือเมืองแม่กลองสมุทรสงคราม
ลำคลองแม่กลองนี้เอย สวยเอยช่างงามวิไล
น้ำกร่อยไหลลึกบาดใจ ดั่งสายน้ำใจของสาวงามแม่กลอง
สายน้ำแห่งวิถีชีวิต ชวนให้จิตคิดอนุรักษ์ชาติใจ
ทำตาลทำตาลเร็วไว สมบัติยิ่งใหญ่ของชาติไทยเราเอย

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด มีประโยชน์หลายหลากมากคุณเอ๋ย
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย ใครไม่เคยก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องชุมชนบ้านไร่กองขิง ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์

การลงพื้นที่ บ้านไร่กองขิง เก็บข้อมูล

จากการ รับฟัง สอบถามจากพ่อหลวง แม่หลวง น้องๆในหมู่บ้าน และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การร่ายรำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม

ดัมมี่ เสนอว่าใช้สิ่งของที่เราพบเห็นในการทำการเกษตรจากการลงพื้นที่ อุปกรณ์ที่ควรใช้ในการประกอบการแสดงดังนี้

1. งอบ เพราะงอบเป็นสิ่งที่ชาวสวนใช้ในการทำการเกษตร เพื่อกันแสงแดด และรูปร่างของงอบยังสามารถดัดแปลงเป็นอะไรได้หลายอย่าง เช่น ตะกร้า กระจาด กระบุง เนื่องด้วยรูปทรงของงอบที่คล้ายหันนั่นเอง
2. ผ้าขาวม้า สามารถใช้โพกกันแดด เช็ดเหงื่อ พัดโบกเพื่อคลายร้อน และสามารถดัดแปลงมาเป็นรั้วได้ โดยจับจุดสำคัญ ดังนี้

ที่มาชองชื่อหมู่บ้าน “บ้านไร่กองขิง”

1. การรวมตัวของคนในหมู่บ้านและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีพ่อหลวง แม่หลวงเป็นผู้นำ
2. ภาคการเกษตร สวนสมุนไพร
3. อาหารที่ได้จากการทำการเกษตร

บทสรุป จบลงด้วยเมนูอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เราได้เดินชม ลงมาสู่ขันโตกอันน่ารับประทาน

บ้านไร่กองขิง

(เสภา)

ร้อยเรียงเสียงกำเนิดเกิดชื่อบ้าน เล่าตำนานไร่กองขิงถิ่นสวรรค์
ชื่อได้มาอย่างไรทำไมกัน เกิดตำนานชื่อบ้านมาหลายปี

เสียงพูด... “เออ...บ้านเฮานี่นา...มีไร่นา...นักขนาดนา..เปิ่งละที่เขาร้องว่าบ้างไร่”

“โอ๊อ คิง คริง คริง ขิง ขิง...อ๋อ นี่กา...ที่เค้าร้องว่าบ้านไร่กองขิง...เออแม่มาป้อว่าเฮาควรยะอะหยังสักอย่างนา”

(เสภา)

กลุ่มออมทรัพย์แม่หลวงได้คิดอ่าน ร่วมสร้างงานกิจกรรมทำให้เห็น
เกิดสมุนไพรเกิดอาหารผ่านร้อนเย็น จึงกลายเป็นชุมชนต้นแบบไทย

เสียงพูด... “ถึงจะเหนื่อย ยากแค้น ไม่เป็นไร เพราะพ่อนั้น เป็นขวัญใจใ ห้เรื่อยมา แม่ขอนำ พ่อไปดู สิ่งดีมีคุณค่า คืออาหาร มากราคา ของบ้านเรา”

เสียงพูด... “เกิดอาหาร ตามมา พร้อมจะเสิร์ฟ กินกันเถิด น้ำพริกต่อ พออิ่มหนา แล้วยังมี แกงตูล แค็ปหมูตาม เรายังทำ เมนูใหม่ ให้ท่านกิน”

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องเมืองเชียงใหม่ ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์ ศาสนาและชาติพันธุ์

การลงพื้นที่ คูเมืองเชียงใหม่ เส้นทางถนนวัวลาย
จากการ รับฟัง สอบถาม และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง ความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์และการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การร่ายรำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม
เสนอว่าใช้จุดเด่นที่มอกรู้ว่าเป็นเชียงใหม่ ที่ได้ลงพื้นที่สำรวจมา

1. อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ผู้สร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงเชียงใหม่ พญามังราย พญางำเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
2. ก๋วยสลาก ประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาของชาวล้านนา
3. แกงโฮะ เป็นการแสดงถึงการรวมเอาอาหารจากหลายชาติพันธุ์มาผัดรวมกัน และแสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนเมือง เพราะเมื่อได้แกงโฮะก็จะแบ่งแจกจ่ายกันไปทุกบ้าน

บทสรุป จบลงด้วยภาพอนุสาวรีย์ สามกษัตริย์ บ่งบอกถึงความเป็นเมืองเชียงใหม่ที่ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปีและมีความเจริญเข้ามาแต่ความเป็นคนเมืองยังคงอยู่

บทเพลงประกอบการแสดง “เชียงใหม่”

(ร่าย)
มังรายราชท้าวเรื่องศรี แต่งเมืองนพบุรี แห่งฮอง สถาปนา ยิ่งใหญ่ วังวัดเวียงเฮย
ชาติพันธุ์หลั่งมาตั้ง แต่งแต้มเติมยาว จ้าวเฮย
จิตใจ๋ศรัทธาจ้าวบ้านนักเหลือ ตานบุญเอื้อเฟื้อเครือญาติปี้น้อง
อาหารหลากรสทำตามครรลอง ฮ่วมกั๋น แช่ซ้องเมื่อยามมีปอย
ช่วยกั๋นยะกิ๋นพื้นบ้านมากมี แต่งย่องงามดีมีชาติตระกูล
จิตใจตั่งมั่นเมื่อจะไปทำบุญ ล้านนาสมบูรณ์ ฮักษาฮีตฮอย